

מיניות מגדר ומשפט חלק ב: לקראת המשגה חדשה של מיניות נשית במשפט הישראלי

מאת

שולמית אלמוג וקארין כרמית יפת*

“A key that unlocks many doors is a master key, but a lock that is opened by many keys is a bad lock”.

(אמרה עממית המתייחסת למיניות הנשית והגברית)

המאמר מציג המשגה עכשווית של המיניות במשפט. חלקו הראשון חשף כיצד המשפט תורם להפיכת כלכלת המין לקלקלת מין ומהווה גורם המעכב את תפיסת המיניות הנשית כמקור לעונג, כוח והעצמה. חלק זה מזהה “מכלול אסטרטגי” נוסף הפועל במסגרת מערך המיניות, מעבר לאלה שזיהה פוקו, וטוען כי “קלקלת המין” פועלת בתיווכו של מכלול אסטרטגי זה, אותו אנו מכנות “סקאלת ההשפלה”. סקאלת ההשפלה היא כלי מודרני למשטור מיניות נשית המושתת על הצמדת מחיר חברתי של בושה לכל פעילות מינית נשית הנחזית כחורגת מגבולות מגדריים מוגדרים. המחקר מזהה כיצד גם במאה ה-21, שבה נורמות של מוסרנות מינית הן לכאורה נחלת העבר, עדיין משמרת החברה, בסיוע המשפט, תיוג של נשים לפי האופן שבו הן נתפסות כמשתמשות במשאב המין, וקונסנת מופעים שונים של שימוש במיניות הנשית, החל משימוש “לגיטימי” לכאורה, הכרוך במידה נמוכה של השפלה, ועד לזנות, נקודת האל-חזור שבתחתית סקאלת ההשפלה. על רקע זה, המאמר מציג מיפוי של נורמות משפטיות התורמות לקיומה של סקאלת ההשפלה, ומשרטט מתווה ראשוני להמרת הסדר המשפטי הקיים, בו נשמרת נחיתותן של נשים, בסדר חדש. המחקר מפתח פרדיגמה חדשה, חלף פרדיגמת ההסכמה, לעיצוב הממשק שבין מין ומשפט, באופן התורם לתיאורטיזציה של מיניות אנושית – גברית ונשית

* שולמית אלמוג, פרופ' מן המניין, הפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה, מנהלת משותפת של המרכז למשפט, מגדר ומדיניות חברתית; ד"ר קארין כרמית יפת, חברת סגל, הפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה. תרומת המחברות שווה. במהלך עבודתנו על המאמר צברנו חובות תודה רבים. הערות ותובנות חשובות סיפקו לנו הדי ויטרבו, צבי טריגר, אורן גול-אייל, מיכל אלברשטיין, הדר דנציג-רוזנברג, אורית גן, שלומית ליר, גיא אלמוג ויואל הלל. תודה ליונתן זייגן על עזרתו במחקר, ותודה מיוחדת לגל אמיר, שתבונתו ומסירותו יוצאות הדופן הפרו את תהליך החשיבה והכתיבה והשביחו את המאמר. תודה רבה לקוראים/ות האנונימיים/ות ולחבר/ות מערכת כתב העת, ובייחוד לארי ספרבר, על העבודה המסורה והיסודית. תודה מיוחדת לניצן פליטמן על עריכת מעולה ויצירתית שהרימה תרומה חשובה לגיבושו של המאמר. כולם/ן יבואו על הברכה.

— במונחים חיוביים. לפי ההמשגה המוצעת, מיניותן של נשים תומר מאתר של סכנה, פגיעות וחולשה למקור של עונג, מימוש עצמי והעצמה.

מבוא. א. סקאלת ההשפלה: משטור מיניות נשית בעת המודרנית. 1. סקאלת ההשפלה: עקרונות מארגנים; 2. סקאלת ההשפלה: איגום ומקסום של האינטרס הפטריארכלי; 3. סקאלת ההשפלה בעידן הדיגיטלי; ב. מין נטול בושה: לקראת איון סקאלת ההשפלה במשפט. 1. פרדיגמת מפגש הרצונות; 2. הטרדה מינית, זנות ובושה: נורמות דכאניות במחלצות מודרניות; ג. אפילו.

מבוא

חלקו הראשון של מאמר זה¹ ניתח את הממשק שבין מיניות למשפט דרך הפרויזמה התאורטית של "כלכלת המין", הבוחנת את מערך הכוחות המגדרי בחברה מנקודת מבט הרואה במיניות משאב נשי ייחודי ובעל ערך. חלק זה אף זיהה תופעה שאנו מכנות אותה "קלקלת המין", דהיינו מציאות חברתית-תרבותית המאופיינת בחוסר שוויון מגדרי מובנה ושבה קישור בין נשים למיניות משמש, באופן פרדוקסלי, מנגנון פטריארכלי להכפפת נשים ולא להעצמתן.

על רקע זה חשף חלקו הראשון של המאמר את תפקידו ההיסטורי הסמוי של המשפט בהמרת כלכלת המין לקלקלת מין. כך באופן מסורתי, המשפט תיקף ואכף את פרויקט הקישור שבין מין-אישה-ובושה תוך ביסוס דיכטומיית הברה-פרוצה באמצעות סוללה מגוונת של נורמות משפטיות.² ציר בינארי זה מסגר את המיניות הנשית תוך יצירת מעין מעמדות פנים-מגדריים של נשים "מהוגנות" לעומת "זונות": אישה יכולה להיתפס כ"ברה"-"טובה" ו"מכובדת" אם היא נחזית מתנהלת לפי מודל מיני של נשיות ראויה, או כ"פרוצה"-"זונה", כינוי שהובנה כהגדרה חובקת-כול של כל אישה החורגת ממודל נורמטיבי זה.

עתה נפנה לחלקו השני של המהלך העיוני. חלק זה מבקש להאיר את האופן שבו המשפט ממשיך לתפקד ככלי אפקטיבי למשטור מיניות נשית גם בעידן ליברלי ששוויון מגדרי הוא אחד מיסודותיו המרכזיים. לשם כך המאמר מתחקה על ההמרה המודרנית של דיכטומיית הברה-פרוצה בתבנית תרבותית-חברתית חדשה, שאותה אנו מכנות סקאלת ההשפלה. כפי שנראה, למשפט תפקיד מרכזי בקיבועה ובשימורה של סקאלת ההשפלה ובהנצחת ההבניה השלילית של משאב המין. המאמר מציע המשגה מחודשת של המיניות הנשית במשפט הישראלי שביסודה השאיפה לאיין את הסקאלה ואת פגיעתה הרעה בזכויות נשים, בתפיסתן את עצמן כסובייקטים מיניים ובמעמדן בחברה.

1 שולמית אלמוג וקארין כרמית יפת "מיניות מגדר ומשפט – חלק א: בין כלכלת מין לקלקלת מין" **משפטים** מה 385 (2015) (להלן: חלק א).

2 השם שהענקנו לדיכטומיה זאת הוא בעקבות שירו של ביאליק "היא יושבה לחלון" (חיים נחמן ביאליק **השירים** 404 (אבנר הולצמן עורך, 2004)), שבו מתאר המשורר את אהובתו, רחלה, במילים "בעיניכם היא פרוצה, ובעיני היא ברה".

הפרק הראשון משרטט אסטרטגיה של שימור-באמצעות-שינוי, שבה משתמשים אף היום לצורך מיזוג המיניות הנשית בבושה, ומתאר מנגנון משוכלל המאפשר את היפוך הכוחות המתרחש בתחומה של כלכלת המין גם באלף השלישי. הוא מנתח כיצד דיכוטומיית הברה-פרוצה שוכללה לכדי סקאלה של השפלה, שהרחיבה את הציר הבינארי ו"עדכנה" אותו למנעד הייררכי של נורמות מסדירות-מיניות. הפרק מתחקה על האופנים החדשים שבהם סקאלת ההשפלה מאפשרת ללכוד נשים ברשת הבושה גם בעידן ליברטיני הרחוק ממסורנות מינית. בייחוד יתמקד הדיון בחקירת מלאכת ההתאמה של מופעי הסקאלה לרוח המילניום הדיגיטלי בתמיכתו העקיפה של המשפט.

הפרק השני מציע כיווני חשיבה ואסטרטגיות פעולה ראשוניים העשויים לשמש לצורך מלאכת איון סקאלת ההשפלה. חלקו הראשון של הפרק יתמקד ביחסי הגומלין שבין פרדיגמת ההסכמה – הפרדיגמה השלטת כיום להסדרת מיניות נשית – ובין פרויקט הקישור המשפטי שבין מיניות האיש לבושה. במסגרת חלק זה אנו קוראות לתפיסה חדשה המתמקדת בבחינת מפגש הרצונות המתרחש בעת קיום יחסי מין. החלק השני של הפרק בוחן את הדרך המוסווית שבה משתמש המשפט הישראלי המודרני בנורמות ליברליות ומתקדמות על מנת לשמר את חיותו של אלמנט הבושה. כפי שנראה, הנורמות המשפטיות החדשות – ובמיוחד ההגנות הסטוטוריות מפני הטרדה מינית מזה, והגישא הליברלית-נאורה כביכול כלפי זנות מזה – מוליכות למקום של חיזוק דפוסי החולשה והנחיתות הנשית.

על רקע זה המאמר קורא ל"נרמול" המין, לשחרורו מן הנטל המכביד של הקלון, הבושה וההשפלה ולחתימה לאפיון המיניות במונחים פוזיטיביים של ניטרליות מגדרית. למשימה זו, כך נטען, יש לרתום את המשפט ולהפכו ממשרתם של אדונים למשרתם של נשים וגברים. בכך מבקש המאמר לתרום לפיתוח תיאוריה חיובית של המיניות הנשית כאתר של עונג והנאה וכמקור למימוש עצמי, לפוטנציה נשית ולהעצמה, המחזקת נשים ומאפשרת להן לתעל את מיניותן ככל שהן תחפוצנה, ומבלי שתחפצנה, לרווחתן ולטובתן.

א. סקאלת ההשפלה: משטור מיניות נשית בעת המודרנית

סקאלת ההשפלה היא מטאפורה שפיתחנו כדי להציג רצף שעליו ממוקמות נשים לפי רמתו ואופיו של השימוש הנחזה שלהן במיניותן. הסקאלה שאנו מזהות בנויה ממערך מורכב של ייצוגים תרבותיים, חברתיים ומשפטיים, והיא מכוננת מנעד של מעמדות בסולם החברתי הנשי. ריבוד מעמדי זה מפקח על יכולתן של נשים לשלוט במשאב המין שברשותן ומצמצם אותה. בפשטות, "סקאלת ההשפלה" משקפת את שיעור הקנס החברתי המושת על אישה הנחזית כפעילה מינית. ככל שהשימוש שעושה אישה במשאב המין מועצם וגלוי יותר, כך ירד מיקומה על גבי הסקאלה.

תחילה נבהיר את מיקומה המבני של הסקאלה ואת האופן שבו היא מתכתבת עם נורמות חברתיות אחרות בשדה המיניות. את סקאלת ההשפלה אנו רואות כמארג אסטרטגי סמוי למחצה ולעתים מרומוז, הנוסף על מערכים גלויים וממוקדים יותר שנועדו לפקח על מיניות נשית, ושונה מהם. כך, היא אינה דומה לתפיסות המאפיינות עד היום חברות פטריארכליות

מסורתיות, שבמסגרתן מוטלות הגבלות מחמירות וסנקציות קשות על נשים הרוצות לממש אוטונומיה מינית. בחברות כאלה התנהגות מינית הנתפסת כבלתי לגיטימית גוררת סנקציות המגיעות אפילו כדי רצח אישה בידי קרובים שכבודם נפגע לכאורה בגין התנהגותה. ענייננו כאן אינו התנהגות עבריינית מסוג זה, שלמרבית הצער עודנה רווחת, אף שהיא מטופלת בחומרה במשפט הפלילי.³ סקאלת ההשפלה אף אינה זהה לתפיסות מוסרניות המטילות מגבלות – לעתים באמצעות חוקים ולעתים באמצעות סנקציות חברתיות – מטעמים של דת, מוסר או אידאולוגיה תרבותית אחרת, על פעילויות מיניות מסוימות הנעשות בהסכמה. הגם שתפיסות הקושרות מין במוסר הן שכיחות,⁴ והעיסוק באלה לא נמוג עם התקופה הוויקטוריאנית,⁵ תפיסות של אתיקה המגבילה מה שנחזה כהפקרות או מתירנות מינית הופכות לרלוונטיות פחות בסביבה חברתית מערבית בת זמננו.⁶

פועלה של סקאלת ההשפלה רחב-טווח ומרומז יותר מתפיסות אלה. היא חלק מאותו "מכלול אסטרטגי" במונחיו של פוקו, המפתח "מערכי ידע וכוח מוגדרים ביחס למין".⁷ אם נדמה את שדה המיניות למארג של חוטי שתי וערב המושכים לכיוונים מנוגדים, הרי שסקאלת ההשפלה, דיכוטומיית הברה-פרוצה, נורמות ליברליות של שחרור מיני ונורמות משפטיות שוויוניות הקשורות למיניות, הן כולן חוטים הטוויים בו ותורמים למורכבות. כחלק ממטאפורה זאת ניתן לתפוס את המהפכה המינית ואת ההישגים הפמיניסטיים של "הגל השני" כגורמים שהסיטו את חוט דיכוטומיית הברה-פרוצה אל שולי מארג המיניות העכשווי. אולם במרכז המארג נוסף חוט חדש, המציע, לצד הדיכוטומיה הבינארית של הברה-פרוצה, סקאלה הייררכית מתוחכמת יותר. סקאלת ההשפלה משמשת אפוא תבנית נורמטיבית חדשה למשטור מיניות נשית. היא מעין ספח מגביל הצמוד לנורמה הליברטריאנית, המאפשרת, לכאורה, לכל אישה לקיים בכל עת פעילות מינית כרצונה. גם כיום, בסביבה ליברלית רווית תובנות והישגים פמיניסטיים, סקאלת ההשפלה תומכת במנגנון משוכלל המאפשר את היפוך הכוחות המתרחש בתחומה של כלכלת המין. המודעות הנשית לקיום סקאלת ההשפלה מנכיחה את קיומה הגורף והכוחני של הבושה הכרוכה במין נשי ואת ההשפעה שיש לבושה על יחסי הכוחות בין גברים לנשים גם –

3 ראו למשל ע"פ 4178/10 פרג' נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 19.8.2013).

4 כותבת Margaret Farley בהקשר זה: "In Western culture, at least since its Christian formation, there has been a perduring tendency to give too much importance to the morality of sex [...] 'morality' is almost reduced to 'sexual morality'" (MARGARET FARLEY, JUST LOVE: A FRAMEWORK FOR CHRISTIAN SEXUAL ETHICS 12–13 (2006)). את הציטוט הזה מביא העיתונאי Stephen Prothero, בנוגע לגינוי שגינה הוותיקן את ספרה של Farley, שהיא נזירה קתולית. ראו Stephen Prothero, *My Take: Vatican is Unjust to Condemn Nun's 'Just Love'*, CNN BELIEF BLOG (June 4, 2012), available at http://religion.blogs.cnn.com/2012/06/04/my-take-vatican-is-unjust-to-condemn-nuns-just-love/?iref=allsearch&hpt=op_bn9.

5 לפירוט בעניין מיניות ומגדר בספרות הוויקטוריאנית ראו GENDER ROLES AND SEXUALITY IN VICTORIAN LITERATURE (Christopher Parker ed., 1995).

6 ראו Michael E. Price, *Why Does Morality Focus So Much on Sex?*, PSYCHOLOGY TODAY (July 12, 2013), available at <https://www.psychologytoday.com/blog/darwin-eternity/201307/why-does-morality-focus-so-much-sex>.

7 מישל פוקו תולדות המיניות I – הרצון לדעת 72 (גבריאל אש מתרגם, 1996).

ובמיוחד – היום בעת שבה מגבלות שיש להן תוצאה משפטית הצטמצמו עד מאוד.⁸ כך, נשים החיות בסביבה עכשווית הרחוקה לכאורה ממוסרנות מינית אינן מצליחות לחמוק מהצבתן בעל כורחן על גבי סקאלת ההשפלה.

המעבר מנורמות חברתיות ומשפטיות הנסמכות על הכרה מפורשת בדיכוטומיית הברה-פרוצה לנורמות הנסמכות על הכרה משתמעת בסקאלת ההשפלה משמר את יחסי הכוחות ההפוכים בתחום כלכלת המין באמצעות אסטרטגיה משפטית אותה Reva Siegel מכנה "שימור באמצעות שינוי" ("Preservation Through Transformation").⁹ במחקרה הנודע, העוסק באבולוציה המשפטית של היחס הרגולטורי כלפי אלימות במשפחה, טוענת Siegel כי לעומת המאה השמונה-עשרה שבה הותרה הכאת נשים מכוח פררוגטיבה מגדרית-מעמדית של הבעל לנקוט אלימות כפרקטיקת חינוך לגיטימית, הרי שהליברליזציה של שיח הזכויות המודרני במאה התשע-עשרה לא ביטלה את מבנה הכוח המשפטי המאפשר הכאת רעיות, אלא רק שינתה ושכללה את הרטוריקה השיפוטית. כך, בתי המשפט החלו להיזקק לנימוקים מודרניים ופסידו-ליברליים כדי להצדיק את המשטר הישן שהכשיר אלימות להבטחת צייתנות נשית. במקום לעטוף את טיעוניהם בטרמינולוגיה פטריארכלית הממשיגה את המבנה המשפחתי כמודל היידיכאי ואת הבעל כמי שעומד בראשו ונהנה מעליונות על אשתו, נקטו השופטים רטוריקת זכויות שוויונית החוגגת את ההגנה על פרטיותה של המשפחה. השינוי הרטורי הסווה אפוא באופן מתוחכם את שימור התוצאה המפלה – הכאת נשים בחסות משפטית.¹⁰ לטענתנו, אסטרטגיה סמויה זאת של שימור באמצעות שינוי מוחלת גם בממשק שבין מיניות למשפט ופועלת לאפשר משטר מיניות נשית גם בעת המודרנית.

פרק זה, על שני חלקיו, מנתח את הרגולציה המודרנית של המיניות הנשית ואת האפקט המתמשך והמתמיד של הסקאלה לאורך צירים של זמן ומרחב. החלק הראשון מתווה את מתארה של סקאלת ההשפלה ומדגים את פועלה באמצעות ייצוגים תרבותיים ומשפטיים מגוונים. החלק השני משרטט את אופני הגילום של סקאלת ההשפלה בעידן הדיגיטלי, שבו נוספה רשת האינטרנט כשדה פעולה חדש ורב-עצמה לשיקוף האינטראקציה עתיקת היומין שבין מין נשי לבושה ולתיקופה.

8 כוונתנו היא, בין היתר, לאיסורים פליליים על יחסי מין ללא ומחוז למסגרת הנישואין (כגון עבירות של fornication וניאוף), כפי שפורטו בהרחבה בפרק ג לחלק א של מאמר זה (לעיל ה"ש 1), או לעוולת נזיקת של פיתוי, שהייתה רווחת עד תחילת המאה העשרים במדינות המשפט המקובל. על כך ראו, באופן כללי, Jane E. Larson, "Women Understand So Little, They Call My Good Nature 'Deceit': A Feminist Rethinking of Seduction, 93 COLUM. L. REV. 374, 377–380 (1993).

9 Reva B. Siegel, "The Rule of Love": Wife Beating as Prerogative and Privacy, 105 YALE L.J. 2117 (1996). התרגום היפה "שימור באמצעות שינוי" הוא של נויה רימלט. ראו נויה רימלט "הפרדה בין גברים לנשים כהפליה בין המינים" **עלי משפט** ג 99, 140 (2003).

10 להגדרה של דינמיקת ה"שימור באמצעות שינוי" בהקשרים שונים בפסיקה האמריקנית, מאלימות נגד נשים ועד אפליה גזעית (כאשר חוקי "ג'ים קרואו" החליפו את המשטר החוקי של העבדות שראתה בעבד מיטלטלין, אך פעולתם הייתה זהה), ראו Siegel, לעיל ה"ש 9, בעמ' 2177–2181.

1. סקאלת ההשפלה: עקרונות מארגנים

בקצה הגבוה של סקאלת ההשפלה, המייצג קנס ורמות השפלה כמעט אפסיים, נמצא מה שאנו מכנות המין הממוסד: אישה המקיימת יחסי מין עם בן זוגה הקבוע במסגרת מערכת יחסים זוגית. בקצה הנמוך של סקאלת ההשפלה, המייצג את הקנס הגבוה ביותר – הלוא הוא רמת ההשפלה החברתית האולטימטיבית – נמצא המין הממוסחר: שם ממוקמת האישה בזנות במובנה הקלאסי, עובדת המין הסוחרת בגופה תמורת כסף.

תקרת סקאלת ההשפלה – המין הממוסד – היא דוגמה לאבולוציה שעברה דיכוטומיית הברה-פרוצה כחלק מן המשטור המודרני של המיניות הנשית. בתקופה הוויקטוריאנית לא נחסך הקלון הכרוך במין אפילו מנשים נשואות, ואילו ההמרה של הדיכוטומיה בסקאלה מתבטאת בשחרור כמעט מלא של נשים המממשות את מיניותן במערכת זוגית ממוסדת מנטל הבושה. המחשה קולעת לאופן שבו שיקפה התרבות את מחיר ההשפלה הכרוך אפילו במין ממוסד עולה בממצאי מחקר הסוקר את אופני ייצוג ההיריון בספרות הוויקטוריאנית. מסקנת המחקר היא כי אישה צנועה, הגונה ומוסרית זכתה ב"פרס" של הצנעת היותה בהיריון – ה"עדות" המובהקת ביותר לפעילות מינית. לעומת זאת דמויות נשיות המאופיינות בחוסר צניעות מינית ובחריגה מאמות מידה התוחמות התנהגות נשית מהוגנת שילמו "קנס" המתבטא בהבלטת הריון, המייצג את קלון, ובהצגתו לראווה.¹¹ הפרקטיקה הנרטיבית הרווחת באותה עת של הסתרת הריונה של בת הזוג מעידה, לראיתנו, על תפיסת העומק שעל פיה אף שההיריון הוא תולדה של מין ממוסד, לגיטימי וראוי, המגע המיני כשלעצמו הוא מביש ומכתיים את הרעיה. אישה הגונה ונורמטיבית זכתה אפוא למחסה נרטיבי המשטש את הקלון.

כיום בשלטונה של סקאלת ההשפלה, נשים בזוגיות המקיימות יחסי מין נתפסות, כמובן, כנורמטיביות לחלוטין, והריון אינו נושא אותה משמעות טעונה כבעבר. במיוחד אמורים הדברים בחברה הישראלית היהודית, שבה דומה כי כל היריון "מכבד" את נושאתו, בין שהיא נשואה ובין שהיא פנויה.¹² אולם עדיין, בדומה לאישה הנשואה כדת וכדין בעידן הדיכוטומיה, גם בת הזוג הקבועה – נשואה או לא נשואה – בעידן הסקאלה עוטה, פורמלית, את גלימת המכובדות בקיימה יחסי מין, אך מתחת לשוליה נחבא קורטוב זעום

11 Livia Arndal Woods, *Now You See It: Concealing and Revealing Pregnancy in Wuthering Heights and The Clever Women of the Family*, 6 VICTORIAN NETWORK 32 (2015), available at <http://www.victoriannetwork.org/index.php/vn/article/download/54/57>. הכותבת מדגימה את הדברים באמצעות התייחסות לדמויות הנשיות במספר רב של יצירות, ובהן הרומן הידוע של Emily Brontë "אנקת גבהים" משנת 1847.

12 על חשיבות האימהות בחווה החברתית הישראלי כתנאי לרכישת אזרחות נשית נורמטיבית, ועל כך שישראל היא ייחודית בעולם בכך שלפי הקוד התרבותי הדומיננטי בה, נשים רווקות נכנסות להיריון דווקא כדי לזכות במעמד חברתי לגיטימי, ראו Karin Carmit Yefet, *Born to be a Mother: Anatomy, Autonomy and Substantive Citizenship for Women in Israel*, 39 HARV. J. L. & GENDER 257 (2016). להבניה המנוגדת של הגבריות במשפט הישראלי ראו Karin Carmit Yefet, *Feminism and Hyper-Masculinity in Israel: A Case Study in Deconstructing Legal Fatherhood*, 27 YALE J. L. & FEMINISM 47 (2015).

של השפלה.¹³ כעולה מנקודת המוצא הבסיסית של תאוריית כלכלת המין, ובהנחה כי חלק ניכר מיחסי המין במערכות זוגיות מתקיים לא על רקע תשוקה הדדית ושווה אלא על רקע רצון גברי הנענה בהסכמה נשית, ההסכמה ניתנת כנגד תמורה.¹⁴ התמורה עשויה להיות מטריאלית, במקרים שבהם במערכת הזוגית מובנית תלות כלכלית של בת הזוג בכך הזוג. במקרים אחרים התמורה עשויה לבוא לידי ביטוי במניעת עימות עם בן הזוג או הזעפת פנים מצדו. כניסוחה של Robin West:¹⁵

If what we need to do to survive, materially and psychically, is have heterosexual penetration three to five times a week, then we'll do it, and if

13 ביטוי משפטי מעניין למעבר מעידן הדיכוטומיה לעידן הסקאלה, ולתפיסה מעודכנת של תקרתה, ניכר בפסיקה של בתי הדין הרבניים. אירוני, שהכרה בכך שהיום מין במסגרת הנישואין כרוך רק במטען מינימלי או ב"קורט" של בוש, הובילה לביטול ה"פרס" המשפטי שניתן לנשים בבית הדין הרבני. האופי האינטימי של עילת הגירושין "מאוס עליי", הנוגעת לחיי המין של בני הזוג, מעורר, מטבע הדברים, בעיות ראייתיות לא פשוטות בנוגע לבחינת אמינותה. למרות הכלל הראייתי הרגיל של "המוציא מחברו עליו הראיה", שלכאורה מטה את הכף לטובת גרסת הבעל-הנתבע, הרי שבית הדין נהג להחיל כלל אחר, שמקיש בין צניעות למהימנות. לפי כלל זה, רעיה ברה נתפסה כמי שמתמסרת ללא סייג לקישור בין מין לבושה, ולפיכך יש להניח שהיא תימנע מלדון בגלוי בכיצועי בעלה בחדר המיטות אם הטענות אינן נכונות ("אין אישה מעיזה פניה בפני בעלה"), ובית הדין אף מבין ללבה אם היא כבשה טענותיה מחמת הבושה והעלטה אותן רק במועד מאוחר. אולם לאחרונה החליט בית הדין הרבני הגדול לשלול את ה"פרס" ההלכתי-ראייתי שניתן לרעיות יהודיות, על שני ראשיו. זאת לאור השקפת הדיינים שלפיה העת המודרנית חוללה שינוי בצופן המגדרי שהיה טבוע בנשים היהודיות הכשרות מאז ומעולם: "החוצפה והתעוזה של הנשים המודרניות" הפכה אותן למרדניות וחסרות בושה, וגרמה לכך "שהאישה המודרנית הסבירה אינה מתנהגת בצורה צנועה ואינה מתביישת להעלות טענות אינטימיות בפני בית הדין בנוכחות בעלה". ראו יקיר אנגלנדר "הפיסת מיניות האישה בבתי הדין הרבניים בישראל והשפעתה על הפסיקה" **עיונים בתקומת ישראל** 21, 280, 301–302 (אבי בראלי עורך, 2011). אבדן הבושה מוביל אפוא לאבדן ה"פרס" הראייתי ולהיפוך נטל ההוכחה – לחובת האישה. בלשון אחרת, ה"קנס" שמושת על השחרור מכבלי הקישור בין מין לבושה משמעו שיותר ויותר נשים נאלצות להייותר כבולות לקשר נישואין שאינן חפצות בו.

14 עניין זה מהדהד, לדעתנו, בנוסח המדרש העתיק, שהפך למטבע לשון: "הכל יודעין כלה למה נכנסת לחופה [...] (בבלי, שבת ל"ג, ע"א). כמובן, זוגות רבים מקיימים יחסי מין שהם פרי רצון ותשוקה הדדיים, ומבחינתם הסובייקטיבית שיקולים של בושה ותמורה זרים לחלוטין לחוויה המינית שלהם. עם זאת ברוח המדרש לעיל, אנו סבורות כי גם היום יש נשים בזוגיות קבועה שעדיין משלמות "קנס", בין שהוא נוכח מבחינתן הסובייקטיבית ובין מבחינה אובייקטיבית.

15 Robin L. West, *The Difference in Women's Hedonic Lives: A Phenomenological Critique of Feminist Legal Theory*, in *AT THE BOUNDARIES OF LAW* 115, 133 (Martha A. Fineman & Nancy S. Thomadsen eds., 1991). ראו בהקשר זה את מחקרה של הפסיכולוגית Rosmarie Basson, המציג דגם חדש לתגובה המינית הנשית, הרלוונטי בעיקר לנשים במערכות יחסים ארוכות, והשווה מהותית מדרג התגובה המינית אצל גברים. על פי Basson, אישה הנמצאת בקשר זוגי עשויה לבחור לקיים יחסי מין עם בן הזוג מסיבות שאינן קשורות לתשוקה מינית, כגון רצון לקרבה רגשית ולאינטימיות (Rosmarie Basson, *The Female Sexual Response: A Different Model*, 26 J. SEX & (MARITAL THERAPY 51, 52 (2000)).

the current ethic is that we must not only do it, but enjoy it, well then, we'll enjoy it.

התמורה שנותן בן הזוג עבור שירותי המין של בת זוגו מקרבת רעיונית גם את הקשר הממוסד לכאורה לסיטואציה הבסיסית המאפיינת את הזנות – צד אחד מקיים יחסי מין עם צד אחר עבור תמורה. במקרה של הזנות מתן התמורה הוא מאפיין בולט ומרכזי שעל רקעו מתקיימים יחסי המין, ולאורו מובנה הקלון החברתי. במקרה של קשר זוגי ממוסד, התמורה מוצנעת ולרוב אף מוכחשת, ובהתאמה הקלון מופחת ומתעמעם, אך אינו מתאייד כליל. סיכומו של דבר, מסך המכובדות של הקשר הזוגי מסתיר, להלכה, את הממד ה"עסקתי" של קיום יחסי מין במסגרת הקשר. הוא סוכך בעידן הדיכטומיה על האישה הנשואה, וכיום, בעידן הסקאלה, הוא מגן על בת הזוג ה"קבועה", השותפה לחיים ולמיטה. ועם זאת לעתים פגיעתה של סקאלת ההשפלה מציצה מבין חרכיו.¹⁶

סקאלת ההשפלה אמנם מתוחמת בין מין ממוסד למין ממוסחר, בין מין 'ראוי' למין קנוי, אך בין שני הקצוות הללו משתרע מנעד רחב של סיווגים הקשורים למיניות נשית. לאורכה של הסקאלה ממוקמות הזולה, הקלה להשגה, המזרן השכבתי או הפלוגתי, הנימפומנית, המזדיינת, הנותנת, הזורמת, הפרחה, השרלילה, השרמוטה, הזנונית, המופקרת, הכוסית ועוד כיוצא באלה שמות תואר, כינויים וצירופי לשון, שכל אחד מהם מייצג התייחסות חברתית משפילה להחצנה של מיניות נשית. כל אחד מביטויים אלה מנכיח מציאות תרבותית המפיקה גם כיום תיוגים חדשים ומגוונים של בושה והשפלה לנשים הנחזות כפעילות מינית.¹⁷

16 עמדה פמיניסטית ותיקה היא כי ההשפלה מובנית בעצם קיומה של כלכלת המין, וכי כל אקט מיני נתפס כמביש מבחינת הבניית יחסי הכוחות בין גברים לנשים. כך כותבת סימון דה-בובואר: "המשגל תמיד נתפס כשירות שהאישה מספקת [...] אך שירות משמעו קבלת הזולת כאדון [...] מבנה הנישואים וקיומן של הפרוצות הוא הוכחה לכך: האישה נותנת את עצמה, והגבר לוקח אותה." (סימון דה-בובואר המין השני כרך ראשון 153 (שרון פרמינגר מתרגמת, 2007)). כאמור, גם לפי דיכטומיית הברה-פרוצה וגם לפי סקאלת ההשפלה, גורם זה ממותן בהרבה אצל זוגות נשואים, והאישה הנשואה היא המושפלת במידה הפחותה ביותר. ברם ברוח דבריה של דה-בובואר, אשר השווה בין נשים נשואות לנשים בזנות, גורם ההשפלה שריר וקיים. דוגמה הממחישה זאת היא הבושה והמבוכה שחוות חלק מן הנשים מחוויית הביקור במקווה כמייצגת את עובדת קיום יחסי המין עם 'בעליהן' ואת מסך המסתורין האופף את ליל הטבילה (אף איבר המין הנשי מכונה בטרמינולוגיה ההלכתית "בית הסתרים"). לפי ההלכה, על אישה לנהוג בצניעות יתרה "וכן נהגו הנשים להסתיר ליל טבילתן, שלא לילך במהומה או בפני הבריות, שלא ירגישו בהן בני אדם. ומי שאינה עושה כן, נאמר עליה: ארור שוכב עם בהמה" (הרמ"א בשו"ע סימן קצח, סעיף מח וכן דברים כז 21). גם מי שפוגש באישה היוצאת מן הטבילה "נקנס" ותקנתו שיאמר בין היתר את הפסוק הטעון: "שפך בוז על נדיבים ויתעם בתהו לא דרך" (תהלים קז 40). על רקע זה גם ניתן להבין את המאבק המתקשר שניהלה קבוצת הנשים "תנו לטבול בשקט" כדי להשתחרר מנוכחותה של הבלנית ולטבול במקוואות בעצמן וללא פיקוח. לאחרונה נענתה המדינה לדרישה, וכעולה מתשובה שהגישה לבג"ץ, תאפשר לנשים לראשונה לטבול במקוואות הציבוריים ללא נוכחות בלנית. ראו יאיר אטינגר "המדינה לבג"ץ: נשים יוכלו לטבול במקוואות ללא נוכחות בלנית" הארץ 23.6.2015.

17 לעשרות דוגמאות של צירופים לשוניים עכשוויים הנקשרים, על פי ניתוחנו, לסקאלת ההשפלה ראו באתר הסלנג הישראלי "אלפבת" www.alfabet.co.il/category/%D7%97%D7%91%D7%A8%D7

המחשה קולעת של פעולתה החברתית של סקאלת ההשפלה מצויה בשני הייצוגים הוויזואליים האלה: הראשון מתאר את הקשרים בין עומק מחשופה ואורך שמלתה של אישה לבין מיקומה על גבי סקאלת ההשפלה.¹⁸

הייצוג השני מציע ביטוי ויזואלי למנעד של סיווגים המיועדים לתייג נשים המחצינות פעילות מינית, וכנגדם מנעד של תיוגים בעלי אופי שונה בתכלית, המכוון לגברים הנוקטים אותה פעילות עצמה.¹⁹

99%D7%AA. בין החידושים שם: זרמוטה, אישה עם מונה, קוויה, בתולה באוזן, מבאוס, חור מפורסם ועוד ועוד.

18 מצד ימין למעלה, תמונה שצילמה Theresa Wlokka. ראו Theresa Wlokka, *Don't Measure A Woman's Worth By Her Clothes*, HOT PENGUIN (Mar. 19, 2015), available at <http://hotpenguin.net/dont-measure-a-womans-worth-by-her-clothes>. מצד שמאל למעלה, תמונה שצילמה Rosea Lake, *Vancouver Student, Posts Powerful 'Judgments' Photo Of Skirt Lengths* (PHOTO), HUFFPOST WOMEN (Jan. 18, 2013), available at http://www.huffingtonpost.com/2013/01/18/rosea-lake-vancouver-judgments-skirt-length-photo_n_2504950.html.

19 בעמוד הבא איור שכותרתו: GRINNELL – HER CAMPUS (Dec. 6, 2014), available at <http://www.hercampus.com/school/grinnell/slut-shaming-guys-perspective>. גם המיניות הגברית, ולא רק הנשית, מקושרת לבושה, ולמעשה ניתן לאתר ולשרטט אף סקאלת ההשפלה הממקמת גברים לפי תפיסת פעילותם המינית. מכיוון שהעין הפטריארכלית היא המבנה גם את סקאלת ההשפלה הגברית, אירוני שסקאלה זו היא במידה רבה תמונת-ראי של הסקאלה הנשית. ככל שגבר נתפס כמי שהצליח "לכבוש" נשים רבות יותר ולהשיג פורקן מיני בתכיפות רבה יותר, כך הוא ימוקם גבוה יותר על פני הסקאלה. לעומת זאת ככל שגבר ייתפס כמי שמתקשה "להשיג" מין נשי, כך הוא ימוקם נמוך יותר ו"כבודו" החברתי יפחת. כמו כן, גברים המחצינים התנהגות הנתפסת כנשית או שניתן לייחס להם אפיונים נשיים, ימוקמו בדיוטות התחתונות של הסקאלה. אפשר שעל רקע משוואה זו ניתן להבין מדוע הקלון החברתי הנופל בחלקם של גברים בזנות המוכרים מין לנשים הוא פחות מזה המושת על נשים בזנות. העיסוק בזנות כרוך בקלון חברתי גם כאשר מדובר בגברים בזנות, אך הקלון ממותן במקרה שלהם באמצעות זרם העומק החברתי המייחס לעיסוקם בזנות גם את האלמנט המרומם במעלה הסקאלה

ייתכן שניתן לערוך מחקרים שיציעו דירוגים שונים של התיוגים לאורך סקאלת ההשפלה.²⁰ אנו איננו מתיימרות לעשות כן, וטיעוננו אף אינו נדרש להתעמקות בדקויות ההבחנה בין

– קבלת מין נשי בתכיפות, ולא רק "בחינם" אלא בצמוד לקבלת תמורה מנשים. יש כמובן הבדלים ניכרים בין אופני הפעולה וההשפעה של הסקאלה הגברית לזו הנשית, ובחינת עומק של סקאלת ההשפלה הגברית היא נושא מתבקש למחקר נפרד, שאנו מקוות כי ייערך. נסתפק כאן בציון הטענה שהקישור בין מיניות לבושה הוא מרכזי לא רק כשמדובר בנשים אלא גם כשמדובר בגברים, ולכן איון סקלת ההשפלה נושא פוטנציאל להשפיע לטובה לא רק על איכות חייהן של נשים אלא גם על זו של גברים.

20 אתרים פופולריים אכן משתעשעים בדירוגים כאלה, למשל לפי מניין הגברים שנשים חלקו עמם את יצוען. לתפריט "מכובדות" כזה ראו למשל הדירוג הפופולרי באתר (IX) DAILY, <http://www.ixdaily.com/grind/2875e345fb340d3a38f7b1ef5eaa2e7213f9b23a>

Virgin = Excellent

1–3 Men = Very Good

4–6 Men = Satisfactory

7–9 Men = Un-wifeable

10–12 Men = Dirty

13–15 Men = Slut

16–18 Men = Prostitute

19+ Men = An S.T.I. (Sexually Transmitted Infection)

לדירוג כזה תוצרת ישראל ראו הכתבה שפורסמה באתר מאקו, והוסרה לאחרונה, המספקת לנשים מבדק מסוג "בחני את עצמך: האם את שרמוטה?". לפי הכתבה, "להיות שרלילה זה לא רק כמה סקס את עושה, זה באיזו תדירות, עם כמה פרטנרים, באיך שאת נראית ובמה שאת מוכנה לעשות במיטה. בואי לבדוק איפה את על הסקאלה שבין בתולה לנפקנית" (הקישור המקורי הופיע כאן: www.mako.co.il/)

ה"שרלילה" ל"שרמוטה", או בין ה"זורמת" ל"נותנת". די לנו להצביע על העושר הלשוני ועל מגוון הכינויים הרחב לרמות שונות של אותה תופעה כאינדיקציה מובהקת לדרך פעולתה של העין החברתית-תרבותית הרואה, אומדת ומתייגת מיניות נשית.²¹ לכינויים המרכיבים את סקאלת ההשפלה נלווה מערך משמעויות מגוון ודינמי, המשתנה ומתעדכן על פי רוח הזמן והקונטקסט המצטברות הנקשרות אליו. כך, "פרחה" הוא כינוי גנאי שהשתרש בשפה לתיאור נשים מזרחיות שאימצו התנהגות נשית המנוגדת לתפיסות תרבותיות מסורתיות ושמרניות. הפרחה נתפסה כמורדת הראויה לגינוי כדי להבליט את ההבדל בינה לבין הנערה האשכנזייה ה"טובה", השומרת על נורמות של צניעות וצייתנות להוריה. זהו ביטוי המייצג "שילוב חמקמק של מרכיבים [...] היוצר מראה שמכה את העין בסנוורים, פוגע בבטן הרכה, נתפס כבלתי הגון, מתריס".²² כיום משמש הכינוי גם לסטיגמטיזציה של נשים שאינן מזרחיות.²³

"שרמוטה" (מונח הנגזר כנראה ממילה בערבית שמשמעה "סמרטוט")²⁴ הוא כינוי גנאי גם לאישה הנחוצת להיות – בהופעתה ובהליכותיה – כמי שמרבה לקיים יחסי מין. עם זאת בחברות שונות יכול הכינוי להצביע על התנהגויות מגוונות ושונות בחומרתן. כך, "שרמוטה" יכולה לתאר מקבץ התנהגויות תלויות-מגזר, כמו ישיבה בקדמת האוטובוס או חבישת פאה במקום כיסוי ראש לאישה חרדית, ובחברה החילונית "זאת יכולה להיות אישה שמתלבשת עם מחשוף, אישה שנהנית מחיי מין עשירים, אישה ביי-סקסואלית. לפעמים מספיק להיות אישה 'דעתנית מדי'".²⁵ לאחרונה ניכסו נשים את כינוי הגנאי ועשו בו שימוש חתרני באמצעות הקמת תנועה שהוכתרה בשם "צעדת השרמוטות" (Slut Walk). תנועה זאת הובילה מחאה על "תרבות האונס" וביקשה לקרוא תיגר על התפיסה שלפיה אישה נאנסת "בגלל מה שהיא לובשת, או איך שהיא מתאפרת, או איך שהיא מהדסת על עקבים".²⁶

women-magazine/diva/Article-200b09d85bd2321006.htm. ניתן לראות חלקים ממנו בדף אירוע
מחאה באתר facebook: "בחני את עצמך: האם את שרמוטה?"
www.facebook.com/events/641058175911297.

21 וראו עמליה הדר ורפנה לוי-ינוביץ' תהיי גבר: הלקסיקון הפמיניסטי העברי הראשון 7 (1997), שם מגדירות המחברות את מטרת הלקסיקון, בין היתר, כך: "הלקסיקון הפמיניסטי הראשון הוא לקסיקון אנתרופולוגי. הוא בוחן את מעמדה של הפרחה לעומת מעמדה של הצפונייה, השאפה, החתיכה, הכוסייה והצצקע [...] בודק את מיצובן של הרווקה הזקנה, המיגמרת, השרמוטה וזאת שעושים לה את הטובה".

22 גל קרניאל "הכיוון מזרח: מי רוצה להיות פרוחה?" NRG 28.9.2008
www.nrg.co.il/online/47/ART1/793/339.html.

23 צפי סער "לכל פרוחה יש שם" הארץ – גלריה 26.11.2012
www.haaretz.co.il/gallery/mejunderet/1.1873622.

24 רוביק רוזנטל "הזירה הלשונית: כוסיות רוח" NRG 25.3.2010
www.nrg.co.il/online/47/ART2/086/633.html.

25 "שרמוטה גאה" לא יורדים מהעצים 3.5.2012
activearts.org/myblog/?p=109.

26 אורטל בירן גורפינקל "מי באמת אשם בזה שאונסים אותנו?" Mako 3.4.2013
www.mako.co.il/women-sex_and_love/sex/Article-5bbe35afc41bd31006.htm. מאז 2011 מקיימת התנועה מדי שנה במדינות שונות ברחבי העולם, כולל ישראל, "צעדת שרמוטות", וזאת לאחר שנתפרסמה המלצתו של שוטר קנדי בהוצאתו בכינוס למניעת פשיעה, כי "כדי שלא יאנסו אותן, נשים צריכות לא להתלבש כמו שרמוטות" (צפי סער "לאן נעלמו השרמוטות" הארץ – גלריה 11.3.2013
www.haaretz.co.il/gallery/11.3.2013).

ה"נותנת" הוא שם תואר למי שנחזית כנוטלת חירות לעצמה לקיים מין תכוף ומזדמן. זהו כינוי גנאי הנתפס כ"מתון" משרמוטה, וכמטיל קלון חברתי מסוים על מי שבחרת לממש למעשה את הזכות לחופש מיני שאותה מעניקה לה החברה להלכה.²⁷ כזכור, חוסר הבררנות המינית של תמר, גיבורת הסרט של הגר בן-אשר, הוא אשר הוביל לתיוגה "הנותנת".²⁸ ה"הפקרות" המינית הפכה למוקד של כל ישותה, והגינאי החברתי המשתמע בגין בחירותיה המיניות שימש אלמנט מרכזי המגדיר אותה, כמו את נושא הסרט. זהו גילום אחד מני רבים למגמה התרבותית להשתמש באלמנט המין כדי לסווג נשים באופן חד-ממדי וליצור ביניהן ריבוד חברתי הייררכי ונוקשה, המבליע כל פרמטר אבחוני אחר של השכלה, מעמד, מוצא או מצב משפחתי.²⁹

הביטוי "כוסית" הוא מקרה המצדיק התעכבות מיוחדת, שכן יש בו כדי להראות עד כמה נוכחת פעולתה של סקאלת ההשפלה גם באתרים שבהם מפתיע לפגוש בה. "כוסית", מלמד אותנו הלשוני רוביק רוזנטל, "הוא כינוי לאשה מושכת ומשדרת מיניות", הנגזרת מהמילה "כוס", המשמשת בערבית המדוברת לתיאור איבר המין הנשי בשפה בוטה במיוחד.³⁰ נציין כי "בניגוד למילים כמו פרח ושרלילה, המילה כוסית אינה נושאת התייחסות לאופייה של הבחורה או להרגליה המיניים".³¹ כפי שעולה מהבהרה זו, אישה עשויה להתאפיין לפי שם איבר מינה ולהיות ממוקמת לאורך סקאלת ההשפלה גם אם אין "מאשימים" אותה בהתנהגות מינית פעילה, אלא רק בהיותה מושכת מינית. הביטוי, שנולד מתוך תרבות גידול פטריארכלית, מזהה נשים בראש ובראשונה עם המין שניתן להפיק מהן. החיבור שעושה המונח "כוסית" באופן כה בוטה וגלוי בין כל אישה שאליה הוא מופנה לבין איבר המין שלה פועל למעשה על אותו עיקרון תשתיתי שמכוחו פועלת סקאלת ההשפלה: קישור בין כושרה של אישה למשך מינית לבין בושה והשפלה, שהן מעין קנס המוטל עליה בשל כוחה זה. פרדוקס זה מהדהד בשיח האופף את הכינוי "כוסית", שיש הגורסים – ומערכת המשפט בכללם – כי הוא משקף מחמאה חיובית ונטולת קונוטציה מינית.³² כך, במקרה שבו אסיר הורחק מן המחלקה הטיפולית בכלא לאחר שכיהן את

1.1959701-premium/mejunderet). בהפגנת סולידריות פמיניסטית זו מנכסות נשים, בדומה לשחורים ולמיעוטים מיניים, את כינוי הגנאי שמופנה כלפיהן כדי לעקרו ממשמעותו המינית הטעונה וכדי לשדר שהן תתלבשנה ככל שהן תחפוצנה, מבלי שיהא בכך כדי לשמש הצדקה להחפצה נשית או לנוהג החברתי והמשפטי הרווח של האשמת הקרבן על כי הביאה עליה במו בגדיה את התקיפה המינית.
27 על כך ראו בחלקו הראשון של מאמר זה את הדיון בסרטה של הגר בן-אשר, שכותרתו הפרובוקטיבית "הנותנת" עוררה שיח ועניין ציבורי רב (חלק א, לעיל ה"ש 1, בעמ' 416).

28 ראו הדיון שם, בפרק ב.2.

29 בדומה לזה, מתייגת העיתונות לעתים קרובות רצח כ"זונה" מבלי להתייחס לכל אלמנט אחר של ישותה. וראו שולמית אלמוג נשים מופקרות 112 (2008).

30 רוביק רוזנטל "נקודת תורפה או נקודת ג"י" NRG 10.1.2003 www.nrg.co.il/online/archive/ART/414/499.html

31 כך, לפחות, מתוך הגדרת הערך בוויקיפדיה. ראו "כוסית" ויקיפדיה כוסית he.wikipedia.org/wiki/כוסית

32 כך, למשל, כשהרמטכ"ל לשעבר כינה עיתונאית ידועה "אחלה כוסית", דומה שדעת הקהל הציבורית נטתה לעבר הדעה כי מדובר במחמאה לגיטימית. אך ראו את הדיון שהתנהל בפורום "קהילת הורים" באתר Ynet 9.7.2013 www.ynet.co.il/home/0,7340,L-1333-18454-31255850,00.html : "לו היתה אישה רוכנת לאוזנו של גבי אשכנזי ואומרת לו שהוא – אחלה ד' (זין) ועוד ליד רעייתו – נראה לכן שהוא

העובדת הסוציאלית המטפלת בשם "כוסית" והתעניין במספר הבעלים שהיו לה, פסק בית המשפט המחוזי שכינוי זה הוא מימוש לגיטימי של חופש הביטוי ואינו עולה כדי מילת גנאי בוטה, פוגעת ומעליבה. לדברי בית המשפט:³³

אכן מי שמצוי מעט בסלנג השגור בפי הצעירים דהיום, יאמר לך כי לעתים נעשה שימוש בביטוי האמור דווקא כמחמאה למי שיש לה מראה מצודר, וזאת, למרות הסלידה מהשימוש במילה המאזכרת אבר מאברי גופה של האישה. למותר לציין שבסופו של דבר כל איש וסגנון דיבורו, ולמרות הסלידה מן המילה האמורה, אינו סבור כי היה ראוי שהרשות תגיב כפי שהגיבה.

כעולה מהנמקה זו, הסכנה עם הכינוי "כוסית" – אפילו הוא נתפס בעיני המכונה כך כמשפיל – הוא חלק מן המחיר שאמורה לשלם מי "שיש לה מראה מצודר"; במילים אחרות, טבעי שאישה שיכולתה למשוך מינית בולטת תכונה בכינוי המבליט יכולת זו.³⁴ בתחתיתה של סקאלת ההשפלה, המגלמת את שפל המדרגה החברתי, ממוקמות נשים בזנות, היחידות הדורשות תמורה גלויה עבור מין.³⁵ מאז ומעולם, עוד מימי שלטונה של

היה מתענג או מתבייש? ואולי שבעל עמדה בכירה כמוהו לא יידבר כאילו היה בשוק? ולא, זו לא מחמאה. זו בושה!". ברוח זו אף עורר הקמפיין הפרובוקטיבי נגד סם האונס – "תשמרי על הכוס שלך" – מחאה פמיניסטית רבה בקרב ארגוני הנשים. מדובר בלשון נופל על לשון שנועד להעביר את המסר כי הדרך היעילה ביותר להתגונן מפני אנסים פוטנציאליים היא שמירה על הכוס הפרטית. על המשמעות הטעונה והבעייתית הגלומה במסר זה עומדת אורית סוליצאנו, מנכ"לית איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית: "אנו רואות חשיבות גדולה בהעלאת נושא האלימות המינית על סדר היום הציבורי אך לא בצורה שתפגע ותבזה נשים ובטח לא בצורה שתטיל את כל האחריות עליהן, כפי שנעשה במקרה זה [...] הקמפיין המדובר הוא סקסיסטי, רדוד, מהווה פרובוקציה זולה ומפנה את כל האחריות כלפי נערות ונשים. הקריאה לנשים 'לשמור על הכוס שלהן' רק תגביר עוד יותר את תחושת האשמה והבושה המלווה נפגעות תקיפה מינית ממילא, ותיצור מצג שווא כאילו אם נפעל נכון תימנע הפגיעה. גם התחכום לכאורה לגבי השימוש במילה 'כוס' הוא טיפשי. גם אם המילה מנוקדת, הרי ברורה לכל 'הקריצה המשועשעת' שאת המילה הזו אפשר גם לקרוא אחרת. אז לא, זה לא משעשע. מעולם ועד היום לא נהנו הנשים כשצמצמו אותן לאיבר-מין" (ראו אצל יעל ברנובסקי "קמפיין נגד סם האונס מעורר מחאה" *ישראל היום* 1.1.2014 www.israelhayom.co.il/article/145925).

33 ע"א (מינהליים חי') 549/04 קושניר נ' *ישרות בתי הסוהר*, פס" 7 לפסק הדין (פורסם בנבו, 13.1.2005). עם זאת יודגש כי הדברים לא נאמרו ישירות לעובדת הסוציאלית אלא במהלך שיחה עם אסיר אחר שהגיעה לאוזניה, עובדה שבית המשפט ייחס לה חשיבות מיוחדת לקולה.

34 המסר המובלע בפסק הדין – שעל פיו על משרתת ציבור להכיל שימוש בביטוי המעורר "סלידה" המופנה אליה, בשל היותו "סלנג השגור בפי הצעירים" ומחמאה – עורר פולמוס חריף ברשת. תגובות רבות ביקרו את חוסר הרגישות השיפוטי להתגלמות המודרנית של הניסיון הפטריארכלי להפשיט נשים מכסותן המקצועית במקום העבודה, ולא נותרו אדישות להתייחסות שוות הנפש לרדוקציה של אישה לאיבר מינה. תגובה בולטת וקולעת במיוחד בהקשר זה היא של ד"ר אורית קמיר. ראו אורית קמיר "על 'כוסיות': בין חברמניות, פוריטניות וכבוד האדם והאישה" *במחשבה שנייה* 18.1.2005 2nd-ops.com/orit/?p=9463.

35 כמובן, גם בקרב נשים שחולקות את תחתית הסקאלה ניתן להבחין במדרג חברתי שמכפיף אותן לקנסות משתנים של קלון. כוכבת הפורנו, למשל, סובלת מרמה מופחתת של קלון מזו שאישה בזנות סובלת ממנה, וגם בקרב נשים המוכרות מין כאורח חיים מתקיים סיווג פנימי הממקם את ה"פאם פאטאל" או

דיכוטומיית הברה-פרוצה, מעמדן של נשים בזנות אינו ניתן לשדרוג; הן ממוקמות על נקודת האל-חזור הבודדת שעל פני סקאלת ההשפלה. ברוב המקרים החברה מאפשרת מוביליות בין השלבים המעמדיים השונים, וכך גם אישה הממוקמת ליד הקצה הנמוך של הסקאלה – למשל ה"זנונות" שהיא כמעט "זונה" – יכולה ומתמרצת לטפס במעלה הסקאלה אם "תצמצם" את השימוש הנחזה במיניותה. לא כך האישה בזנות; אישה הממסחרת את מיניותה תוכל להגיע לרמות גבוהות יותר על גבי הסקאלה רק אם עלה בידה להעלים כליל את עובדת קישורה לזנות, או שהתרחשות נסית – כמו זו שבלב הסרט הידוע "אישה יפה" – תרומם אותה מתחתית סקאלת ההשפלה לעבר פסגתה.³⁶

את מטען הבושה הייחודי הכרוך בזנות כינתה שולמית אלמוג, "מס הקלון החברתי".³⁷ המונח "מס" מבטא את הממד האובליגטורי של ההשפלה. הגם שעיסוקים או מקצועות נוספים נגועים אולי בהשפלה, אין היא מגעת לכדי רמת ההשפלה האולטימטיבית הכרוכה בזנות. כך, כל אישה בזנות, בין כעיסוק צדדי ומזדמן ובין כעיסוק קבוע ומתמשך, בין כשמכירת מין היא לגיטימית וחוקית ובין כשהיא פלילית ואסורה, משלמת תמיד מעין מס אובליגטורי ובלתי הפיך של קלון. מס הקלון החברתי הוא גורף במימדים של זמן והיקף; הוא פועל להוזיל את ערכו של המשאב הנשי ומהווה את אחת התוצאות הקשות והמקוממות ביותר של קלקלת המין.

נבהיר כי מס הקלון החברתי אינו היחיד שבנוזקי הזנות. העיסוק בזנות כרוך, כידוע, בחשיפה לנזקים לגוף ולנפש ומכפיף את הנשים בזנות לשורה של בעיות פיזיולוגיות

זנות הצמרת במעמד רם מזה של זונת הרחוב. ייצוג ספרותי בולט לכך הוא המחזה הידוע של חנוך לוין "הזונה מאוהיו", שבו מושא כיסופיו של הויכטר, הקבצן הזקן, הוא "זונת צמרת" מאוהיו, אך בשל עוניו נאלץ הויכטר להסתפק בזונת רחוב. יש להדגיש כי גם מין קנוי אך כפוי הוא מושא לביזוי והשפלה. עמד על כך השופט טירקל בהסבירו כי "העבירה של סחר בבני אדם לצורך העסקתם בזנות היא מן העבירות הבזויות והנתעבות ביותר שבספר החוקים שלנו. יש בה מן הזוועה שבמכירת אדם, מן האכזריות וההשפלה שבניצול מיני ומן האימה שבסחיטה" (בש"פ 9274/01 מדינת ישראל נ' ישי, פס" 3 לפסק הדין (פורסם בנבו, 7.12.2001) (ההדגשה הוספה)). יש בדברים אלה הכרה בכך שבין קשת התחושות הכרוכות במין נוכח תמיד רגש הבושה וההשפלה הייחודי לפגיעה המינית.

נציין כי דווקא לפי התפיסה היהודית, זנות אינה בבחינת נקודת אל-חזור. מסר זה עובר כחוט השני בתיאור התהוות שושלת המשיח, החל מבנות לוט, עבור בתמר ורות המואבייה וכלה בנצבת בת עדאל, אם דוד המלך. ראו רות קרא-איונוב קניאל **קדשות וקדושות – אמהות המשיח במיתוס היהודי** (2014). אולם דומה שיכולת הרהביליטציה של אישה בזנות, ואפילו המירות טוטלית מקדשה לקדושה, מקבלת את הביטוי המובהק ביותר במקרה של רחב הזונה. לפי חז"ל, רחב עסקה בזנות במשך ארבעים שנה, מגיל עשר עד גיל חמישים והתנסויותיה המיניות מתוארות בגמרא בהרחבה. למרות זאת, בשל כוח האמונה והרצון שלה בהתחלה חדשה, זכתה רחב להינשא לגדול הדור, יהושע בן נון, ולצאצאים שבהם שמונה נביאים ומלכים (ובהם ירמיהו, חזקיהו ויחזקאל ואף חולדה הנביאה). ראו יהושע ב 15; בבלי, מגילה יד, ע"ב; מכילתא דרבי ישמעאל, יתרו א. מעניין שגם הברית החדשה ניכסה את רחב לאם לשושלת הנבחרת. רחב מתוארת כאמו של בעז וכמי שמקושרת לאילן היוחסין של דוד המלך ושל ישו (הבשורה על פי מתי א).

לדין בעניין מס הקלון החברתי המוטל על נשים בזנות, ראו אלמוג **נשים מופקרות**, לעיל ה"ש 29, פרק ראשון ופרק שביעי.

קשות.³⁸ לצד בעיות של ניכור עצמי, הנמכת תפיסת האני ונטייה לקהות חושים, רבות מהנשים העוסקות בזנות מדווחות על כאב נפשי. על פי נתונים מחקריים, שליש מהן סובלות מתסמיני פוסט-טראומה.³⁹ שיעור הנשים בשוק המין המסחרי הנידונות לקללות ולדיכור מנמיך ומשפיל, למעשי שוד חמושים, לתקיפות או לאונס, גבוה בהרבה משיעור הנשים שאינן עוסקות בזנות, הנופלות קרבן לעברות אלה.⁴⁰ לשם המחשה, סטטיסטיקה ישראלית מדווחת על כך שנשים בזנות מוכפפות לאונס אלים בתדירות של אחת לשבוע, פי מאתיים יותר מנשים מכלל האוכלוסייה.⁴¹

נזקים מסוג זה ניתן לראות כסובייקטיביים בתחולתם ובהיקפם; הופעתם ועצמתם תלויות בנסיבותיה האישיות של כל אישה בזנות, בחוסנה הרגשי ובמבנה הנפשי שלה. ניתן לשער שיש נשים בזנות שלמזלן נזקים אלה, כולם או מקצתם, פסחו עליהן. אולם חיוני להתקדם צעד נוסף מעבר למיקוד המבט בנזקים הסובייקטיביים ותפיסת הזנות כטראומה אישית, ולהמשיג את תופעת הזנות במונחים של נזק אובייקטיבי הנגרם לנשים בזנות, לנשים כמגדר ולחברה כולה. הנזק האובייקטיבי האניהרנטי לזנות נובע מקלון חברתי ומפגיעה בכבוד, שהם מנת חלקן של כל הנשים המעורבות בשוק המין המסחרי, ללא יוצאת מן הכלל. משמעו המרת הזהות האינדיווידואלית, הפרטית של אישה, בזהות החד-ממדית והבלתי הפיכה של "זונה", הכרוכה ברמה המרבית של השפלה.

נזק אובייקטיבי זה, הנגרם לאישה בזנות על בסיס אינדיווידואלי, כולל גם ממד אובייקטיבי-קולקטיבי הנגרם לנשים כמגדר.⁴² עצם קיומה של הזנות כקטגוריה חברתית תפקד מאז ומעולם כמכשיר חברתי לשעבוד מגדרי ולשליטה אפקטיבית במיניותן של כלל הנשים, תוך הכפפתן לנורמות פורטניות של סטריליות מינית באמצעות אכיפת ההבחנה בין "זונות" לבין נשים "מהוגנות". דוגמה עכשווית ומאירת עיניים בהקשר זה, שזכתה לגיבוי מחקרי, היא ההבדלים בפרקטיקות האירוטיות המצופות באלף השלישי מנשים נורמטיביות מחד ומנשים מופקרות מאידך. כך למשל מין ממוסחר משמש לרוב לקיום מפגשים מיניים לא "קונוונציונליים", דהיינו לקיום פרקטיקות מיניות שאינן נתפסות כלגיטימיות עם האישה ה"חוקית", כגון מין אוראלי, מין אנאלי ומין אלים (סאדו-מזוכיסטי).⁴³ כך משמש המין

38 ראו Cathy Zimmerman et al., *The Health of Trafficked Women: A Survey of Women Entering Posttrafficking Services in Europe*, 98 AM. J. PUB. HEALTH 55 (2008).

39 Michelle J. Anderson, *Prostitution and Trauma in U.S. Rape Law*, in PROSTITUTION, TRAFFICKING, AND TRAUMATIC STRESS 75 (Melissa Farley ed., 2003).

40 Ameporn Ratinthorn, Afaf Meleis & Siriorn Sindhu, *Trapped in Circle of Threats: Violence Against Sex Workers in Thailand*, 30 HEALTH CARE FOR WOMEN INT'L 249 (2009).

41 נויה רימלט "על זנות, מגדר ומשפט פלילי: ההוריים על הצעת החוק להפלת צרכני זנות" משפט וממשל יג 439, 471 (2010) (להלן: רימלט "על זנות, מגדר ומשפט פלילי").

42 על הנזק הקולקטיבי הנגרם לכלל הנשים מהמשך קיומה של הזנות, ועל תרומתה להנצחתו של מבנה חברתי פטריארכלי המושתת על שעבוד מגדרי ראו שולמית אלמוג "זנות כנזק: טראומה לצד קלון חברתי" בסימן טראומה – עיונים בזהות, זיכרון וייצוג 101, 117–118 (מיכל אלברשטיין, נדב דוידוביץ ורקפת ולשיק עורכים, 2015). עוד ראו Michelle Madden Dempsey, *Sex Trafficking and Criminalization: In Defense of Feminist Abolitionism*, 158 U. PA. L. REV. 1729, 1739 (2010).

43 על כך ראו למשל JAN MACLEOD, MELISSA FARLEY, LYNN ANDERSON & JACQUELINE GOLDING, CHALLENGING MEN'S DEMAND FOR PROSTITUTION IN SCOTLAND 23–24 (Women's

הממוסחר לשימור ההבניה הפטריארכלית של המין הממוסד גם בעידן המודרני; מוסד הזנות מגביל את טווח הפעילויות המיניות הנתפס הולם נשים מהוגנות ובכך כולא נשים "משוחררות" בתוך סד צר ושמרני של הגדרת המיניות הנשית הנורמטיבית.

לצד זאת קיום מוסד הזנות ממשיך להבנות את תפיסת המיניות באופן שפועל נגד האינטרסים של כלל הנשים, באפשרו קיום חברתי ומשפטי לתופעה הכרוכה בחיבור כל יינתק בין מיניות נשית לבין קלון חברתי, השפלה ופגיעה בכבוד.⁴⁴ לפיכך מעל לכל שימוש נשי במיניות מרחפת סכנת הקישור אל הקלון. סיכון אינהרנטי זה הכרוך בהחצנה של מיניות נשית מהדהד בצירופי הלשון הנפוצים שבהם משוקע הרעיון כי כל אישה, מעצם היותה אישה, היא אישה בזנות בפרוטנציה, ומכאן ראוייה לקלון: "כל אישה היא זונה, הכל עניין של מחיר", או "כל הנשים זונות".⁴⁵ במילים אחרות, הזנות, כמוכנה היום, היא לא רק מסמן שכאשר הוא מיוחס לאישה יוביל למיקומה הבלתי-נמנע בתחתית סקאלת ההשפלה. זנות היא יותר מזה. היא יוצרת את בסיסה של הסקאלה. על הבסיס שמקימה תופעת הזנות נבנים, זה מעל זה, התיוגים ה"מקלים" יותר מבחינת רמת הבושה הנקשרת אליהם בטכניקה של קצה המשליך על הרצף.

הנזק האובייקטיבי של הזנות, הוא מס הקלון החברתי, מעוצב בחלקו בתיווכו של המשפט. כך, עד לשנות האלפיים לא נחשבה עדותן של נשים בזנות – "נשים מסוג זה", כמאמר בית המשפט העליון בישראל – כעדותו של אחד האדם, אלא טעונה סיוע ראייתי "בשים לב למקצוען ולרמתן המוסרית".⁴⁶ גם כיום מתקשה המשפט לזנוח כליל את הנחת היסוד הראייתית שלפיה התומה המינית קשורה קשר כל יינתק למהימנות נשית. בתי משפט מודרניים בארצות הברית של המאה העשרים ואחת מכשירים ראיות על עיסוק בזנות בהמשיגם עברה זו כמשליכה במישרין על מהימנות העדה.⁴⁷

הקישור האסוציאטיבי בין מין לבושה אף מוביל במישרין לכך שנשים בזנות זוכות ל"קורטוב של חסד" בדמות הסיוע המוסדי בהסתרת זהותן, שגם המשפט מגויס לו. כך, בדיונים פליליים ואזרחיים שבהם מעורבות נשים בזנות אין מפרסמים את שמותיהן, והן נהנות, בחסות ההכרה בעצמתה של הבושה, מחיסיון משפטי. גם בתי המשפט ערים לקשר שבין הקומדיפיקציה של המשאב הנשי לבין בושה והשפלה, ועמדו על כך ש"אורח חיים

Support Project, 2008). לממצאים אלה בהקשר הישראלי ראו באופן כללי חני בן ישראל ונעמי לבנקרון *משואה עם נעלם: לקוחות של נשים הנסחרות בתעשיית המין בישראל* (2005). לניתוח ממצאים אלה ראו רימלט "על זנות, מגדר ומשפט פלילי", לעיל ה"ש 41, בעמ' 469–472.

44 Dempsey, לעיל ה"ש 42, בעמ' 1736. וראו בעניין זה את תיאורה של חוקרת האמנות Anna Chave בדבר האופן שבו זולג קיום הזנות לתוך חייה היום-יומיים כאישה שאינה בזנות, אך מושפעת כל העת מקיומה: Anna C. Chave, *New Encounters with Les Demoiselles d'Avignon: Gender, Race and the Origins of Cubism*, 76 THE ART BULL. 596 (1994).

45 ראו למשל בקשה שהוגשה לאיגוד האינטרנט הישראלי (ונדחתה) לרישום שם מתחם "כלהנשיםזנות" (בקשה 3/12 מיום 17.7.2012) 17.7.2012.blog-post.html ea-law.blogspot.co.il/2012/08/blog-post.html.

46 ע"פ 158/55 פיק' נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד י 662, 665 (1956).

47 Julia Simon-Kerr, *Unchaste and Incredible: The Use of Gendered Conceptions of Honor in Impeachment*, 117 YALE L.J. 1854, 1860 (2008).

של שירותי מין בתשלום" הוא "מכת מוות" לתדמיתה של אישה בחברה.⁴⁸ למעשה, לדידה של הערכאה השיפוטית העליונה בישראל, עצם ההצעה לקיים יחסי מין תמורת כסף אינה התגלמות של חופש הביטוי, אלא של חופש הביזוי, שכן "קשה לחשוב על פניות משפילות, מבזות וחמורות מאלה".⁴⁹

לבסוף, המשפט אף נותן כוחו בהנכחת ערכו ה"זול" במיוחד (תרתי משמע) של משאב המין הנשי הנסחר באמצעות זנות. בית הדין לעבודה בישראל, בהירשו לשאלת "השכר הראוי" שיש לפסוק ל"עובדת" מין, פוסל אפשרות של "ידיעה שיפוטית" באשר ל"שכר הנהוג במגזר זה", ומתמחר את שירותי המין במונחים של שכר מינימום. ולא עוד, אלא שהדין החפוז שייחד בית הדין לסוגיה זו מעלה על הדעת את פוליטיקת הגזעל, דהיינו חיבור וסימביוטיקה של "האחר" – הזונה – עם תחושות ומושגים של גזעל ודחייה, המסגירים את חוסר רצונו של בית המשפט לכלכל ידיו בהתעמקות בתופעה שנתפסת מוכתמת ונקלה.⁵⁰ כך מוכפפות הנשים בזנות לחיים של נחיתות וכבוד פגוע, מחיר מיקומן בשפל המדרגה, בתחתית סקאלת ההשפלה.

2. סקאלת ההשפלה: איגום ומקסום של האינטרס הפטריארכלי

שלושה גורמים מאפיינים בעינינו את הכינויים לאורכה של סקאלת ההשפלה. הגורם הראשון הוא היותם של כל הכינויים לאורכה תוצר של עין ממשטרת. העין הממשטרת מייצגת את החברה ומסמנת לכלל הנשים כי מבט-על בוחן ברציפות ובדקדקנות את אופן התנהלותן בתחום שלכאורה אמור להיות פרטי לחלוטין, מימוש אינדיווידואלי של בחירה חופשית ואוטונומיה אישית.⁵¹ סקאלת ההשפלה מעמתת נשים עם מציאות שבה בחירותיהן הקשורות למין מאבדות חלק ניכר מהממד הפרטי שלהן והופכות להיות מושא לביקורת ציבורית. לעתים העין הממשטרת היא נשית.⁵² גם נשים בוחנות בביקורתיות נשים אחרות

48 ע"מ 2192/06 רחמני נ' נציבות שירות המדינה, פס' 10 לפסק דינה של השופטת פרוקצ'יה (פורסם בנבו, 5.4.2007).

49 שם.

50 ראו ע"ב (אזורי ב"ש) 4634/03 מולדובנובה – סלסרבסקי, פס' 117 לפסק הדין (פורסם בנבו, 11.7.2005). לניתוח פסק הדין ראו שולמית אלמוג "זנות ודיני העבודה" עבודה, חברה ומשפט יב 295, 305–302 (2010).

51 המנגנון החברתי הנמצא כאן בפעולה מעלה בזיכרון את המבט הפנאופטיקוני הדיסציפלינרי שאת המצאתו ייחס פוקו לפילוסוף בנת'האם, שלדעת פוקו הוא הדרך היעילה ביותר לשימוש בכוח: "המבט דורש מעט מאוד הוצאות. אין צורך בכלי נשק, באלימות פיזית, באילוצים חומריים. רק מבט. מבט מפקח, מבט שמכביד על כל פרט עד שלבסוף הוא מפנים אותו וצופה על עצמו; כך שכל פרט מפעיל את הפיקוח הזה על עצמו ונגד עצמו. נוסחת פלאים: הכוח פועל באופן רציף ובעלות מצחיקה אחרי הכול!" (מובא אצל אילנה ארבל פוקו וההומניזם 32 (2006)).

52 מחקרים אמפיריים מצאו כי קבוצות נשים פועלות כדי לשמור על רמה אחידה יחסית של פעילות מינית בקרב חברותיהן. למשל, מחקר שבדק את "הבריתות המיניות" של קבוצות סטודנטים מאותו המין שעומדים לצאת לחופשה, מצא כי לעומת הבריתות בין גברים שנסבו על קיום יחסי מין ועל תמיכה חברתית של אחד במאמצי חברו לנסות להגשים מטרה זו, הרי שהבריתות בקרב נשים היו הפוכות, ומטרתן הייתה להימנע מקיום יחסי מין ולעזור זו לזו לעמוד במשימה זו (למשל להסכים מראש למשך חברה שתויה מזרועותיהם של גברים זוממים). ראו Eleanor Maticka-Tyndale, Edward S. Herold &

המשתמשות בחופשיות בהתנהגות בעלת גוונים מיניים, ובכך לכאורה מקנות לעצמן יתרונות "לא הגונים" ולא הוגנים בתחרות על השגת זוגיות הטרנסקסואלית ושימורה או על הישגים מקצועיים ואחרים.⁵³ על רקע זה נקל להבין מדוע אישה המרבה לקיים יחסי מין מזדמנים מכונה במונח הכלכלי "זולה"; אישה הנותנת טובות הנאה מיניות בערך הנמוך משווי השוק של משאב המין הנשי מערערת את עמדת המיקוח של כלל הנשים בקהילה נתונה.⁵⁴

הגורם השני הוא הקשר החלש, או פעמים הלא-קיים, בין המציאות המינית לבין התיוגים שמדביקה סקאלת ההשפלה לנשים. הכינויים המצויים לאורך הסקאלה אינם משקפים פעילות מינית ממשיית הגם שבמקרים מסוימים הם עשויים "לקלוע" לאמת עובדתית בדבר פעילות מינית ואופייה. העיקר בהם הוא ההתייחסות למה שנחזה כבעל הקשר מיני, כלבוש, איפור או תבניות התנהגות ודיבור. כך, הפרחה, השרמוטה והשרלילה יכולות למשוך תשומת לב רבה באמצעות התנהגות מוחצנת הנקשרת למופקרות מינית

Dawn Mewhinney, *Casual Sex on Spring Break: Intentions and Behaviors of Canadian Students*, 35 J. SEX RES. 254 (1998). מחקר נוסף מצא כי קבוצות של נשים מאותה שכבת גיל (female peer group) מפעילות לחץ על בנות הקבוצה שלא להיות מיניות או מתירניות מדי והדגישו את החשיבות שבשמירה על שם טוב, המחייב, כתנאי הכרחי, ריסון מיני. ראו Manuela Du Bois-Reymond & Janita Ravesloot, *The Roles of Parents and Peers in the Sexual and Relational Socialization of Adolescents*, in SOCIAL PROBLEMS AND SOCIAL CONTEXTS IN ADOLESCENCE 175 (Klaus Hurrelmann & Stephen F. Hamilton eds., 1996).

BARBARA MEIL HOBSON, *UNEASY VIRTUE: THE POLITICS OF PROSTITUTION AND THE* 53
AMERICAN REFORM TRADITION 50 (1987). עוד ראו Roy F. Baumeister & Jean M. Twenge, *Cultural Suppression of Female Sexuality*, 6 REV. GEN. PSYCHOL. 166, 198 (2002) על ה-"force and sometimes cruelty of sanctions that women sometimes use to punish those who go too far". Linda LeMoncheck, *Feminism and Promiscuity*, in SEX, LOVE AND FRIENDSHIP – STUDIES OF THE SOCIETY FOR THE PHILOSOPHY OF SEX AND LOVE: 1993–2003 (Adrianne Leigh McEvoy ed., 2011), 9, 14, שם מסבירה LeMoncheck כי נשים לבנות רואות בנשים שחורות משום "מתחרה מינית מאיימת שמנצלת את צבעה באופן לא הוגן", בשל הסטראוטיפ הגזעני על מיניותן המתפרצת. בהקשר זה יש לציין כי חוקרים מצאו כי נורמות המוסר המיני הכפול עדיין שרירות וקיימות בשלהי המאה העשרים, זמן רב לאחר המהפכה המינית. נשים טענו נחרצות כי המוסר הכפול עדיין רב-עצמה, ונוכחותו מורגשת היטב בכל חלקי החברה. ראו Robin R. Millhausen & Edward S. Herold, *Does the Sexual Double Standard Still Exist? Perceptions of University Women*, 36 J. SEX RES. 361, 361–368 (1999).

Roy F. Baumeister & Kathleen D. Vohs, *Sexual Economics: Sex as Female Resource for Social Exchange in Heterosexual Interactions*, 8 PERSONALITY SOC. PSYCHOL. REV. 339, 358 (2004). כן ראו Baumeister & Twenge, לעיל ה"ש 53, בעמ' 198. ראו לדוגמה תוצאות מחקר שבחן את העמדות של נערות בנות עשרה כלפי חיזור ודייטים ומצא כי נערות שמקיימות פעילות מינית מבלי לפחות מס שפתיים של אהבה וזכות לגינוי מצד בנות אחרות: Deirdre Wilson, *Sexual Codes and Conduct: A Study of Teenage Girls*, in WOMEN, SEXUALITY AND SOCIAL CONTROL 65, 70–71 (Carol Smart & Barry Smart eds., 1978). דוגמה מעניינת נוספת היא מחאתן של נשים בזנות, בימי המהפכה המינית, על כך שנשים החלו להשתמש במשאב שלהן "בחינם", וקראו לחברותיהן למין הנשי לחדול מן האקט של "giving it away". אכן, השאלה הרטורית "You want to put us out of business?" הייתה לאחד הביטויים השגורים ביותר בפיהן של עובדות מין באותה תקופה. ראו למשל DAVID REUBEN, *EVERYTHING YOU ALWAYS WANTED TO KNOW ABOUT SEX* 252 (1969).

בפומבי, אך בפועל הן יכולות לנהוג בשמרנות מינית. אלמנט זה מנהיר את עצמתה של סקאלת ההשפלה – די בחשד בלבד, גם כזה שאין לו אחיזה במציאות העובדתית, כדי לפגוע במוניטין המיני ולהכפיף נשים לביקורת המחמירה של העין הממשטרת. פגיעתם הקשה של כינויים בעלי קונוטציה מינית אף גרמו להפיכתם לכלי נשק מגדרי מאיים, המופנה כלפי נשים גם בהקשרים חפים מכל הקשר מיני.⁵⁵

הגורם השלישי הוא הכוליות של סקאלת ההשפלה: נשים משלמות קנס קבוע של קלון חברתי כמעט על כל קישור שלהן למין. במילים אחרות, לא רק בנשים הסוחרות בגלוי בהון הארוטי שלהן תמורת כסף דבק אות הקלון האולטימטיבי של תווית ה"זונה".⁵⁶ גם כאשר נשים פועלות לפי תאוריית סחר החליפין החברתי בעידון רב יותר – כמו במקרה של נשים המקיימות פעילות מינית עם גברים מפורסמים או בעלי כוח תמורת טובת הנאה שאינה חומרית (כגון פרסום או נגיעה בזוהר)⁵⁷ – הן כפופות לסקאלת ההשפלה. הוא הדין באישה "המעניקה מחסדיה" ללא סיכומי "תן וקח" (או "בחינם", אם תרצו); היא מכונה בזלזול "זולה" או בתגיות כאלה ואחרות שמשמע מהן בוז חברתי בגין בחירותיה המיניות. במילים אחרות, הקיום המיני הנשי מומשג באורח תמידי במונחים שליליים: מחוץ למסגרת זוגית ממוסדת, אישה היא או זולה או זונה. אם היא "נותנת" את משאב המין בחינם היא "זולה", ואם היא "מקבלת" בעבורו תמורה היא "זונה".

זאת ועוד, הכוליות של סקאלת ההשפלה באה לידי ביטוי מקומם במיוחד במקרים שבהם נשים שהן קרבנות אונס, ומשאב המין נלקח מהן בכוח, נושאות אף הן בנטל קשה של בוש. הדוגמאות לכך הן רבות וידועות,⁵⁸ ודי אם נציין שהפנמת הבושה מוכמנת

55 השוו LeMoncheck, לעיל ה"ש 53, בעמ' 11.

56 כוכבת הפופ מדונה, למרות שמה המסמן קדושה בתולית, היא דוגמה נדירה לשימוש מוחצן וחף מקלון במיניות נשית, שהפך לסמלה המסחרי ואף מלמד על כוחו הכלכלי הפוטנציאלי של ההון האירוטי הנשי. גם שיריה של מדונה הם מפגן פמיניסטי נטול בושה ומתריס, כדוגמת השיר המצליח "נערה חומרנית", הקורא לנשים לשים תג מחיר על מיניותן ולאפשר גישה לגופן רק תמורת "proper credit" ו"cold hard cash". מעניין כי "הנערה החומרנית" היא אכן העשירה ביותר בקרב כל האמנים והידוענים ברחבי העולם. ראו "עדיין נערה חומרנית: מדונה בראש רשימת המפורסמים המרוויחים ביותר" גלובס 27.8.2013. www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000875551.

57 Wilson, לעיל ה"ש 54; Baumeister & Vohs, לעיל ה"ש 54, בעמ' 356–357. המחברים גם עומדים על ההבדל המגדרי בין ידוענים גברים ונשים לעניין יחסי מין. לניתוח האינטראקציות בין אנשים מפורסמים לבין מעריצות לפי עקרונות כלכלת המין ראו Kathleen D. Vohs & Jannine Lasaleta, *Heterosexual Sexual Behavior Is Governed by Social Exchange and Basic Economic Principles: Sexual Economics Theory*, 9 MINN. J.L. SCI. & TECH. 785, 795 (2008).

58 כבר משחר ההיסטוריה ייצוגים תרבותיים ומשפטיים שונים החילו את משוואת המין הנשי ובושה על נסיבות של מין כפוי. בתרבות הרומית, למשל, לוקרציה (Lucretia) כידוע סימלה את קרבן האונס האידיאלי: לאחר שנאנסה בידי בנו של מלך רומי האחרון, עטתה על גופה בגדים שחורים, השביעה את אהובה לנקום את כבודה ונטלה את חייה כמו ידיה מחמת הבושה. ראו Donald A. Dripps, *Beyond Rape: An Essay on the Difference between the Presence of Force and the Absence of Consent*, 92 COLUM. L. REV. 1780, 1782 (1992). גם המשפט מילא תפקיד מפתח באינדוקטרינציה של נשים להמשיג אונס ככרוך בבושה. באנגליה למשל פסק דין מפורסם של בית הלורדים היטיב ללמד על הבושה וההשפלה שנשים צריכות לחוש כשנטען שהן קרבנות אונס ועל הפגיעה במוניטין המיני שלהן גם לנוכח שימוש כפוי בגופן (Youssouf v. Metro-Goldwyn-Mayer Pictures Ltd, [1934] 50 TLR 581).

בתופעה חוזרת של "עדות כבושה" – נשים המסתירות את שאירע להן אפילו מהקרובים להן ביותר מאימת "העמדתן למשפט" באישום החברתי של מופקרות מינית, משל הן העברייניות ולא הקרבנות.⁵⁹ קיבוע הבושה אף בא לידי ביטוי עכשווי באיסור על פרסום זהותן של נפגעות עברות מין. בשיטות משפט רבות רוב המתלוננות בוחרות בחיסיון האוטומטי שמאפשר להן החוק, מודעות היטב לאידאולוגיה הברורה שברקע: חשיפה של שמן כנפגעות עברה מינית תגרום לביושן והשפלתן. באופן פרדוקסלי, ואפילו טרגי, דווקא החיסיון המשפטי מקבע את הפגיעה בכבודן של הנפגעות בספקו חיזוק ואישור מתמידים לקשר שבין מיניות נשית לבושה.⁶⁰ בכך מתבטאת הטוטליות, כמו גם הטוטליות, של סקאלת ההשפלה. היא לוכדת ברשתה כמעט כל מופע מיני אפשרי, ויהא זה מין 'ראוי', מין קנוי או מין כפוי. אין אישה המודרת ממנה או המשוחררת ממגבלותיה.

עצם קיום סקאלת ההשפלה, הכוליות שלה והטווח הרחב של פעולתה מעוררים תמיהה. אם גברים הם הקונים ונשים הן המוכרות בשוק כלכלת המין, על פני הדברים מכשיר חברתי המונע מנשים לספק את הביקוש למין זמין בחופשיות, במובן הכפול של free and freely,

גם בארצות הברית עודד המשפט קרבנות אונס להתבייש בשימוש הכפוי שנעשה בגופן. Deborah Rhode מציינת כי קיימת תופעה חברתית של האשמת קרבנות אונס, וכי עדיין בקרב אמריקנים מחלחלת התפיסה עתיקת היום כי "nice girls' aren't assaulted; 'loose' and 'careless' women are". ראו DEBORAH L. RHODE, SPEAKING OF SEX: THE DENIAL OF GENDER INEQUALITY 120 (1997). גם המשפט הישראלי אינו נקי מתפיסות אלה. ראו למשל הניתוח מאיר העיניים של אילת שחר "מיניותו של החוק: השיח המשפטי בנושא האונס" עיוני משפט יח 159 (1993), הבוחנת פסקי דין הדנים בעברת האינס ומגיעה למסקנה כי "מתקיימת כאן הבניה תודעתית כפולה: האשה נתפשת כחשופה לפגיעות מינית וכן כראויה לבושה בשל פגיעות זו" (שם, בעמ' 189).

59 כדברי השופט ג'ובראן בעניין ע"פ 2677/06 פלוני נ' מדינת ישראל, פס' 8 לפסק הדין (פורסם בנבו, 18.4.2007): "בית משפט זה קבע לא אחת, כי רגשות כמו פחד, בושה ומבוכה בולמים את קורבן העבירה מלהתלונן על אשר אירע לו בסמוך לאחר מעשה [...] ייתכן ואי הפנייה להליך פלילי נובעת מסיבות של חשש 'לכתם' או העדר כוחות נפשיים ואולי אף שליטה תודעתית של הפוגע בקורבן".

60 ראו שולמית אלמוג "אשה אינה מחוללת" הארץ 26.12.2011 זמין ב-weblaw.haifa.ac.il/he/Faculty/~almog/Publications/woman1.PNG. ראו לציין כמה מקרים בולטים בציבוריות הישראלית שבהם בחרו קרבנות עברות מין, שהיו בטרם נודע המקרה שבו נפגעו בעלות מעמד ציבורי נכבד, להיחשף בשמן המלא וליתן לפגיעה המינית בהן פומביות רבה ככל האפשר. כך במקרה של לינור אברגיל, שנאנסה בידי שלמה נור, ולאחר משפט מתוקשר שבו הוזכרה שוב ושוב בשמה המלא, השתתפה ביצירת סרט תיעודי העוסק בפרשה. כך גם בעניין אודליה כרמון, מקרבנות עברות המין של הנשיא לשעבר משה קצב, שלאחר שנודעה בראשי התיבות "א" ממשרד התחבורה, התראיינה באמצעי התקשורת בשמה המלא ואף פרסמה ספר אוטוביוגרפי. פרשת יואב אבן, אשר נתלבנה בהרחבה בתקשורת בעקבות הגרסה הסיפורית המפורטת שהעלה אבן בספרו הדיגיטלי, ממחישה יפה אופן מרכזי שבו עשוי החיסיון להחליש נשים שחוו פגיעה מינית. ספרו של אבן, שזכה בזמן קצר למאות אלפי הורדות, מדגים את עצמת הכלי הנרטיבי כשהוא נקשר לגיבור בעל שם ופנים (לניתוח העצמה הגלווית לסיפור וליתרון שרוכשת/המספרת/הראשון/ה, ראו שולמית אלמוג "ספרות לצד משפט – הודאה, תודעה, אמת" מחקרי משפט יז 297 (2001)). אישה שחוותה פגיעה מינית, הבוחרת בחיסיון, שוללת מעצמה את היתרון שמעניק השימוש בנרטיב אישי. הטעמים לבחירה בחיסיון, שהמשפט מעודד אותה ולמעשה ממצב אותה ככררת מחדל, מובנים מאליהם וידועים – הבושה וההשפלה שחוותה אישה בקשר למיניותה, גם אם מדובר במקרים שבהם הותקפה מינית או נאנסה. אולם סיפור המובא מפי באי כוח ומייצגים שונים הוא בהכרח מענה מוחלש לעומת סיפור המובא מפי בעל העניין עצמו.

פוגע בגברים במנעו מהם גישה נוחה וזולה למשאב הנשי. Linda LeMoncheck, החוקרת את הפילוסופיה של המיניות, היטיבה לתאר תמיהה זו:⁶¹

[I]n a heterosexual and male-dominated society, women are both valued as sexually accessible and devalued for promiscuous sex. Yet, should not the heterosexually identified female be uniformly praised for doing what her patriarchal culture [...] encourages her to do, namely, have as much sex with as many men as possible?

האינטרס הגברי, כעולה מן הדברים, הוא פירוק חסמים המונעים קבלת מין זמין ורב ככל האפשר. כיצד אפוא ממשיכה סקאלת ההשפלה להתקיים, ואילו אינטרסים היא משרתת? המענה לכך, בעינינו, הוא רב-רבדים.

ראשית, סקאלת ההשפלה יוצרת ומתחזקת איוון עדין ומורכב ביותר, שבמסגרתו ממשיכה הפטריארכיה לפקח על המיניות הנשית ולווסת את מופעיה באופן המשרת גברים.⁶² האיוון שיוצרת הסקאלה אמור לספק לנשים מרחב פעולה המספיק כדי לאפשר להן "לשחרר" מין "מוזל" לשוק הקונים הגברי, אך לא כזה המאפשר להן להיבנות ממיניותן בחופשיות וללא בקרה. בכך שונה סקאלת ההשפלה מדיכוטומיית הברה-פרוצה שקדמה לה. הדיכוטומיה העמידה בפני נשים ברה בינארית, שעל פיה כל התנהגות מינית לא הגונה שוללת את תיוג ה"ברה" והופכת אישה ל"זונה". לא כך הסקאלה, שלפי רוח הזמן, מאפשרת לנשים טווח פעולה רחב יותר ומעמידה בפניהן בחירה מורכבת יותר שבמסגרתה יושבת עליהן קנס חברתי בעצמה משתנה, לפי מהות ותכיפות הפעילות המינית שתיוחס להן.

לפי תפיסה זאת, חזון גברי של אישה אידאלית מחייב אותה להיות מינית אך רק בדרך מסוימת: מצד אחד גברים מעוניינים בנשים שירותיות (serviceable), דהיינו פלרטטניות (playful) אך כנועות, מאתגרות אך נעדרות ונלהבות לספק מבחינה מינית. מצד אחר הם חשים מאוימים מנשים שהן א-שירותיות (non-serviceable), אותן נשים מתירניות, פתיניות

61 LeMoncheck, לעיל ה"ש 53, בעמ' 12.

62 יש הטוענים כי הגשמת המטרות הפוליטיות של גברים הייתה תלויה בדיכוי המיניות הנשית. התפיסה שהשתרשה היא שלנשים יש יצר מין מולד חזק ביותר, שאיים על היציבות של המשטר המדיני ושל הסדר החברתי, ולפיכך כדי לאפשר את קיומה של חברה מתורבתת ומאורגנת לא היה מנוס מפיקוח קפדני על מיניות האישה ומ-"ruthless subjugation of female sexuality" (ראו MARY JANE SHERFEY, *THE NATURE AND EVOLUTION OF FEMALE SEXUALITY* 119 (1973) מוערכת של טיעון זה ראו Mary Jane Sherfey, *The Evolution and Nature of Female Sexuality in Relation to Psychoanalytic Theory*, 14 J. AM. PSYCHOANAL. ASSOC. 28 (1966) Patricia Spencer Faunce & Susan Phipps-Yonas, *Women's Liberation and Human Sexual Relations*, 1 INT'L J. WOMEN'S STUD. 83, 86 (1978) ("if women are insatiable creatures, their sexuality would, of course, require external constraints (or sexual chaos would reign)"), כן ראו JANET SHIBLEY HYDE & JOHN D. DELAMATER, *UNDERSTANDING HUMAN SEXUALITY* 140 (6th ed. 1997).

תובעניות ואנוכיות, שלמרות זמינותן המינית הן אינן ניתנות לשליטה גברית וליד מכוונת ומרסנת.⁶³

על פי LeMoncheck, מיניות נשית משוחררת מתבטאת בהפיכת האישה לסוכנת לתשוקותיה או בחירותיה המיניות. אולם בחברה פטריארכלית, כדוגמת זו שבה אנו חיים, תפקיד זה שמור לגברים, ואישה המנסת אותו לעצמה מסכנת את המשך קיום הפטריארכייה. היא מאיימת על מערך כוח שבתוכו דיכוי נשים באמצעות מין הוא עדיין המכניזם העיקרי לביסוס שליטה גברית.⁶⁴

[I]n such a society, women are sex objects, not sex subjects. Women are to be dominated and controlled through sex, not free to pursue an unabashed love of sex untainted by degradation or shame [...] It is a striking feminist irony that the expression "loose woman" is both a symbol of women's degradation and a testament to women's attempts to liberate themselves from the sexual dominance of men.

במונחים שמציע מאמר זה, מי שתקפיד על "מסחר הוגן", הן עם גברים והן עם נשים אחרות, תמוקם קרוב לראש הסקאלה, במיקום שאינו נושא עמו משמעות חברתית שלילית, וקנס הפגיעה בכבוד הגלום בו הוא זניח. הסקאלה מפקחת על מה שנחזה חברתית כ"ניצול לרעה" של הבעלות על המשאב הנשי באמצעות האיום המרומוז המשוקע בקיומה, התלוי ועומד מעל לראשה של כל אישה. מי שתנצל את הונה הארוטי באופן נרחב ולא מקובל חברתית – הפוגע הן בגברים שייאלצו לשלם תשלומים גבוהים ולא סבירים והן בנשים אחרות שבני זוגן ייגררו למין עם המנצלות לרעה את מיניותן – תיקנס באמצעות הורדת מיקומה לאורך סקאלת ההשפלה.⁶⁵ כשם שנפרט להלן, האיום האולטימטיבי הוא "הנחתה" לרצפת הסקאלה, שם ממוקמות נשים בזנות, אותן נשים שניצולן את משאב המין שברשותן הוא הבוטה ביותר.

שנית, התמיהה שהצגנו תקפה רק לתפיסה היוצאת מנקודת הנחה שהחשיבה הכלכלית היא חזות הכול. אולם האינטרסים החולשים על השדה המורכב של המיניות הם סבוכים הרבה יותר ורבי־ניואנסים. ניתוח תועלתני המוגבל למונחים כלכליים בלבד מחמיץ

63 על ההגדרה של נשים שירותיות וא־שירותיות מבחינה מינית, המסמלות את מודל האישה ה"טובה" וה"רעה" ראו LeMoncheck ; SHEILA RUTH, ISSUES IN FEMINISM 87 (2nd ed. 1990), לעיל ה"ש 53, בעמ' 10. אכן, מחקרים הראו כי גברים מעוניינים בבנות זוג אשר נהנות מקיום יחסי מין. למשל, גברים עקיבים בהעדפתם נשים שלא עברו ניתוחי "ברית מילה" על פני אלה שבוצעו בהן ניתוחים כאלה, שכן הן איבדו את הכושר להיות שותפות נלהבות למין והן אך משתתפות פסיביות. לסיכום מקבץ המחקרים בנושא ראו Baumeister & Twenge, לעיל ה"ש 53, בעמ' 183, 188. מסיבה זו נשים מדווחות על הפרקטיקה הרווחת של "זיוף אורגזמות", וזאת כדי להשביע את רצונן של בן זוגן ולהתאים את עצמן לפרופיל של האישה ה"שירותית". ראו N. Lauenstein & Z. Graves, *Pretended Orgasm*, 18 MED. ASPECTS HUM. SEX. 74 (1984).

64 LeMoncheck, לעיל ה"ש 53, בעמ' 13. עוד השוו GERMAINE GREER, *THE FEMALE EUNUCH* 5 (1970).

65 במונחים של LeMoncheck, אישה המוגדרת מתירנית מבחינה מינית, "must justify her behavior as 'serviceable' to men or be called a slut". ראו LeMoncheck, לעיל ה"ש 53, בעמ' 12.

מוטיבציה פנים-גברית חשובה נוספת לתחזוקה של סקאלת ההשפלה. לטענתנו, הקישור בין מיניות האישה לבושה משרת גברים בהגדילו את ערך הכיבוש המיני ואת גודל ה"הישג" הגלום בו, ואתו גם את עצמת הריגוש הגברי.⁶⁶ כלומר, ההכרה בכך שנשים ש"נותנות" מין נאלצות לשלם קנס חברתי כזה או אחר של השפלה גורמת להן, בהכרח, להיות קשות יותר להשגה, ולעניין זה כשלעצמו יש ערך ארוטי מוסף.⁶⁷ זוהי הארוטיזציה של סקאלת ההשפלה.

העובדה שהפעלתה של מיניות נשית מביישת נשים ובכך מעצימה את ערכה הארוטי מגולמת בפרקטיקות רבות⁶⁸ ובאה לידי הביטוי המובהק ביותר, כידוע, בתעשיית הפורנוגרפיה. הפורנוגרפיה משמשת סוכן חברות רב-עצמה הממזג בין מין נשי לבושה והופך ל"סקסית" את חוויית אי-השוויון וההשפלה; ואכן, חומרים פורנוגרפיים שבמרכזם התמה של השפלת נשים הם פופולריים ביותר לצריכה בקרב גברים.⁶⁹

לבסוף, כדי להעמיק בהבנת פועלה המורכב של סקאלת ההשפלה יש לתת את הדעת על המתח הקיים בין האינטרסים של גברים כקבוצה לבין האינטרס של הגבר היחיד ועל הצורך הפטריארכלי בהשגת איזון סביר בין האינטרסים הנוגדים. לשם אנלוגיה נתבונן באיסור הנפוץ על פוליגמיה והמרתו במונוגמיה. הפוליגמיה נאסרה וצומצמה לזוגיות דיאדית לא (רק) כדי לקדם שוויון מגדרי – כפי שמקובל לחשוב – אלא כדי להגן על האינטרסים של גברים כיחידים. פוליגמיה גרמה לנשים להתרכז סביב הגברים העשירים והדומיננטיים בחברה והותירה גברים ממוצעים לגורל של בדידות ועיריות.⁷⁰ מונוגמיה נועדה אפוא

66 אכן, תפיסה זו של אופי הגבר מבוטאת בביטוי התלמודי המופיע בבבלי, יבמות סה, ע"ב: "איש דרכו לכבש ואין האישה דרכה לכבש", עניין שיש לו גם נפקות הלכתית: איש מצווה על פרייה ורבייה ואין אישה מצווה על פרייה ורבייה. כלומר, האישה נתפשת כפסיבית וכמי שאינה אמורה ליזום יחסי מין, ולפיכך גם אין לחייב אותה לדאוג לילודה. ולעומתה, הגבר אקטיבי ומעוניין "לכבוש" ולזנום, ולכן הוא המושא המתאים לחובה להתרבות, וכמובן רק עליו מוטלת מצוות עונה, דהיינו קיום יחסי אישות.

67 למעשה, אף חוקרות פמיניסטיות קיבלו את הארוטיזציה של הבושה הכרוכה במין כנתון תרבותי שאינו כרוך בהכרח בקריאה ביקורתית הקשורה לעצם קיומו. כפי שכותבת Katherine Franke: "To evacuate women's sexuality of any risk of a confrontation with shame [...] strikes me as selling women a sanitized, meager simulacrum of sex not worth getting riled up about in any case. [...] It is precisely [...] the seamy side of shame that creates the heat that draws us toward our desires, and that makes desire and pleasure so resistant to rational explanation"; Katherine M. Franke, *Theorizing Yes: An Essay on Feminism, Law and Desire*, 101 COLUM. L. REV. 181, 206–207 (2001).

68 מניפסטציה ישראלית מעניינת לחוויית חדוות ההישג הכרוכה בכיבוש גברי של מיניות נשית ולכוח המדרבן שמאחורי ההכנעה של ההתנגדות הנשית ניתן ללמוד מן הפרקטיקה הצה"לית הידועה של סימון יעדים לכיבוש באמצעות כינויים בשמות נשיים ("לכבוש את דנה", "להסתער על מיכל", "לתקוף את גלית"). ראו למשל יובל לבנת "איזה מין פמיניזם? ההורים בעקבות פרשת גלילי" מחקרי משפט טז גלית (2001) 475, 471.

69 עירית נגבי "המרשתת, מיוזגיניה וחופש הביטוי" משפט וממשל טו 510, 499 (2013).

70 Walter Scheidel, *A Peculiar Institution? Greco-Roman Monogamy in Global Context*, 14 THE HISTORY OF THE FAMILY 280, 285–286 (2009). כן ראו Walter Scheidel, *Monogamy and Polygyny* 5–6 (Princeton/Stanford Working Papers in Classics, Jan. 2009), available at <http://www.princeton.edu/~pswpc/pdfs/scheidel/010903.pdf>.

להנחיל משטר של דמוקרטיה מינית המבטיח שלכל גבר יהיה סיכוי סביר למשוך לפחות בת זוג אחת.⁷¹

סקאלת ההשפלה פועלת באופן דומה. מיזוג המין בבושה נועד להבטיח לגבר היחיד בלעדיות מינית עקרונית על אשתו באמצעות כינון חובת נאמנות מוגברת שלה כפופה האישה מכוח נורמת הבושה. חוקרים שהתחקו על הסיבות ההיסטוריות לדיכוי המיניות הנשית הציעו את מה שמכונה בספרות "תאוריית השליטה הגברית" (Male Control Theory). בוריאציות שונות שלה מעידה התאוריה שהדיכוי המיני של נשים נועד לשרת את האינטרסים של גברים, בין היתר בהרגעת יצרים גבריים של קנאה ורכושנות מינית; בהגנה על כשרות היוחסין של הצאצאים ועל שמירת הרכוש הפרטי במסגרת המשפחה והעברתו ליורשים הלגיטימיים; ובחסימת האופצייה של רכישת ניסיון מיני מנשים כדי למנוע מהן בסיס להשוואה בין גברים.⁷² כך, אף שבמבט ראשון נראה כי גברים כקבוצה יצאו נשכרים ממיניות נשית חסרת גבולות, הרי שראייה רחבה יותר, המשקללת גם את האינטרס הפרטי של הגבר היחיד, מעלה כי לכל גבר כאינדיווידואל יש אינטרס רב בתיחום המשאב הנשי. איגום כזה של אינטרסים גבריים, קולקטיביים ופרטיים, מונח בבסיס קיומה של סקאלת ההשפלה, כשם שהיה מונח בזמנו בליבתה של דיכטומיית הברה-פרוצה.

3. סקאלת ההשפלה בעידן הדיגיטלי

בחלק זה נעסוק באופן פעולתה של סקאלת ההשפלה כמנגנון חברתי רב-עצמה המתאים את מופעיו לרוח הזמן. דומה כי לשימוש ברשת האינטרנט כחלק מפרויקט הקישור בין מין לבושה אין סממן מובהק יותר מהתופעה הדיגיטלית המכונה "פורנוגרפיה נקמה" או "פורנו נקם" (Revenge Porn). עניין לנו בפרקטיקה הולכת ומתרחבת של הפצת תמונות עירום של נשים או של סרטונים שבהם צולמו בסיטואציה מינית ברשת האינטרנט, וזאת ללא ידיעתן ובניגוד לרצונן. התפשטות התופעה מתאפשרת, בין היתר, באמצעות אתרים ייעודיים,⁷³ שמזכים את בעליהם בהכנסה גבוהה ובתשומת לב תקשורתית רחבה.⁷⁴ פרקטיקה דומה הרווחת בעיקר בקרב בני נוער היא Sexting, ובה נשים או גברים שולחים

71 Joseph Henrich, Robert Boyd & Peter J. Richerson, *The Puzzle of Monogamous Marriage*, 367 PHILOSOPHICAL TRANSACTIONS B 657, 658, 660–661, 666 (2012).

72 לסיכום מועיל של אגד התזות השונות שפיתחו חוקרים תחת תיאוריית השליטה הגברית לדיכוי המיניות ראו Baumeister & Twenge, לעיל ה"ש 53, בעמ' 167–170.

73 David Gray, Danielle Keats Citron & Liz Clark Rinehart, *Fighting Cybercrime After United States v. Jones*, 103 J. CRIM. L. & CRIMINOLOGY 745, 794 (2013); Mary Anne Franks, *Unwilling Avatars: Idealism and Discrimination in Cyberspace*, 20 COLUM. J. GENDER & L. 224, 245 (2011): "an extraordinary number of sites are exclusively devoted to 'revenge porn'"

74 דוגמה לפעילות של אתר כזה היא המקרה המפורסם בארצות הברית שבו בעל האתר מזמין אנשים לשלוח באופן אנונימי תמונות מיניות של חבריהם לפרסום באתר, בצירוף לינק לפרופיל הפייסבוק שלהם, "למען הסר ספק" בדבר זהותם. ראו David Kluff, *Revenge Porn: "Is Anyone Up" on Copyright Law?*, TRADEMARK & COPYRIGHT L. BLOG (Dec. 20, 2011), available at <http://www.trademarkandcopyrightlawblog.com/2011/12/revenge-porn-is-anyone-up-on-copyright-law>.

הודעת טקסט ובה תמונה עצמית פרובוקטיבית או מינית לעיון בלעדי של חבר קרוב, בדרך כלל בן זוג.⁷⁵ לעתים, מטעמים שונים, הלה מפר את האמון ומפיץ את התמונה הפרטית בקרב חוג רחב של אנשים.

במציאות התרבותית הנוהגת, שבה קישור בין מין לבושה מתייחד לנשים, פרסום תמונות וסרטונים המקשרים בין גברים למין עשוי להועיל לתדמיתם ולא לפגוע בה, ועל כן קרבנות התופעה הם כמעט תמיד נשים ולא גברים.⁷⁶ במקרים רבים ההעלאה לרשת נעשית בידי בני זוג לשעבר, שלאחר שהקשר מחמיץ לא מחמיצים הזדמנות לפגוע בבת הזוג כמעשה כעס או נקמה בעקבות פרדה, במטרה להשפילה, לחבל בתדמיתה ולגרום לה סבל.⁷⁷ השימוש הגברי בכלי זה מסתמך על הידע החברתי הטבוע שלפיו גם היום קישור פומבי בין אישה למיניותה כרוך בבושה וגורר פגיעה בכבודה. חשיפתה לעין הציבור בהקשר מיני נועדה אפוא להכפיף את האישה מושא הנקמה לפגיעתה של סקאלת ההשפלה ולמדרג המעמדי שהיא מתווה.⁷⁸ למעשה, ראשיתה של הרשת החברתית "פייסבוק" קשורה אף היא לתופעת פורנו הנקם, כך על פי הגרסה שמעלה הסרט "הרשת החברתית". הולדתה של פייסבוק, לפי נרטיב זה, קשורה לרעיון של מייסדה להעניש אקסית נוטשת בדרך הפומבית שהרשת מאפשרת, ובתוך כך לעסוק בקטלוגן החברתי של נשים על פי הופעתן החיצונית והמשיכה המינית שהן מעוררות בגברים.⁷⁹ חלק מגאונותו היצירתית של מרק צוקרברג התבטאה אפוא ברתימת פועלה של סקאלת ההשפלה לטובת המצאתו שסחפה בעצמתה את הרשת.

השלכות הפרסום על נשים שנפלו קרבן לתופעות של פורנו נקם עולות מתיאוריהם של עורכי הדין המייצגים אותן: "אין פגיעה קשה וחמורה יותר בפרטיות ובכבודן של נשים מהפצת סרטונים במצב הכי אינטימי. כשהמתלוננות יושבות מולנו אנו רואים את נפשותיהן המדממות, ונדרשת רגישות מיוחדת כדי לעזור ולהגן עליהן על מנת שיוכלו להתמודד עם

75 פרקטיקה זו היא כה נפוצה, עד שהמילה Sexting נכנסה למילון מרים-ובסטר במהדורת 2012. ראו Leanne Italie, *F-bomb Makes it Into Mainstream Dictionary*, THE WASHINGTON TIMES (Aug. 13, 2012), available at <http://www.washingtontimes.com/news/2012/aug/13/f-bomb-makes-it-mainstream-dictionary>.

76 Richard Morgan, *Revenge Porn: Jilted Lovers Are Posting Sex Tapes on the Web – and Their Exes Want Justice*, DETAILS (Nov. 1, 2008), available at <http://www.details.com/sex-relationships/porn-and-perversions/200809/revenge-porn> Ryan .relationships/porn-and-perversions/200809/revenge-porn Elizabeth M. Ryan, *Sexting*: 28–23 ; בטווח הגילאים 28–23 ; How the State Can Prevent a Moment of Indiscretion from Leading to a Lifetime of Unintended Consequences for Minors and Young Adults, 96 IOWA L. REV. 357, 364 (2010).

77 Ann Bartow, *Copyright Law and Pornography*, 91 OR. L. REV. 1, 44 (2012).
78 ראו Franks, לעיל ה"ש 73, בעמ' 245, הרואה בתופעה זו, בין שאר הטרדות וירטואליות, הפליה מגדרית נגד נשים, שפוגעת בהן פגיעה לא פרופורציונלית.

79 Jill Dolan, *The Social Network*, THE FEMINIST SPECTATOR (Oct. 26, 2010), available at <http://feministspectator.princeton.edu/2010/10/26/the-social-network/> Dana Stevens, *Is the Facebook Movie Sexist?*, SLATE (Oct. 8 2010), available at http://www.slate.com/articles/arts/movies/2010/10/is_the_facebook_movie_sexist.html.

ההליך הקשה והמשפיל אותו הן חוות".⁸⁰ אף בתי המשפט הפליגו בתיאור חומרת הנזק שנגרם לנשים, ובמיוחד זה הנגרם ל"שמן הטוב" הגזול את "טעם קיומן" לנוכח "תחושות ההשפלה, הבושה, הפחד וחוסר האמון [ה]רודפות אותן עד היום".⁸¹ שכיחותה הגוברת של התופעה, כמו גם מחיר "הנפש המדממת" שהיא גובה מנשים, קשורים ישירות לדפוס פעולתה של סקאלת ההשפלה. ברוב הגדול של המקרים מדובר ביחסי מין שנשים קיימו מרצון במסגרת מערכת יחסים עם בן זוג קבוע, שבמהלכה אף הצטלמו או הוסרטו מרצון. הצילומים מתעדים אפוא יחסי מין בהסכמה בין בני זוג, פעילות שהיא לגיטימית ואף חיובית בחברה מערבית ליברלית. עם זאת נפגעות פורנו הנקם מתאורות השפלה שהובילה לפגיעה קשה בנפש. אחדות אף שמו קץ לחייהן.⁸²

כעולה מתופעת פורנו הנקם, סקאלת ההשפלה שרירה וקיימת גם בחברות המשתבחות בפריצת הדרך העצומה שהושגה בקידום האוטונומיה המינית של נשים ובעיגונה בנורמות משפטיות. בפועל, נשים המנסות לממש את האוטונומיה המינית שלהן מחויבות במחירים חברתיים שגברים פטורים מהם.⁸³ את המחירים החברתיים משרטטת סקאלת ההשפלה. מטבע הדברים, יותר ויותר נשים שנפגעו פונות אל המשפט, הנדרש להתמודד עם המיזוג של מין ובושה במופעו הדיגיטלי. במבעים המשפטיים הראשונים המתייחסים לתופעה ניכרת אמביוולנטיות, כמודגם בפרשה שנדונה בבית משפט השלום בתל-אביב-יפו. פסק הדין מגולל את סיפורה של תובעת שכן זוגה לשעבר העלה לאתר סקס ברשת סרטון שבו צולמו שניהם מקיימים יחסי מין. כך מתארת התביעה את השפעת הפרסום על עולמה של התובעת: "מהמועד בו נודע לה פרסום הסרטון חייה השתנו, היא חשה כי עולמה חרב עליה, וחשה זעזוע והלם נפשי. היא חיה בתחושה מתמדת של השפלה, גועל, כעס ובושה". ההליך המשפטי, ממשיכה התביעה ומתארת, אך העצים את הבושה: "עד כה, למעט אותם צופים אשר צפו בסרטון, צפו בו ידידה, בן זוגה ועוד מספר שוטרים, עורכי דין ושופטים, והבושה שנגרמת לה הולכת וגדלה".⁸⁴

התביעה התקבלה והנתבע חויב בתשלום פיצוי בגין הוצאת לשון הרע "שמשפיל ומבזה את התובעת". השופטת הכירה בהשלכות הקשות של פרסום הסרטון ופסקה כי בפרסום שבו התובעת "שהינה בחורה נאה, דוגמנית מתחילה, מונצחת לעיני כל כשהיא מתנה אהבים עם בן זוגה לשעבר, כאשר פניה חשופות וגופה העירום ואיבריה המוצנעים מתגלים

80 לירון שמם "עירומה מול כל העולם" Nexter 31.1.2013 www.mako.co.il/nexter-internet/viral/Article-378676464cb8c31006.htm

81 ראו לאחרונה ת"פ (שלום פ"ת) 33837-09-13 מדינת ישראל נ' כהן, פס' 16, 24 לפסק הדין (פורסם בנבו, 2.6.2015).

82 ראו למשל הפרשות המצערות של Hope Witsell ושל Jessica Logan, כפי שהן מתוארות במאמרה של Ryan, לעיל ה"ש 76, בעמ' 359. במקרה של Logan, בן זוגה לשעבר הפיץ את תמונת העירום שהיא שלחה לו בהודעת טקסט בקרב ארבעה תיכונים. תלמידים הטרידו אותה ללא הרף בעקבות התמונה, כינו אותה "slut" ו-"whore" בפניה, בטלפון ועל גבי האינטרנט.

83 לדוגמה ישראלית ניתן לציין את המקרה של י', שכן זוגה לשעבר שיתף בוואטסאפ סרטון סקס שצילמו: "בבוקר של ה-1 בינואר אני מקבלת הודעה בפייסבוק [...] לא האמנתי למה שאני רואה. זה בום כזה גדול, העולם שלי נחרב בדקה". י', שניסתה להתאבד בעקבות חשיפת יחסי המין שקיימה ברשת, נחשפה בעל כורחה לתגובות שבהן כונתה "זונה" ו"עובדת במועדון סאדו" (ראו אצל שמם, לעיל ה"ש 80).

84 ת"א (שלום ת"א) 11831-03-10 חסויה נ' קושמרו (פורסם בנבו, 16.6.2013).

לעיני כל, ולטעמי, יש בכך כדי להשפילה, לביישה ולבזותה בעיני הבריות, ובמיוחד לעיני בני משפחתה וידידיה".⁸⁵ יושם אל לב שבפוסקה לטובת התובעת, השופטת בחרה להטעין את האקט המיני במשמעות ורגש במקום לנקוט לשון ניטרלית ויבשה (ראו השימוש בביטוי "לתנות אהבים" עם "בן זוגה" חלף הביטוי השגור "לקיים יחסי מין"). האם ייתכן שבחירה לשונית זאת מסגירה רצון סמוי ותת-הכרתי לשוות לפעילות המינית ממד של מין ממוסד כמעין רצינוןל הסברי המצדיק את ה"פרס" של קבלת התביעה וראיית האישה כקרבן הראוי להגנה ולא לגינוי? לפי נרטיב שיפוטי מובלע זה, לא מדובר במין מנוכר, "ריקני" או מופקר, שעונשו הפקרה משפטית; זהו מין לגיטימי ומכובד, המשלב גוף ונפש, יצר ורגש, כחלק ממערכת זוגית מהוגנת ולא מזדמנת. כזכור, בחלק א של מאמר זה כינינו תפיסה זאת בשם "הרומנטיזציה של המין", אסטרטגיה המעמידה במרכז את האהבה והרגש כמייצרי לגיטימציה לפעילות מינית, שמגמתה לנטרל את כלכלת המין ולאפשר משטור מיניות נשית גם בעת המודרנית. היא מסמנת לנשים ליברליות כי גם היום לא ניתן לקיים יחסי מין באופן לא מובחן, וכי המכובדות של המגע המיני תלויה בהקשר ובמטרה שלשמה הוא מבוצע: מין "רגשי" הוא חיובי, ומין יצרי או סתמי הוא שלילי, ובוודאי שמין אינו הון נשי שניתן מתוך תמורה, אלא מין עושים ב"אהבה".

עם זאת מצאה השופטת לנכון להעיר כי "לתובעת רשלנות תורמת בשיעור מסוים לאירוע המצער שבבסיס התביעה, שכן ייזהר לו המתעד חייו האינטימיים בסרטונים העלולים להגיע, שלא בטובתו, לאתרי פורנו באינטרנט".⁸⁶ האזהרה השיפוטית חושפת כמה רבדים של בעייתיות. מצד אחד יש בה הכרה בקיומה של סקאלת ההשפלה, המקשרת בין מין, אישה ובושה. מצד שני הבחירה בלשון זכר יחיד ("ייזהר לו המתעד") בעוד המציאות מלמדת כי את מחיר הבושה בגין החשיפה האינטימית ברשת משלמות נשים, ולא גברים, היא עוד הדהוד לנקודת העיוורון המשפטית, המחמיצה את משמעותה המלאה ולפעמים גם את עצם קיומה של סקאלת ההשפלה. אך מדאיג מכך הוא האופן שבו חתמה השופטת את פסק דינה, התואם את תבנית הפעולה הקלאסית שקיבעה את סקאלת ההשפלה: יצירת קשר בין התנהגות מינית "לא ראויה" לביושה הצפוי של האישה. בעבר (ובמידה ידועה גם היום) אישה שהחצינה את מיניותה באמצעות לבוש חושפני, המוני ומפתה נחשבה אישה "זולה" שמתירנותה עלולה לעלות לה "ביוקר".⁸⁷ היום אישה המחצינה מיניות באמצעות הסכמה לצלם או להסריט פעילות מינית חושפת עצמה לסיכון דומה. היא עלולה לשלם מחיר כבד בגין התנהגותה, כפי שמרמזת השופטת, ולגרור לתיעוד חיי המין שלה "להגיע" לאתרי הפורנוגרפיה ברשת. דברים אלה מתעלמים מכוונת המכוון שהובילה את הסרטון הפרטי אל הרשת, מציגים את הפרסום כמעין תוצאה טבעית וצפויה של התנהגות נשית לא זהירה, ומלמדים כי המשפט "קונס" התנהגות כזאת בכלים הנזיקיים של דוקטרינת האשם התורם. בכך מאותת פסק הדין כי בית המשפט מכיר בחשיבות הפעלתו של רפלקס הבושה שאמור להיות מוטמע בתודעתה של כל אישה. בכך אף מומשגת המיניות הנשית במונחים שליליים של פגיעות וסכנה ולא של עונג ותשוקה. המסר

85 שם, פס' 57 לפסק הדין (ההדגשה הוספה).

86 שם, פס' 76 לפסק הדין.

87 ראו הדין בחלק א, לעיל ה"ש 1, בפרק א.2.

העולה מן הניתוח המשפטי הוא התכחשות מוחלטת להנאה המינית של נשים, החפצות לממש את הערכים הארוטיים הגלומים בהסרת חיי המין כאמצעי להעשרתם וגיוונם. לפי הבניה נגטיבית זו, נשים הנותנות דרור ליצירה נטולת מעצמן את מלוא ההגנה המשפטית – ה"פרס" השמור לאישה "שמורה" שמרסנת את מיניותה.

ההכרה בעצמת הבושה הדבקה באישה שפעילותה המינית או איבריה המוצנעים מופצים דיגיטלית הובילה לחוקים חדשניים שמטרתם להעניש את האחראים לכך. בארצות הברית נחקקו במספר מדינות חוקים המטפלים במישרין בפורנו הנקם ומפלילים אותו.⁸⁸ בישראל הורחב בתחילת 2014 החוק למניעת הטרדה מינית, וכעת הוא כולל גם מקרים שבהם הופצו תמונותיו של אדם ללא ידיעתו או בכפייה מבלי שידע והסכים לכך. החוק ממשיג פורנו נקם כהטרדה מינית שדינה עד חמש שנות מאסר, ומגדיר את המפיץ "עברייני מין" ואת הקרבן "נפגעת של הטרדה מינית".⁸⁹ ניצני חקיקה אלה משקפים דילמה בסיסית הגלומה בסוגיית הממשק שבין מיניות נשית למשפט. החוקים שנחקקו בניו ג'רזי, בקליפורניה ובישראל משקפים רגישות ראויה לשבח לפגיעות נשית חדשה, ילדת העידן הדיגיטלי. החשיפה האולטימטיבית, הוויזואלית, המופצת לעד ובכל מקום של אישה בפעילות מינית או בעירום נתפסת, ובצדק, כמסבה נזק קשה המחייב גיוס של "תותחי" המשפט הפלילי כדי להגן על נשים מפניו.⁹⁰ עם זאת טיפולו הנחרץ של המשפט חושף נשים לשתי בעיות חדשות-נושנות:

הבעיה הראשונה היא הפוטנציאל הטמון בחוקים החדשים להחייאת טענות הגנה שביסודן האשמת הקרבן בתרומה לסיטואציה שאליה נקלעה בעצם הסכמתה להצטלם בעירום או כשהיא מקיימת יחסי מין. טענות אלה דומות לפרקטיקה המשפטית הידועה של האשמת קרבן אונס על כי הביאה עליה כמו בגדיה ובאופן התנהלותה את התקיפה המינית, בבחינת "פרוצה" קוראת לגנב.⁹¹ זאת עד שחוקים המכונים "Rape Shield" Statutes שמו קץ להמשגה של מעשה האונס כ"קנס" על מתירנותה של האישה. אכן, גם כיום השימוש במיניותה הנחזית של האישה ממשיך לספק, אם כי בהקשרים דוקטריניים חדשים,

88 ראו למשל החוקים בניו ג'רזי (N.J. REV. STAT. §§ 2A:58D-1, 2C:14-9 (2013) ובקליפורניה CAL. PENAL CODE § 647 (West 2015). בפסק דין תקדימי של בית משפט בקליפורניה, והראשון מסוגו בארצות הברית, נידון כתב אישום שהוגש לראשונה נגד אדם בשל פרסום אלקטרוני של "תמונות משפילות" רבות מספור באתר מסוג פורנו נקם, וסחיטת הנשים בתמורה להסרת התמונות. על הנאשם נגזרו 18 (!) שנות מאסר והוא חויב בתשלום פיצויים בסך 10,000 דולר. ראו People v. Bollaert, No. CD252338 (Cal. Super. Ct. Dec. 10, 2013).

89 חוק למניעת הטרדה מינית (תיקון מס' 10), התשע"ד-2014, ס"ח 263. ועם זאת, החוקים השונים קובעים עונשים שונים לעברה ודורשים דרישות שונות לשם ההרשעה בעברה. החוק הישראלי המחמיר יותר קובע כי דינו של המטריד מינית באופן המתואר בחוק הוא מאסר של עד חמש שנים. החוק בניו ג'רזי קונס את המפר אותו ב-30,000 דולר, ואילו החוק בקליפורניה קובע כי המפר את החוק דינו עד חצי שנה מאסר וקנס בן 1,000 דולר (לעברה הראשונה מסוג זה) ומוסיף ודורש "כוונה לגרימת מצוקה נפשית", וכי אכן נגרמה מצוקה נפשית בעקבות הפרסום.

91 ראו Martha R. Burt, *Rape Myths and Acquaintance Rape*, in ACQUAINTANCE RAPE: THE HIDDEN CRIME 26 (Andrea Parrot & Laurie Bechhofer eds., 1991). לדיון במקרה ידוע לשמצה, שבו זוכה אנס שכפה את עצמו על אישה באיומי סכין, מן הטעם שהקרבן לבשה בגדים פרובוקטיביים State v. Lord (1989) ראו Dripps, לעיל ה"ש 58, בעמ' 1794-1793.

תחמושת משפטית לחובתה.⁹² פסק הדין בפרשת קושמרו למשל הוא דוגמה מתונה להדהודה של פרקטיקה זו בקונטקסט של פורנו נקם. כזכור, תביעתה של האישה אמנם התקבלה, אך זאת תוך שחויבה ב"קנס בושה" מסוים על נועזותה, באמצעות סיווג התנהגותה כרטוריקה שמשוקעים בה שיקולי "אשם תורם".⁹³ ניתן להניח כי התגברותו של זרם תביעות של נשים בגין חשיפה אינטרנטית תוליד טיעוני הגנה חריפים אף יותר שיתייחסו לחיי המין שלהן. עצם הדיון בטיעונים מסוג זה, שבמהלכו נשים נדרשות לפרט ולהצדיק היבטים שונים של בחירותיהן המיניות, מחזק ומבצר את קיומה של סקאלת ההשפלה. הוא מאותת על קוד התנהגות שעודו שריר ובר-תוקף: למי שרוצה להימנע מהחצנת מיניותה בעל כורחה מומלץ לנהוג מתינות, זהירות וחשאיות בפעילותה המינית. במילים אחרות, נשים הטרוסקסואליות עדיין מתבקשות להצניע את חייהן המיניים אם ברצונן לחסוך מעצמן תשלום מחירים חברתיים ומשפטיים.

הבעיה השנייה קשה יותר, מאחר שהיא משותפת לכלל הנורמות המשפטיות שעניינן הגנה על נשים מפני פגיעה על רקע מיני. ההגנה הנורמטיבית נדרשת, ואפילו חיונית, בסביבה התרבותית והחברתית שבה נשים חשופות – ובעידן הדיגיטלי, חשופות מתמיד – לפגיעות מיניות הגורמות להן כאב והשפלה. אך בה בעת, באופן פרדוקסלי, דרכי עיצובן והפעלתן של ההגנות הנורמטיביות משרתות אותו יעד עצמו – איתות לנשים בדבר חשיבות שימור רפלקס הבושה ואישוש משפטי לקיומה של סקאלת ההשפלה. בפרק הבא נעמיק בבחינת בעיה זו ונציע כיווני מחשבה ראשוניים לפתרונה.

ב. מין נטול בושה: לקראת איון סקאלת ההשפלה במשפט

בפרק הקודם ראינו כיצד נוטל המשפט חלק חשוב בכינונה ובקיבועה של סקאלת ההשפלה. גם כאשר מטרתו המוצהרת היא הגנה על נשים מפני פגיעות על רקע מיני, האופן שבו חותר

92 לדוגמה עכשווית לשימוש לרעה במיניות נשית כאמצעי הגנה מפני תביעת נזיקין ראו ת"א (שלום ת"א) 22500-08-11 פלונית נ' בית חולים וולפסון (פורסם בנבו, 3.3.2015). פסק הדין מגולל את תביעת הרשלנות שהגישה אישה נגד בית החולים וולפסון ונגד משרד הבריאות על שניתוח בכף רגלה הוביל לפצע קשה וכואב בעכו, דרש תקופת הסתגלות ארוכה למגע עם בד, ואף הותיר צלקת גדולה ובולטת. בכתב ההגנה, בניסיון לטעון שהנזק שנגרם קטן מזה שנטען, התגוננה המדינה, בין היתר, כך: "מתקבל הרושם שמדובר בבחורה משוחררת וליברלית, וכל מה שמפריע לה הוא שאינה יכולה ללבוש תחתוני חוטיני או בגד ים בסגנון זה, הא ותו לא..." [...] באופן פרדוקסלי – אולי הצלקת הטיבה עמה וריסנה אותה...". השופטת דחתה טיעון זה וקבעה כי "למורת רוחה" של המדינה, "זכותה המלאה של התובעת ללבוש בגדים חושפניים כרצונה ובגדי ים בהתאם לטעמה האישי, מבלי שתזכה לביקורת ולציונים מפי באי כוחה של הנתבעת, ובוודאי שאין באישיותה, בתפיסותיה ובבחירותיה לגבי הביגוד שהיא בוחרת ללבוש, כדי לגרום לפיחות במשמעותה של הצלקת ומכאן גם הקטנת הפיצוי המגיע לה". השופטת הוסיפה: "וכדי לאזן את התמונה אשוב ואציין, כי התובעת עשתה רושם של בחורה אינטליגנטית, רצינית, דוברת אמת, בעלת גוף שראוי להתגאות בו, שאינה זקוקה כלל לריסון והצלקת שמשחיתה את גופה גורמת לה עוגמת נפש לא מבוטלת, הן בהיבט של דימוי הגוף והן באשר לבגדים התחתונים, לרבות בגד ים, שהיא יכולה ללבוש והן ביחסיה האינטימיים" (שם, פס' 51 לפסק הדין).

93 עניין קושמרו, לעיל ה"ש 84.

המשפט להגשמת מטרה זו ממשיך לקבע את סקאלת ההשפלה כנתון תרבותי תשתיתי ומביא לצמצום הלגיטימיות החברתית של היכולת הנשית לערוך סחר חליפין במשאב המין. ברור מאליו כי על המשפט להגן על נשים מפני פגיעה על רקע מיני, אך יש לחתור למצב דברים שיאפשר למשפט לעשות כן בדרך שאינה תורמת לתחזוקה של סקאלת ההשפלה. היעד שאליה ראוי לחתור הוא צמצום טווח הקנסות החברתיים והמשפטיים שמשלמות נשים עבור שימוש רצוני או כפוי במיניותן. על המשפט להכיר בכך שגם היום, בסיועו, הבושה עדיין ממלאת תפקיד מרכזי בעיצוב המיניות הנשית ולפתח כפעולה משולבת, חברתית ומשפטית, כלים חדשים שיסייעו להתפוגגותה.

מדובר בשינוי תפיסתי עמוק ורחב, שלמשפט יש תפקיד חשוב, גם אם לא בלעדי, בהתהוותו. פיתוח מערך משפטי כולל שיציע יישומים מפורשים לתאוריית כלכלת המין, כמו גם רפורמות משפטיות לאיון סקאלת ההשפלה, הוא פרויקט ארוך טווח, שאנו מקוות שיהווה נושא לשורה של מחקרים נפרדים. בפרק זה נסתפק בהצבעה על שני כיווני מחשבה ואסטרטגיות פעולה הנגזרים מהגדרת היעדים שמאמר זה מתווה.

1. פרדיגמת מפגש הרצונות

אנו מבקשות לפתח פרדיגמה חדשה להבנתו ולהמשגתו של הממשק בין מיניות למשפט, שאותה נכנה "פרדיגמת מפגש הרצונות". תפקידה של פרדיגמת "מפגש הרצונות" יהיה להתוות מסלול משפטי מקביל או חלופי לפרדיגמת ההסכמה (consent), החולשת היום על מכלול הנורמות הקשורות להסדרת המיניות במשפט. פרדיגמת ההסכמה ממוקמת בתחומו של המשפט הפלילי, ולפיה היעדר הסכמה הוא חלק מן היסוד העובדתי (Actus Reus) שאותו יש להוכיח לשם הרשעה באונס ובשורה של עברות מין אחרות.⁹⁴ הגם שהיא נטועה במשפט הפלילי, רישומה והשפעתה של פרדיגמת ההסכמה מתפשטים הרבה מעבר לגבולותיו ומטביעים חותם גם על ההבניה החברתית-תרבותית של המיניות. היא מתייחסת הן ליחסי מין "רגילים" והן לענפיו השונים של שוק המין המסחרי, ובהם זנות, פורנוגרפיה וחשפנות. קיומה של "ההסכמה" המתייחסת לכל אחת מפרקטיקות אלה די בה כדי להכשיר אותן מבחינה משפטית גם אם הן כרוכות בהצמדת ממד של השפלה או אפילו קלון ל"מסכימות".

השאלות הכרוכות באלמנט ההסכמה הן סבוכות והביאו ליצירת קורפוס רחב יריעה של דיונים פמיניסטיים ואחרים החורגים מתחום דיוננו כאן.⁹⁵ לענייננו חשובה רק ההצבעה על

94 וראו חוק העונשין (תיקון מס' 61), התשס"א–2001, ס"ח 408, המבוסס על הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 61) (אינוס), התשס"א–2001, ה"ח 640, שערכה רוויזיה במושג ההסכמה ושללה את יסוד השימוש בכוח ממעשה האונס תוך שהיא מתמקדת באי-ההסכמה כשלעצמה. כן ראו רימלט "על זנות, מגדר ומשפט פלילי", לעיל ה"ש 41, בעמ' 476 ("עקרון ההסכמה הוא עיקרון מרכזי בשרטוט הגבול בין מותר לאסור בהקשר הפלילי").

95 נסתפק באזכור העובדה כי רכיב ה"הסכמה" בעברות מין שימש במשך השנים מטרה לביקורת פמיניסטית, בטענה שהמשפט אינו ממשיג אותו היטב, או ממשיג אותו במונחים פטריארכליים או ארכאיים. לקובץ מאמרים בנושא ראו למשל Mark MAKING SENSE OF SEXUAL CONSENT (Cowling & Paul Reynolds eds., 2004). עוד נטען כי מגוון ההתנהגויות האנושיות שאינו עולה כדי עברה פלילית היות שנעשה ב"הסכמה" אך עדיין אין בו כדי קשר מיני הרדי ולגיטימי ובשל כך אינו

הקשר האינהרנטי בין פרדיגמת ההסכמה לבין סקאלת ההשפלה. כפי שהראינו, קיום יחסי מין בסביבה תרבותית פטריארכלית כרוך מבחינתן של נשים במחיר של קנס בשיעור משתנה המשפיע על כבוד חברתי. מכאן עולה כי הסכמתה של אישה לפעילות מינית כוללת בהכרח גם הסכמה עם רמה מסוימת של השפלה, לפי ההקשר הספציפי ולפי הנסיבות השונות הקשורות ליחסי המין מושא ההסכמה. אנו טוענות כי הקשר של פרדיגמת ההסכמה לתפיסה שעל פיה אישה "נותנת" מין לגבר, מושפלת בעצם הנתינה וזכאית להגנה מסוימת מפני נטילת מין בכוח, יש בו כדי לתחזק תחזוק שוטף את קיומו של יסוד ההשפלה הכרוך ב"נתינת מין" ואת סקאלת ההשפלה, הנותנת לו ביטוי חברתי.

פרדיגמת ההסכמה, במונחי כלכלת המין, קובעת מעין מחיר מינימום נמוך וקל להשגה ל"קונים" – הגברים – כאשר סקאלת ההשפלה ממשיכה "לפקח" על מחיר המינימום ולקדם את האינטרס הפטריארכלי. היא מגנה על האינטרס של גברים כקבוצה או כמגדר מפני סחר-מכר חופשי במטבע ההסכמה, הן במקרה שבו גברים נדרשים לשלם בכסף ממשי עבור ההסכמה, והן במקרים שבהם התמורה ניתנת בדרכים אחרות.⁹⁶ כפי שהסברנו לעיל, נשים ה"משחררות" מין בשפע ובקלות – "מסכימות סדרתיות" – מתווגות באמצעות כינויים קשורי-השפלה אם אינן גובות תשלום גלוי, או כ"זונות" אם הן גובות תשלום כזה. הקלון החברתי הכרוך בגביית תשלום על מין מוזיל דרמטית את מחיר המשאב הנשי. לצד זאת מגנה סקאלת ההשפלה על גברים יחידים המבקשים להשיג הסכמה למין מאישה שאינה מוגדרת "זונה" או "נותנת". קיומה של סקאלת ההשפלה מעצים את סיכוייהם של גברים כאלה להמשיך וליהנות בלעדית מפרותיה של ההסכמה שהשיגו: ככל שהגברים שאישה תסכים למין אתם יהיו רבים יותר, כן תועצם רמת ההשפלה המיוחסת לה ומיקומה על הסקאלה ירד ויתקרב לתחתית.

מוסדר בדין הפלילי, יש בו כדי לעודד אלימות נגד נשים ולהנציח את כפיפותה של האישה ואת נחיתותה בחברה; ראו Catharine A. MacKinnon, *Rape: On Coercion and Consent*, in APPLICATIONS OF FEMINIST LEGAL THEORY TO WOMEN'S LIVES: SEX, VIOLENCE, WORK AND REPRODUCTION (D. Kelly Weisberg ed., 1996) 471. ביקורת זו עוררה הדים רבים, אך גם טענות נגד על כך שהיא מעמעמת את הגבולות בין מעשה המין ההטרסקסואלי בכללותו ובין האונס. במהלך השנים נערכו ניסיונות רבים, גם בישראל, לבחינה מחודשת של עברות המין בכלל ושל רכיב ההסכמה בפרט. אנו סבורות כי ראייה משפטית המביאה בחשבון את כלכלת המין תוכל להביא לפריצת הדרך המושגית שתהיה מענה לטענות כנגד מקינון וההולכות בעקבותיה, ותהפוך את החברה למקום אלים פחות ונוח יותר לנשים. וראו אורית קמיר "יש סקס אחר – הביאווהו לכאן": עברת האינוס בין הדרת כבוד (honor), שוויון וכבודו הסגולי של האדם (dignity), והצעה לחקיקה חדשה ברוח כבוד האדם "משפט וממשל ז' ביקורתי על הישגי הרפורמות החקיקתיות בדיני האונס" המשפט טז 209, 230 (2011); דפנה ברק-ארז "מבוא – הפמיניזם המשפטי של קתרין מקינון והמעבר מן מהשוליים למרכז – מביקורת אל יצירת עולם מושגים משפטי חדש" קתרין מקינון פמיניזם משפטי בתיאוריה ובפרקטיקה 7 (דפנה ברק-ארז עורכת, עידית שורר מתרגמת, 2005).

96 תובנה זו היא מקובלת וידועה, גם אם מושתקת וסמויה, בעידן המודרני. וודי אלן, בסרטו *Shadows and Fog*, שם תובנה זו בפיה של הזונה (שאותה מגלמת השחקנית ג'ודי פוסטר), שבפניה הוא מצהיר כי "מעולם לא שילם על סקס מימיו". על כך היא משיבה: "הו, אתה רק חושב שלא שילמת..." (*Shadows and Fog* (Orion Pictures 1991)).

פרדיגמת ההסכמה משרתת אפוא מערך כוחות פטריארכלי שעל פיו נשים "נותנות" מין לגברים. מובן כי אין להסיק מכך כי נשים אינן חפצות במין; נשים מעוניינות במין, מסיבות שונות, ובהן עונג מיני ותשוקה. אולם כאן בדיוק הבעיה בפרדיגמת ההסכמה. היא אינה נותנת ביטוי לרצונה, לתשוקתה או לבחירתה של אישה במין אלא להסכנתה עם מין. הצדק עם קתרין מקינון, בהסבירה מדוע מין שהמשפט הפלילי מגדירו מין "מוסכם" אינו בהכרח מין רצוי: "ההסכמה למין אינה זהה לרצון במין. העובדה שמה שהניע את האישה להיכנע ולהניח למין להתרחש אינה קשורה כלל בתשוקה לקיים מגע מיני אבל קשורה מאד בהיררכיה המגדרית בחברה [...]"⁹⁷.

מכאן החשיבות של פיתוח חלופה להמשגה משפטית חדשה המתייחסת לטיבו של המפגש המיני, שגם אם לא תמיר כליל את פרדיגמת ההסכמה, תוצב לצדה ותוביל לשינוי הפרספקטיבה הבעייתית שדרכה נתפסת היום מיניות נשית במשפט ובחברה. נקודת פתיחה שממנה ניתן להתקדם לעבר מענה פורץ דרך היא הכרה בטבעה המורכב והדיאלקטי של המיניות. מין הוא פרטי ובה בעת פוליטי, והוא מורכב משורה של אלמנטים ואינטרסים שלעיתים סותרים אלה את אלה. לעתים הוא תוצר של תשוקה הדדית, ולעיתים הוא תשוקה של צד אחד הנענית בהסכמה, ברצון או בכניעה. מורכבות זאת מובילה לעבר התפיסה שניסנו לקדם לאורך מאמר זה, על שני חלקיו – תפיסת המין כמשאב הניתן עקרונית לכימות (Commensurable), מבלי שהכימות יישא מחיר של השפלה חברתית, כשם שהוא נושא היום.

אנו מציעות פרדיגמה חדשה, שתעלה את "מחיר המינימום" המשתמע מפרדיגמת ההסכמה, וזאת באמצעות הצגת יחסי המין לא ככניעת צד אחד לרצונו של האחר אלא כמפגש רצונות המייצג את הרווח הצפוי לכל אחד מן הצדדים מיחסי המין. פרדיגמת מפגש הרצונות תתבסס על מושגים הלקוחים יותר מעולם המשפט המסחרי ודיני החוזים, ופחות מן העולם הפלילי. במסגרתה תומשג השאיפה הנשית לתמורה מרבית עבור משאב המין כמובנת מאליה, מקובלת, מכובדת ובעלת מעמד חברתי, ממש כמו התשוקה הגברית. זהו שינוי תפיסתי מהותי, ההופך את הדרך שבה רואה המשפט את המפגש המיני בין גברים לנשים.

הנרטיב התבניתי המוצפן בפרדיגמת ההסכמה מתבסס על שתי דמויות שאינן בעלות כוח שווה ואינן בעלות מטרות זהות. הגבר הוא החפץ במין, המבקש ומקבל הסכמה מן האישה. הסכמה זו צריכה להינתן בנסיבות הקרובות ככל האפשר לסצנה שאותה חווה המחוקק כאבטיפוס לסצנה אידאלית – קשר זוגי ארוך-טווח בין הצדדים, שבמסגרתו ניתנת הסכמה שהיא "חופשית" ככל האפשר, במהלך אחד של בקשה וקבלה. משניתנה הסכמה, אם אכן ניתנה, יבחן המשפט הפלילי את נסיבותיה ויגיע למסקנה אם היא תואמת את הנרטיב התבניתי אם לאו, ואם בעקבות זאת ניתן להכשיר בדיעבד את המפגש המיני או להפלילו.

הנרטיבים שברקע "מפגש הרצונות" שאנו מציעות הם מגוונים, ועל כן קשה להצביע על תבנית אחת המשקפת את כולם. אולם בכולם פועלות שתי דמויות מרכזיות, שלכל אחת מהן

97 קתרין מקינון פמיניזם משפטי בתיאוריה ובפרקטיקה 66 (עידית שורר מתרגמת, 2005).

אינטרסים, רצונות, מאוויים, תשוקות, מהלכי מחשבה ורגש סבוכים. המהלך המתרחש אינו אקט של בקשת מין וקבלת הסכמה, כי אם רצף של שיח בין שני צדדים. גם אם יש ביניהם הבדלי מעמד וכוח לטובת הגבר, הם מתאזנים לנוכח עובדת היסוד של כלכלת המין, שלפיה הון ארוטי הוא משאב נשי ייחודי. הבחינה הרטרופסקטיבית של המפגש המיני יכולה להגיע לאחת מכמה מסקנות, והיא משקיפה על מנעד רחב יותר של סיטואציות. היא עשויה גם להיקשר למגוון רחב יותר של תגובות משפטיות. ניתן להבחין למשל בין טעות לתרמית או בין טעות בכדאיות העסקה לבין טעות היורדת לשורשו של עניין ופוסלת מכלל את מפגש הרצונות. מאחר שהאוריינטציה שאליה אנו מכוונות מקרבת את המפגש המיני לשדה המשפט המסחרי ולדיני החוזים, קשת הסעדים היכולים לעמוד לרשות הצדדים וטווח הקנסות האפשרי שניתן להשית עליהם, הולכים ומתרחבים ומעשירים את המענה החד-ממדי שמציע המשפט הפלילי, בעיקר באמצעות שימוש בכליה המוגבלים והמגבילים של פרדיגמת ההסכמה.

אנו צופות כי יישום של פרדיגמת "מפגש הרצונות" יביא להחדרה נרחבת של שיח מעין-חוזי להליך הפלילי, אך שלא כדיני החוזים, שבהם מפגש הרצונות הוא לא ממשי ולא סובייקטיבי, אנו חוזות מפגש רצונות ממשי וסובייקטיבי. הפרשנות המרחיבה שפיתח בית המשפט העליון בקשר לחובות שצומחות במהלך המשא ומתן אינה רלוונטית אפוא למפגש הרצונות הממשי שאותו אנו חוזות. כך נקודות האל-חזור שמהן אי אפשר לכרות חווה בשל המצגים שיצרו הצדדים הן בגדר דוקטרינה שלא תוחל על יחסי המין ועל מפגשי רצונות הקשורים אליהם. הטענת המושג של מפגש רצונות בהקשר של יחסי מין במשמעות חדשה תהיה תהליך מורכב שיצריך התייחסות לנסיבות המיוחדות הקשורות ליחסי המין, והיא אתגר שראוי להידרש לו במחקרים עתידיים.⁹⁸

כיוון השפעה אחד שבו יכולה פרדיגמת מפגש הרצונות לחדור אל תחום המשפט הפלילי ולהביא לשינוי בכיוון של איון סקאלת ההשפלה נוגע לשאלת נטלי ההוכחה במשפט אונס. ההליך המשפטי, שפרדיגמת ההסכמה אינה רנטית לו, מעביר קרבנות אונס תחקור שהן חוות כפולשני בנוגע לטיב הסכמתן. ההתמקדות בנאנסת, המתחייבת מכוח פרדיגמה זו, גרמה להליך החקירה ולדיון המשפטי להיהפך למה שמכונה בספרות "אונס שני".⁹⁹ פרדיגמת מפגש הרצונות מעבירה את המוקד אל הנאשם, ובכך עשויה לרכך

98 בהקשר זה יצוין כי איננו טוענות לאימוץ דיני החוזים כשלמות אלא לפנייה אליהם כמקור השראה. על הצעה וקיבול למשל אפשר להסתכל דווקא כמונחים המשרתים את הפרדיגמה החלופית שלנו, בהעלותם אל פני השטח במפורש את המשא והמתן, את שיקולי הכדאיות ואת המהלך שסופו מפגש רצונות. על ראשית העיסוק בהחלפת אלמנט ההסכמה באלמנט של רצון, ראו Shulamit Almog & Ariel L. Bendor, *Power and Consent in the Legal Regulation of Heterosexual Intercourse* (2001), available at papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2492501. וראו בהקשר זה קמיר "יש סקס אחר", לעיל ה"ש 95, בעמ' 750.

99 ראו ליאורה בילסקי "אלימות האלם: ההליך המשפטי בין חלוקה לקול" עיוני משפט כג 421 (2000). לתיאור מפורט של מקרה בארצות הברית שבו הושפלה קרבן אונס בבית המשפט ועדותה הוקראה שוב ושוב למושבעים, הליך שהסתיים בזיכוי הנאשם לאחר שעורך דינו הדגיש את מערכת היחסים שניהלה הקרבן עם גבר הנשוי לאחרת, ראו Susan Griffin, *Rape: The All American Crime*, in *APPLICATIONS OF FEMINIST LEGAL THEORY TO WOMEN'S LIVES: SEX, VIOLENCE, WORK AND REPRODUCTION* 422, 427 (D. Kelly Weisenberg ed., 1996).

תוצאות קשות אלה. דוגמאות לכך ניתן לראות בשני פסקי דין שבהם בית המשפט מיישם תובנות משיח כלכלת המין הגם שהוא נוקט רטוריקה מעולמה של פרדיגמת ההסכמה. בשני פסקי הדין להלן דומה כי השאלה שהנחתה את בית המשפט הייתה מהי התמורה שהייתה קרבן האונס יכולה לקבל בגין הסכמתה הנטענת לפעילות המינית. כך למשל בעניינו של שלמה נור, שהורשע באונס לינור אברג'יל, נעזר בית המשפט, בשתי הערכאות, ב"סברת היגיון", ולפיה לא ייתכנו יחסים מרצון בין המתלוננת, מלכת יופי צעירה, ובין הנאשם, סוכן נסיעות המבוגר ממנה בעשרות שנים.¹⁰⁰ גם בפסק הדין בעניינו של חנן גולדבלט עסק בית המשפט בניתוח שיקולים השייכים, מבחינת תוכנם, לשדה כלכלת המין:¹⁰¹

הטענה כי בהיות ק.צ. נערה צעירה ויפה אשר לה חבר אותו היא אוהבת, ועל כן ספק, אם תיגרר בהסכמה ליחסים אינטימיים עם הנאשם המבוגר ממנה בשלושים שנה [...] או כי יש לדחות טענת הנאשם בדבר הסכמת המתלוננת בשל פער הגילים [...] אינו הנימוק ששכנע אותי להאמין לעדותה של ק.צ. פער הגילים לכשעצמו איננו מהווה מחסום או מניעה לקיום יחסי מין בהסכמה בין צעירה מתלמדת למשחק לבין מורה עתיר ניסיון ומפורסם. וכבר היו דברים מעולם, שמצינו שהערצה לשחקן קולנוע או שחקן טלוויזיה או זמר ידוע הביאה נערות ("גרופיס") לחזור בנאמנות על פתחי חדרי הלבשה של אותם מפורסמים, ולהציע להם ממחמדי גופן [...].

בשני המקרים בית המשפט בוחן את סבירות התקיימותו של מפגש רצונות, בין היתר באמצעות בחינה מפורטת של "יחסי הכוחות" בין הצדדים ושל "סחר חליפין" שהיה אפשרי בין המתלוננת לנאשם.¹⁰² כאשר על פני הדברים הפער בין התמורה שקיבלו הצדדים מיחסי המין הוא כה גדול, עד שכדברי בית המשפט העליון בעניין נור, "לא ייתכנו יחסים מרצון בין המתלוננת למערער", מקימים עקרונות כלכלת המין חזקה שלפיה מפגש הרצונות אינו סביר. גם אם בית המשפט אינו מצהיר על כך מפורשות, בפועל נקודת המוצא שהרטוריקה שהוא נוקט מצביעה עליה אינה בדיקת ההסכמה אלא בחינת מפגש הרצונות; הנטל הוא על הנאשם להוכיח כי באינטראקציה הנבחנת הייתה משום תמורה מיוחדת כלשהי למתלוננת. הוכחת תמורה כזו תסייע לו לבסס טענה בדבר הכדאיות שבקיום יחסי המין מבחינתה. אם היה הנאשם כושל בהרמת נטל זה – והדבר נבחן במבחן חוזי המתבסס על "מפגש רצונות" – יכול סדר דין פלילי המבוסס על פרדיגמת "מפגש הרצונות" לחסוך

100 ע"פ 993/00 נור נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(6) 205, 216 (2002).

101 תפ"ח (מחוזי ת"א) 1133/05 מדינת ישראל נ' גולדבלט, פס' 21 לפסק דינה של השופטת אמסטרדם (פורסם בנבו, 3.7.2008).

102 יצוין כי אין אנו גורסות כי סחר חליפין הוא חזות המין ואף לא כי הוא מאפיין מרכזי בחוויית המיניות. עם זאת אנו סבורות כי מדובר בזווית שהיא מודחקת ואפילו מוכחשת כשאינן מדובר בזנות, וכי אין להתעלם ממנה. עוד נוסיף כי פרדיגמת מפגש הרצונות היא בבחינת כלי עבודה בהליך הפלילי, שגם אם הוא מתמקד בתסריט המיני השכיח, הוא אינו מייחד הליך בחינה אינדיווידואלי, שייתכן שיעלה ממנו כי הצדדים במקרה נתון אימצו דפוסי מין השונים מן המקובל, דפוסים הראויים אף הם ללגיטימציה כל עוד הם חוקיים.

מן המתלוננת את האלמנטים המשפיליים בחקירתה. סדרי דין ודיני ראיות שאינם מתמקדים ב"הסכמה" יתמקדו בחקירה ובדרישה שאין בה כדי להביא לתיוגה של המתלוננת על פני סקאלת ההשפלה, אם במהלך חקירתה ואם בפסק הדין שהוא תוצאת ההליך.¹⁰³

בחנית מפגש הרצונות, ולא ה"הסכמה" כשלעצמה, מובילה אותנו לעיון באתר נוסף שבו מתחזק המשפט הפלילי את סקאלת ההשפלה: אינוס במרמה. סוגיה זו, הנבחנת כיום בכלים של המשפט הפלילי הלקוחים מפרדיגמת ההסכמה, היא לשיטתנו מקרה מובהק שבו ראוי לבחון את המפגש המיני בכלים המעין-חוזיים של פרדיגמת מפגש הרצונות. במשפט הישראלי, ובמידת מה אף במשפט האנגלו-אמריקני,¹⁰⁴ גבר המקיים יחסי מין עם אישה ומרמה אותה באשר לזהותו יואשם באונס.¹⁰⁵ על המסד המצומצם למדי של סעיף 345(א)(2) לחוק העונשין בנה בית המשפט העליון בפרשת פלוני מבנה מרחיב. הוא קבע כי המרמה באשר ל"מיהות העושה" האמורה בסעיף אינה טענה להיות הנאשם אדם ספציפי, אלא די בכך שהוא "אינו אומר אמת באשר למאפיינים אשר הם קריטיים בעיניה של אישה סבירה, ונוכח מצג שגוי זה קיימה עמו אשה יחסי מין".¹⁰⁶ הלכה זו, שנמתחה עליה ביקורת,¹⁰⁷ יושמה במקרים נוספים. למשל, חן אלקובי, טרנסג'נדר בעל איברי מין נקביים שבא במגע גופני עם נשים לאחר שהציג עצמו בפניהן כגבר, הורשע באינוס במרמה.¹⁰⁸ הוא הדין בעניינו של סאבר קאשור, גבר ערבי נשוי, שקיים יחסי מין עם אישה בהציגו עצמו כיהודי פנוי.¹⁰⁹ על הביקורות השונות על שני פסקי הדין, מתחומי הפילוסופיה של המשפט, התאוריה הקווירית וזוויות אחרות,¹¹⁰ אנו מבקשות להוסיף ביקורת מן הפרספקטיבה של כלכלת המין.

103 המהפך המחשבתי המתבקש מפרדיגמת מפגש הרצונות דורש מאמץ מצד בית המשפט שלא להשתמש בדיקה מעין זו לחיזוק סקאלת ההשפלה, למשל באמצעות תיוג המתלוננת כ"גרופי" (כיניו סלנג באנגלית לנערה הכרוכה אחר שחקן או זמר ומקיימת עמו יחסי מין). לעתים מכונה הגרופי בעברית "מזדנבת" (ראו הדר ולוי-ינוביץ', לעיל ה"ש 21, בעמ' 35). כינוי זה מציב את הנושאת אותו במקום נמוך על גבי הסקאלה. אולם אם בדיקה כזו תיערך ללא מיתוג ושיפוט ערכי של המתלוננת, היא יכולה לשמש אמצעי הממתן את החוויה הרגשית הקשה שנפגעות אונס עוברות בבית המשפט.

104 לסקירת המצב במשפט האנגלי והאמריקני ראו פס' קט'ו-קכ"ו לפסק דינו המקיף של השופט (כתוארו אז) רובינשטיין בע"פ 2411/06 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד סג(1) 170, 227–234 (2008).

105 ס' 345(א)(2) לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

106 עניין פלוני, לעיל ה"ש 104, פס' קו.

107 ראו למשל אלקנה לייסט "הערת פסיקה: אינוס במרמה לגבי 'מיהות העושה' – בעקבות ע"פ 2411/06 פלוני נ' מדינת ישראל" הסניגור 4 146 (2008).

108 ת"פ (מחוזי חי') 389/02 מדינת ישראל נ' אלקובי (פורסם בנבו, 7.9.2003).

109 תפ"ח (מחוזי ים) 561/08 מדינת ישראל נ' קאשור (פורסם בנבו, 19.7.2010).

110 מקרה אלקובי נתפס כהוכחה לראייה הומופובית והטרור-נורמטיבית של בית המשפט. ראו אייל גרוס "התחזות כאדם אחר: חיקוי ומרי מגדרי במשפט של חן אלקובי" משפטים על אהבה 365, 382 (ארנה בן נפתלי וחנה נוה עורכות, 2005) (להלן: גרוס "התחזות כאדם אחר"). ראוי להעיר כי בעקבות גרוס, שהתייחס לאלקובי בלשון זכר משום שהוא רואה עצמו ככזה, יתייחס אף מאמר זה לאלקובי בלשון זכר. מקרה קאשור נתפס בישראל ומחוצה לה כמשקף גזענות הטבועה בחברה הישראלית. ראו עמית פונדיק "בין מרמה לכפייה: על עבירת האונס במרמה לגבי מיהות העושה" עיוני משפט לו 215 (2013). הערות שוליים 3 ו-4 מונות מאמרי דעה הטוענים כי המקרה הוא גזעני, אף שפונדיק מציין, כראוי, כי מוצאו של קאשור היה רק אחד מרכיבי המרמה הנטענים, וכי הדבר מטיל ספק במרכזיותו של הממד הגזעני בעניינו.

סיווגם של מקרים מסוג זה כאונס נושא עמו שני סממנים ברורים של "קלקלת מין": האחד הוא תיוג המתלוננות וסיווגן על פני סקאלת ההשפלה. כך למשל בערעור בעניין קאשור, טענה הסנגוריה הציבורית כי בין המפגש הראשוני בין הצדדים לבין קבלת ההסכמה חלף זמן כה קצר, עד כי אי אפשר להסיק מכך שהמתלוננת חיפשה "קשר זוגי רציני".¹¹¹ את המשתמע מכך באשר למתלוננת, בראי קלקלת המין, ניתן להבין על נקלה. כידוע, הציע קאשור למתלוננת, שעמה נפגש באקראי, להתלוות אליו לבניין סמוך, שם קיימו יחסי מין בהסכמה, על סמך ההנחה שהוא יהודי פנוי המעוניין במערכת יחסים ארוכת טווח.¹¹² די במיקוד תשומת הלב השיפוטית בהסכמת המתלוננת ליחסי המין כדי לתייגה כ"קלה להשגה", "זורמת" או "נותנת" ולהורידה לעבר מיקום נמוך למדי לאורך סקאלת ההשפלה, המצוי בקרבה מעמדית מסוכנת למיקומה של אישה בזנות, שבפועל אין מדקדקים בהסכמתה. תיוגה המשתמע של המתלוננת, הנרמז מבין השורות של תיאור המקרה בערכאות השונות, הופך את פסק דין קאשור לחלק מפרויקט הקישור שבין מין נשי לבושה.¹¹³

הסממן השני של קלקלת המין הוא רטוריקה נוקבת שאותה נוקט בית המשפט, הבאה להיטיב עם קרבנות, אך למעשה מעצימה את נזקן באמצעות הגדרתו "כבד מנשוא" או "מכונן גורל". כך למשל עמד בית המשפט המחוזי בעניין קאשור על מאסר בפועל, מן הטעם הבא:¹¹⁴

שומה על בית המשפט להגן על האינטרס הציבורי מפני עבריינים מתוחכמים בעלי לשון חלקלקה ומתק שפתיים, שבכוחם להוליך שולל קורבנות תמימים, במחיר הכבד מנשוא – קדושת גופם ונפשם. שעה שנשמט בסיס האמון בין בני אדם, כל־שכן עת מדובר בנושאים כה אינטימיים ורגישים, מכונני גורלות, נדרש בית המשפט לעמוד איתן לצדם של הקורבנות –

111 ס' 11 להודעת ערעור בע"פ 561/08 קאשור נ' מדינת ישראל: "הסנגוריה סבורה כי בית המשפט קמא לא נתן את המשקל המספיק לעובדה המכריעה שבין פגישתם של המערער והמתלוננת ומסירת מצג השווה למתלוננת, לאקט המיני אותו ביצעו בהסכמה, חלפו אך דקות ספורות. לאור פרק זמן קצר זה שוב לא ניתן לייחס למצג השווה משקל משמעותי אמיתי מבחינת החלטתה של המתלוננת לקיום יחסי מין. קשה להאמין כי מי שקיים יחסי מין דקות ספורות לאחר המפגש הראשוני הסתמך באופן משמעותי על האמירה כי שותפו מעוניין בקשר זוגי רציני".

112 תמונה עובדתית שונה במקצת נותן אייל גרוס, ולפיה כלל האישום המקורי נגד קאשור סעיפים של קיום יחסי מין בכפייה, ונושא ה"מין במרמה" עלה רק במסגרת עסקת טיעון. ראו אייל גרוס "הכול ק(א)שור: פרפורמטיביות וחציית גבולות המגדר והלאום בפסיקה על אונס במרמה" תיאוריה וביקורת 99, 42 (2014). תמונה עובדתית זו מצביעה, לטעמנו, על הדרך שבה מקרים מסוג זה של "אונס במרמה" הם במידה רבה תוצר של הבניה חברתית, מהסוג שהיינו רוצות לאיין. נדגיש כי דיונונו מתבסס על העובדות כפי שהן מתוארות בפסק הדין. מדובר בהסכם פשרה, שייתר את הצורך בהעדה נוספת של המתלוננת, וייתכן שבירור מעמיק יותר של העובדות במסגרת ההליך היה מוביל לתיאור שונה של המערכת העובדתית הקשורה למקרה.

113 אוריאל פרוקצ'יה אף ראה בהסכמה חפוזה זו משום נסיבה מקלה שיש להביאה בחשבון בעניין העונש. ראו אוריאל פרוקצ'יה "אינוס הדין" הארץ – דעות 5.2.2012 www.haaretz.co.il/opinions/ 1.1633739.

114 עניין קאשור, לעיל ה"ש 109, פס' 15.

בפועל ובכוח, להגן על שלומם. אחרת, אותם ינצל-יתמרנו-ירמו, במחיר עונשי נסבל וסמלי.

המטען הרטורי העודף, בעינינו, הוא סממן מובהק לרישומיה של סקאלת ההשפלה. ייתכן שבירור משפטי הנערך על רקע פרדיגמת מפגש הרצונות היה ממיר אותה בניסיון להנהיר ביסודיות רבה יותר את טיב המפגש המיני שעמד בלב הפרשה. המשגת סיטואציות של מין במרמה במונחים הפליליים החמורים ביותר – כחלק מעברת האיננס – היא ביטוי קלאסי לתפיסה המסורתית הבעייתית כלפי מיניות נשית, הרואה במין "כאתר מסוכן לאישה בחברה פטריארכלית, ומבקשת להבטיח לאישה מידע ושליטה מלאים לגבי שותפיה לקשרים אינטימיים".¹¹⁵ כחלק מכיוון רעיוני זה פסל בית המשפט העליון שימוש בכלי פלילי מוחלש יותר.¹¹⁶

לא ניתן לכלול במסגרת קבלת דבר במרמה מקרים שעניינם רכושי כגון מקרקעין, ממון, ועמם – בהבל פה אחד – יחסי מין, משהמחוקק ראה לייחד עבירה למחוזות האינטימיות, אשר בבסיסה ההגנה על אוטונומיית האישה על גופה, חירותה, ויותר מכל כבודה כאדם. בהקשר זה נוסף: דומה, כי שימוש במונחים של כדאיות עסקה ושל שיקולי עלות-תועלת, זרים לשיח שבינו לבינה, ומקומם לא יכירם כעניין של מדיניות שיפוטית.

לשיטתנו, השימוש בכלי הפלילי המוחלש של קבלת דבר במרמה הולם יפה את תובנות היסוד של כלכלת המין ומספק מענה מתאים לסיטואציה של מין במרמה. דווקא השימוש באותם מונחים עצמם שמהם נרתע בית המשפט – מונחים של כדאיות עסקה ושיקולי עלות-תועלת – יש בו כדי להעצים נשים, לקטוע את תיוגן על פני סקאלת ההשפלה ולהביא לסימון המיניות הנשית כטריטוריה של חוזק ועצמה ולא של סכנה והשפלה. תוצאה אחרת המחריגה קבלת מין במרמה מגדר תחולת העברה הכללית-כלכלית של קבלת דבר במרמה, מסגירה את הרתיעה הפטריארכלית מהמשגתו של משאב המין כנכס קנייני, מכחישה את בעלות האישה עליו ועולה כדי חוסר שוויון מגדרי המפלה לרעה משאב נשי ייחודי. בלשון אחר, זוהי המרה משפטית המתרגמת את העקרונות המעצימים של כלכלת המין ליסודותיה המכפפים של קלקלת המין.

אנו סבורות כי דוקטרינה משפטית הנטועה במונחי היסוד של פרדיגמת מפגש הרצונות – קרי: בתסריטים מורכבים של משא ומתן, הצעה והצעה שכנגד, בחינה של כדאיות העסקה אל מול מידע חסר, פגום או מטעה – צריכה להעמיד לרשות נשים אופצייה אזורית מקבילה של סלילת ערוץ נזיקי, מוכר ולגיטימי לפיצוי כספי נכבד בגין מין במרמה. אכן, המסלול הפלילי מתמקד בענישת הנאשם, ובמסגרתו המדינה היא האמונה על פתיחת ההליך כפטרונות של הקרבן, ואילו המסלול האזורי מתמקד בפיצוי האישה, ובו היא יוזמת את ההליך ונהנית משליטה על ניהולו. מענה משפטי כפול כזה עשוי להסיר את אי-הנוחות שחשים רבים לנוכח ההרשעה באונס בפסקי דין כגון אלקובי וקאשור ולפוגג את ההשפלה

115 גרוס "התחזות כאדם אחר", לעיל ה"ש 110, בעמ' 368.

116 עניין פלוני, לעיל ה"ש 104, פס' קח.

שחשות נשים שמין נגזל מהן במרמה. בה בעת בכוחו לפצות נשים פיצוי מכבד, המכיר בערכו של משאב המין ובבעלותן עליו, והוא מספק להן הזדמנויות לשליטה ולהעצמה. כללו של דבר, השינוי הפרדיגמטי המוצע בכוחו להפוך את הדיון בשאלה "איזו מין אישה מעניקה את משאב המין בנסיבות אלה" – שאליה נגרר לרוב דיון הכבול בפרדיגמת ההסכמה – ללא רלוונטי. פרדיגמת מפגש הרצונות מפנה את אור הזרקורים המשפטי אל עבר התנהגותו של הגבר ולשאלה אם סיפק תמורה לערך הגלום ביחסי המין, ובכך כוחה; גישה משפטית כזאת מעצימה נשים ומפצה אותן על נזקיהן ללא תשלום קנס של קטלוג חברתי על פני סקאלת ההשפלה.

נחתום את הדיון במקרה מן התחום האזרחי שנתפרסם בעת שליחת המאמר לדפוס, המדגים כיצד יישום פרדיגמת מפגש הרצונות עשוי להביא לניתוח משפטי ראוי, גלוי ומבוסס יותר. במקרה שנדון בפני בית משפט השלום בטבריה טען גבר בן יותר מ-80 שנה כי כרת חוזה עם אישה בשנות הארבעים לחייה לסיפוק שירותי מין, ומשהפרה את החוזה תבע אותה להשבת התמורה ששילם.¹¹⁷ רשם בית משפט השלום בטבריה פסק כי החוזה אינו חוקי, שכן "אם נכשיר מצב בו האישה תקיים יחסי אישות מתוך חשש מפני סעד של השבה או פיצויים, נהיה כמכשירים סוג של 'אונס ברשות החוזה'".¹¹⁸ עם זאת חייב הרשם את האישה בתשלום סכום חלקי מכוח עוולת התרמית בפקודת הנזיקין. דומה שקשה לייחס לרשם אידיעה בדבר חוקיות חוזים למתן שירותי מין, שכן חוזים כאלה, שעליהם מושתתת תופעת הזנות, הם חוקיים לכל דבר ונכרתים ומבוצעים מדי יום וכמיליון פעמים בחודש.¹¹⁹ ניתן אפוא לומר שמדובר בחוזה פופולרי ביותר במדינת ישראל. על פי רוב, הרקע להסכמים כאלה מאופיין בפערי כוחות מגדריים ובניצול ציני של מצוקה נשית וסחר בנשים, אולם מקרה זה שונה – ואולי אף הפוך – מן הדפוס הבעייתי השגור. למרות זאת העדיף הרשם להמשיג את העסקה במונחים פטרנליסטיים של אי-חוקיות, אף שחששו הנזכר מפני מין כפוי היה זוכה למענה משפטי הולם לו היה מסווג את ההסכם כחוזה לשירות אישי. כידוע, חוזה מסוג זה מחריג אכיפה בעין ממפרט התרופות החוזיות העומדות לרשות מי שנפגע מהפרה.

על פי תפיסתנו, קביעתו של הרשם, המנוגדת למצב דברים זה, נובעת לא מאידיעה הדין אלא מהכרת המציאות החברתית הקונסט נשים הסוחרות במיניותן במס כבד של קלון חברתי. היא מגלמת ניסיון שיפוטי להציל את הנתבעת מקנס הקלון באמצעות כפירה בהיותו של החוזה חוזה זנות רגיל. במילים אחרות, "סחר החליפין" המתרחש כאן הוא "אישום" משפטי מופחת המגן על המוניטין הנשי: פסק הדין מבכר ניתוח נזיקי על פני ניתוח חוזי כדי להציג את הנתבעת כאישה נצלנית שאינה הגונה חלף הצגתה כ"זונה". בחברה שבה חוזה למתן שירותי מין ייתפס כמפגש רצונות תקין ונורמטיבי, המכיר בתובנות כלכלת המין ובהונן הארוטי של נשים בלא לקנוס אותן על שימוש בו, יהיה ניתן להגיע לתוצאה משפטית

117 ת"ק (שלום טב') 1626-05-15 גנים נ' איפרגן (פורסם בנבו, 28.6.2015). האישה הכחישה את הבסיס הזה של החוזה וטענה כי מדובר בקשר שמטרתו הפגת בדידותו של האיש בשיחות ובטוילים.

118 שם.

119 לנתונים על דפוסי צריכת המין ותכיפותם ראו רימלט "על זנות, מגדר ומשפט פלילי", לעיל ה"ש 41, בעמ' 458.

נכונה יותר. בעולם כזה האישה לא תוצג כנוכלת שניצלה בערמה את הגבר, אלא ככל צד חוזי אחר שטעה בכדאיות העסקה ומעוניין באופצייה ה"מכובדת" של הפרה יעילה.

2. הטרדה מינית, זנות ובושה: נורמות דכאניות במחלצות מודרניות

כיוון חשיבה נוסף בפרויקט איון סקאלת ההשפלה מתייחס לרפורמות משפטיות חדשניות שבמסגרתן שוכלל מערך ההגנות הניתנות לנשים מפני שורה של פגיעות הקשורות במין. גולת הכותרת של החידושים המשפטיים היא פיתוח נורמות נגד הטרדה מינית במקום העבודה ומחוצה לו.¹²⁰ קשה להפריז בחשיבותן של נורמות אלה, ואין חולקת כי טיפול משפטי תקיף בבעיית פגיעות הכללית של נשים על רקע מיני הוא חיוני. עם זאת, לטענתנו, הפעילות המשפטית והחברתית סביב תופעת ההטרדות המיניות מאופיינת בעודפות רגולטוריות. כפי שנראה, ההידור המשפטי בהסכמתן של נשים מהוגנות מחד וההדרה המשפטית כלפי נשים "זונות" מאידך, פועלים למיצוב משוואת הקנס-פרס במשפט. בתת-פרק זה נדון בתופעת העודפות הרגולטוריות, המחזקת את אלמנט ה"פרס", ובתת-הפרק הבא נדון בתופעת החסר הרגולטורי, המחזקת את אלמנט ה"קנס".

(א) עודפות רגולטורית – חיזוק אלמנט ה"פרס"

הנטייה המשפטית הרווחת כיום היא להטיל ספק רק בהסכמה ליחסי מין של נשים נורמטיביות הנתפסות כ"לא-זונות",¹²¹ ובמיוחד בנסיבות שבהן האינטראקציה המינית מתבצעת עם גברים המצויים מעליהן בהיררכיות מסוגים שונים.¹²² במונחים שלנו, עיבוי שכבות ההגנה על נשים מפני פגיעות הקשורות במיניות – ובכלל זה ההידור המשפטי בבחינת טיב הסכמתן – הוא מעין "פרס" המוענק למי שנתפסות כ"ברות". זרם העומק המשווק בפיתוח הגנות אלה מעיד על שתי הנחות יסוד משתמעות: הראשונה היא כי אישה שאינה בזנות המקיימת יחסי מין עם גבר המצוי בהיררכיה מעליה, עשויה בהחלט לעשות כן בשל כפייה או אילוץ ולא בשל רצון אותנטי לקיים יחסי מין. השנייה היא כי אישה שקיימה יחסי מין כאלה משלמת מחיר של השפלה, ועל כן המשפט נחלץ להגנתה. נורמות שהנחות כאלה מהדהדות ברקען מסמנות את המיניות הנשית כאזור של השפלה וסכנה מתמדת. הן מקדמות תפיסות מוסרניות וחרדתיות על גילויי מיניות נשית, והן מתנהלות במנותק

120 על הרקע החקיקתי של החוק למניעת הטרדה מינית ומטרותיו, ולניתוח הסדריו השונים ראו אורית קמיר זה מטריד אותי – לחיות עם החוק למניעת הטרדה מינית (2009).

121 עפרי אילני מתאר יפה מגמה עכשווית זו: "לכאורה, התנאי הבסיסי המתיר קיומו של מין בתקופתנו הוא הסכמה של שני הצדדים. אלא שלמעשה, זה שנים אנו חיים מעבר לעידן ההסכמה. האיסורים שהגבילו את המין בעידן הטרור ליברלי [...] הוחלפו במסגרת השיח הליברלי במספר רב של איסורים אחרים, שהסכמה היא רק אחד מהם: אסור לקיים יחסי מין עם קטינים ועם בני משפחה; אסור להזדיין עם כפופים ממגוון סוגים; אסור לבקש מין תמורת תשלום; ואסור אפילו לשקר כדי להשיג הסכמה ליחסי מין. באינספור סיטואציות יומיומיות אסור לדבר על מין או לחתור להשגתו. הפרה של כל אחד מהתנאים האלו עשויה להפוך את המין לאונס, פיזי או מילולי". ראו עפרי אילני "כן, לחתוך: הסירוס כאופציה תרבותית" מעין 9, 47, 48 (2014).

122 ראו למשל בג"ץ 1284/99 פלונית נ' ראש המטה הכללי, פ"ד נג(2) 62 (1999). כן ראו ע"ע (ארצי) 274/06 פלונית – אלמוני (פורסם בנבו, 26.3.2008).

מתבוננות כלכלת המין ומן הכלים המוצעים במסגרתו להמשגת המין כחף מהשפלה נשית. מדובר בנושא למחקר רחב ונפרד, ונסתפק בעיון בשתי דוגמאות להמחשת טענתנו. הדוגמה הראשונה, מני רבות אחרות,¹²³ היא הפרשה הידועה בעניין חיים רמון, שהורשע בנשיקה כפויה שארכה שניות ספורות. המעשה נתפס בחומרה כה רבה עד שרשויות התביעה נזקקו להליך של האזנת סתר כטקטיקת חקירה אף על פי שהחוק אינו מאפשר להיזקק להליך כזה בגין חשד למעשה מגונה.¹²⁴ פסק הדין ייחס לנשיקה, לטעמנו, חומרה מפליגה, בהגדירו אותה מעשה "פולשני, פוגע ומשפיל" המעורר "דחייה, גועל ומיאוס",¹²⁵ וסיווג את המתלוננת כקרבן עברת מין שחוותה אירוע טראומטי. מבקרות ומבקרים של פסק הדין ראו בפרשה פוטנציאל לגרימת נזק לנשים בהפכה אותן לקרבנות שלא בטובתן בנסיבות שאינן בהכרח חמורות.¹²⁶ במונחים שלנו, התערבות המשפט בנסיבות אלה תורמת להנכחת הבושה הכרוכה במין ולעידוד מה שעשוי להיראות כפאניקה מוסרנית, גם בעידן המחויב לזכויות אדם ואישה ולרטוריקה של שוויון מגדרי. מדובר להשקפתנו בעודפות משפטית המציבה את הפגיעה על רקע מיני כשונה מכל פגיעה אחרת וכנושאת בהכרח פוטנציאל טראומטי והרסני כלפי נשים.¹²⁷ באופן פרדוקסלי, ההגנות המתקדמות נגד הטרדה מינית מנכיחות אלמנט המסיג נשים לאחור. במקום להוביל להעצמה נשית בכל הנוגע לתפיסת נשים את עצמן כסובייקטים מיניים, אלמנט זה מוביל למקום הפוך, של חיזוק דפוסי החולשה והנחיתות הנשית. כך מה שנעשה לאורך

123 פרשת אלקובי עצמה (לעיל ה"ש 108) היא עוד דוגמה לטיפול משפטי בפגיעה על רקע מיני שאותו אנו מאפיינות כלוקה בעודפות תגובתיות. אלקובי נידון בין היתר בשל מעשה מגונה באחת מן המתלוננות, שהתמצה בהחרדת לשונו לפיה בעת שנישק אותה. דומה שההרשעה בעניין זה יותר משהיא עשויה להגן על ציבור הנשים או על קדושת גופן ונפשן, מעלה תרומה להגנה על פרויקט הקישור בין מין לבושה. על פי תפיסת עולם זאת, אישה שנחשפה להתייחסות לא רצויה למיניותה תחוה בהכרח נזקים נפשיים והשפלה קשה. עיסוק משפטי כזה לא רק מייצר מסרים בעייתיים בכל הנוגע למיניות נשית, אלא גם דוחק מן השיח הציבורי והמשפטי אופני פגיעה חמורים יותר בנשים, המתרחשים כמעט באין מפריע.

124 דניאל פרידמן הארנק והחרב – המהפכה המשפטית ושברה 524 (2013).

125 ת"פ (שלום ת"א) 5461/06 מדינת ישראל נ' רמון, פס' 39 להכרעת הדין (פורסם בנבו, 31.1.2007).

126 פרידמן, לעיל ה"ש 124, בעמ' 516: "כמעט שלא נמצא משפטן רציני שהיה מוכן להגן על פסק הדין או על הגשת כתב האישום". כן ראו מנחם פרי "הנשיקה, סיפור בשלוש וריאציות" הארץ – ספרים 5.3.2007 www.haaretz.co.il/literature/1.1391540; שולמית אלמוג "הפרקליט כבר שפט את רמון" Ynet 3.10.2006 www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3310255,00.html; יוכי ברנדס "בנות, הגזמנו" הארץ – דעות 14.9.2006 www.haaretz.co.il/opinions/1.1137148.

127 על תחושה של מעין פאניקה מוסרית המשתלטת על השיח הציבורי ומתורגמת לשפה משפטית באמצעות רשויות התביעה ניתן ללמוד מביקורת שמתח בית המשפט על העמדה לדין בגין הטרדה מינית "מילולית" בעניין ת"פ (שלום א') 14529-02-11 מדינת ישראל נ' אטיאס (פורסם בנבו, 16.12.2013). בהכרעת הדין, העוסקת בין היתר בבחינת הסוגיה אם המילה "מתוקה" בניגוד ל"קירה" היא כינוי בעל מטען מיני שיכול לעלות כדי הטרדה (שם, פס' 38), כותב בית המשפט כך: "בכתב האישום המייחס לנאשם הטרדה מינית, צועדת המאשימה צעד מרחיק לכת לקראת המקום בו מערכות יחסים במקום העבודה וגם שלא במקום העבודה, יתכנו רק אצל בני אדם מאולפים כשאלה ינהגו זה בזה באופן מנוכר ויבש. בכתב האישום נדמה, מבקשת המאשימה לאלף בני אדם" (שם, פתח דברים).

ההיסטוריה באופן מפורש וגלוי מוגשם היום באופן חתרני וסמוי, אך בכך עצמתו; הוא נעלם אף מן העין הפמיניסטית, הביקורתית והבוחנת.¹²⁸

על כך יש להוסיף כי בית המשפט הפליג בתיאור "תומתה" של המתלוננת והדגיש את היותה "צעירה איכותית, ישרה, לא 'פלרטטנית' ולא קלת דעת".¹²⁹ כך תורמת מגמת הפטרנליזם המוסרני, שנורמות ההטרדה המינית מכשירות, להעמקת הריבוד המעמדי בין נשים לפי רמת "מכובדותן". ככל שאישה תצטייר כמהוגנת וצנועה יותר, מאותה פסק הדין, כן גדלים סיכוייה לזכות ב"פרס" של תמיכת החברה והגנת המשפט.¹³⁰

עד כמה שבויה החברה המודרנית בכבליה של משוואת המין והבושה ניתן ללמוד גם מתופעה שבאה לידי ביטוי בפרשת רמון ובמקרים אחרים, שבהם נטען להכונה מערכתית המסמנת לנשים לחוות נגיעות או אמירות העשויות להתפרש כבעלות אופי מיני במונחים של בושה ופגיעה בכבוד גם אם לא חוו אותן כך במקור. כך, נטען כי על המתלוננת בפרשת רמון הופעלו לחצים כדי לשכנעה שהיא קרבן עברת מין, וכי חובתה וטובתה מחייבות הגשת תלונה.¹³¹ כך היה אף בפרשת נתן אשל, שבה דווח כי גורמים שונים נטלו על עצמם לתבוע את עלבונה והשפלתה של האישה שבה דובר – שלא הייתה מעוניינת בהגשת תלונה.¹³² וכך היה ביתר שאת בפרשת השופטת שהוטרה לכאורה על ידי איש משטרה,

128 דוגמה לכך היא המקרה שאירע במועדון אלנבי 40 בתל-אביב, שבמהלכו תועד והופץ באינטרנט קיום פומבי של יחסי מין בין אישה לכמה גברים. גם פרשה זאת מתקשרת לטענתנו כי סוכני התפיסה השלילית של המיניות הנשית בעידן הליברליזם המודרני כבר אינם מגיעים רק משדות הפטריארכיה, אלא גם מתוך תפיסות מסוימות של פמיניזם. כזכור, לאחר שהאישה – במעמדה כחשודה בביצוע עבירה של התערטלות בפרהסיה – מסרה למשטרה כי הסכימה לאירועים הנראים בסרטון (למרות האינטרס הברור לטעון שנאנסה), החלה מחאה פמיניסטית בולטת שהטילה ספק – ואף דופי – בהסכמתה. הנרטיב השמרני העומד ברקע תפיסה כזו הוא כי לא ייתכן שאישה נורמטיבית תסכים לסיטואציה של התערטלות וקיום יחסים על הבר, ומכאן בהכרח שהיא נאנסה וראויה לקבלת "פרס" ההגנה המשפטית והאהדה החברתית. מבלי לקבוע מסמרות באשר לעובדות המקרה, מעגלי השיח הציבורי והמשפטי סביבו מהדהדים הבנייה נגטיבית של המיניות הנשית, המקבעת אותה על ציר בינארי שלאורכו אישה היא או נאנסת או חשודה. לניתוח תובנות הקשורות לנשים, למיניות ולמשפט, כפי שבאו לידי ביטוי בפרשת מועדון אלנבי 40, ראו שולמית אלמוג וקארין כרמית יפת "כשאת אומרת 'כן' למה את מתכוונת" הארץ 22.10.15, והשוו 1 Janet Halley, *The Politics of Injury of Robin West's Caring for Justice*, 1 UNBOUND 65, 83 ("While feminism is committed to affirming and identifying itself with 'a feature : female injury, it may thereby, unintentionally, intensify it' : 70 בעמ' ש, עוד ראו שם, בעמ' 70 : a feature that I regard as widely characteristic of feminist legal theory today and highly puzzling if not downright inexplicable: a pervasive lack of interest in women's erotic yearning for men [...]").

129 עניין רמון, לעיל ה"ש 125, פס' 95 להכרעת הדין.

130 וראו אורית קמיר "משפט, חברה ותרבות בפרשת חיים רמון: ניתוח עברת 'מעשה מגונה', מוסכמות חברתיות רלוונטיות, והצעת 'החוק למניעת כפייה מינית' המשפט יג 289, 323 (2008).

131 לתיאור מערכת הלחצים שהופעלה על המתלוננת בעניין רמון ועל אינטרסים פוליטיים זרים שאפשר שהניעו אותה ראו פרידמן, לעיל ה"ש 124, בעמ' 509–510.

132 פרשיות "דרכון המתלוננת" מעלות חשש משימוש של אינטרסנטים בנורמה משפטית שנועדה להגן על נשים, ושהופכת בידיהם לכלי שרת נקמני או פוליטי במלחמתם זה בזה – על חשבון רצונותיה של הקרבן ובמחיר הנצחת ההשפלה הכרוכה בהתייחסות מינית לנשים "נורמטיביות". דומה שיש כאן פתח לניצול לרעה של החוק המחטיא לחלוטין את רוחו ותכליתו – הגנה על נשים. כך נטען כי ארע בפרשת נתן אשל וכן בפרשת הניסיון שכשל לייחס לגדעון סער, עת כיהן כשר החינוך, הטרדה מינית. לעניין פרשת נתן

סירבה להתלונן נגדו, עמדה למשפט הציבור ו"הורשעה" בגין סירובה להמשיג את עצמה כקורבן עברה וכמו "נקנסה" בהעברה לתפקיד אחר.¹³³ תפיסת העומק העולה מן המצב הנורמטיבי הקיים היא שבכל הנוגע להטרדה מינית – כמעט לעולם אין זוטי דברים.¹³⁴ כל הטרדה היא בהכרח עניין שחובה על המשפט לענות בו. כך משמש החוק החדשני למניעת הטרדה מינית לכלי ליברלי חדש להנצחת נורמות שמרניות במשפט הישראלי.

תופעת העודפות הרגולטורית של ההטרדות המיניות באה לידי ביטוי גם באשר לנורמות המשפטיות המסדירות את יחסי העבודה ואת המנגנונים הייחודיים שמוקמים כדי לפקח על אכיפתן (כגון הנציבות למניעת הטרדה מינית וממונות על הטרדה מינית במקומות עבודה ובמוסדות להשכלה גבוהה). התהייה עולה מאלה: מדוע יצירת סביבת עבודה עוינת, מטרידה ומאיימת או התנכלות שמלווה בפגיעה בכבוד העובדים והעובדות ובהשפלתם/ן או התנהגות בריונית עד כדי אלימות מילולית ונפשית אינן זוכות לטיפול משפטי דומה? ומדוע דווקא הטרדות על רקע מיני מטופלות באמצעות מנגנון ייחודי משלהן?

אנו סבורות כי מערך רגולטורי כזה גורם לבידול הפגיעה על רקע מיני ומשווה לה אופי חריף יותר מכל סוגי ההטרדות האחרות. בכך, הוא תורם לשעתוק הפגיעות הנשית ולסימון שלילי של מיניותן של נשים כאתר מסוכן ומאיים שיש להגן עליהן מפניו יותר מכפי שיש

אשל ראו בני טוקר "הטרדות הפכו כלי לחיסול יריבים פוליטיים" ערוץ 7 31.1.2013 www.inn.co.il/News/News.aspx/250866. לעניין פרשת גרעון סער ראו ברק רביד "העובדת בלשכת סער: המכתב הוא זיוף, מנסים לפגוע בו" הארץ – חדשות 18.2.2013 www.haaretz.co.il/news/18.2.2013 law/1.1932683.

133 כזכור, מדובר במקרה שהגיע לידיעת הציבור ורשויותיו שלא באמצעות השופטת, אלא באמצעות ידיד, שהחליט לחשוף שלא על דעתה את שסיפרה לו בשיחה פרטית. סירובה של השופטת להתלונן גרר גל של תגובות תקשורתיות שקראו תיגר על הלגיטימיות של סירוב נשי להתלונן וביטאו רגש ציבורי נפוץ, בתמיהתם: "האם היא לא עוברת עבירה?" "והאם לא צריך להעניש אותה?". לשיטתנו, הכרה באוטונומיה של גברים ונשים כוללת גם זכות מלאה שלא להתלונן על מה שהדין מאפשר להם להתלונן בגינו. דומה כי היום מתבלט פקפוק בזכות הזו, שביסודו עומד מסר שמרני המפקיע מנשים את השליטה במיניותן והופך את "חילול" התומה הנשית לעניינו של כלל הציבור. להרחבה של טיעון זה ראו שולמית אלמוג וקארין כרמית יפת "די להטריד את המוטרדות" הארץ 27.11.14 <http://www.haaretz.co.il/27.11.14> opinions/premium-1.2497979.

134 ניתן לחשוב על הוספת הגנה של "זוטי דברים" המוכרת במשפט הפלילי הכללי גם לחוק ההטרדות המיניות. הגנה כזו חשובה במישור ההצהרתי ובמישור המשפטי-פרגמטי כדי להילחם בשימוש הלא הוגן לעתים שנעשה בנורמות אלה, באופן המשדר שכל מגע באישה נתפס כמגונה חברתית ומחזיר אותנו שנות דור אל תפיסת הפוריטניות המינית שמצופה מנשים. תיקוף מסר זה נועד למנוע מנשים לממש את מיניותן באופנים המהווים איום על מערך הכוחות המגדרי בחברה. מטבע הדברים קיימים קשיים רבים שיכבידו על מימוש הצעה כזו. הראשון שבהם הוא הפער בין תפיסה פטריארכלית שתראה בחלק הארי של מה שמוגדר היום "הטרדה מינית" זוטי דברים, לבין תפיסה הפוכה, שעל פיה הנורמות העכשוויות אינן מצליחות ללכוד ברשתן את כל הפרקטיקות הבעייתיות הפוגעות מינית בנשים, ועל כן יש להרחיב את הגדרותיהן. למרות המודעות לפער הזה אנו מאמינות שמתוך הכרה כי האינטרס הנשי והגברי גם יחד יצאו נשכרים, יהיה ניתן להגיע לקונצנזוס מגדרי בדבר אפיון של מערכות עובדתיות מסוימות הקשורות למיניות כ"זוטי דברים".

להגן עליהן בכל הקשר אחר של חייהן. תפיסה זאת היא הד למשטרי עבר שחתרו לקבע נורמות של מהוגנות נשית לא כדי להגן על נשים, אלא כדי להגן על צניעותן.¹³⁵ יש לחזור ולהדגיש כי חובה להגן על נשים (ועל גברים) מפני הטרדות ופגיעות מיניות, וכי ההתקדמות המשפטית והחברתית שאיפשרה פיתוח הגנות כאלה היא מבורכת. אולם לשיטתנו, גישה מאוזנת ומכילת יותר, המנוטרלת ממטעני עבר אלה ואשר תיטיב להגן על האינטרס הנשי והכלל-חברתי גם יחד, תכונן עוולות ועבירות כלליות ולא ספציפיות. כיוון חשיבה ראשוני בהקשר זה, שאנו מקווים לפתח במחקר עתידי, הוא ליצור עוולה מסוג "התנכלות תעסוקתית" (mobbing), מונח גג העשוי לשמש כמסגרת נורמטיבית הולמת, הנותנת מענה רחב ומשוכלל יותר למכלול מני הטרדות ביחסי העבודה, ובין היתר גם להטרדות מיניות.¹³⁶ הנציבות למניעת הטרדה מינית תשולב בהתאמה בגוף ייעודי – "הנציבות להגנות תעסוקתית" – שיהא אמוץ על הטיפול בקשת רחבה של התעמרויות והתנכלויות במרחב התעסוקתי. גישה כזאת לא רק מבטיחה הגנה מלאה יותר לאינטרסים של נשים וגברים מפני פגיעות שונות בכבודם כאדם, אלא גם צועדת ככרת דרך משמעותית אל עבר ניתוח הקשר הסימביוטי שבין מין, אישה ובושה.

דוגמה נוספת להמשגה בעייתית של הטרדה מינית נוגעת לתופעת פורנו הנקם, המיוזג בין מין לבושה במופעו הדיגיטלי, שנדונה בפרק הקודם. אנו מעדיפות לכנות תופעה זו בשם "פורנו פוגעני", טרמינולוגיה שמתמקדת בנקודת מבטה של הקרבן ולא בזו של התוקפן וששמה דגש באפקט ובהשלכות הפוגעניות של פרסום חומר מיני על נשים ולא במניע הגברי. תיקון מס' 10 לחוק למניעת הטרדה מינית משנת 2014,¹³⁷ הקובע כי מי שהפיץ תמונותיו של אדם בלי ידיעתו ייחשב מטריד מינית הכפוף לעד חמש שנות מאסר, חושף לטעמנו את הבלבול הרעיוני והפונקציונלי של הניסיונות המשפטיים להסדיר מיניות.¹³⁸ למרבה הצער, הרשת משמשת כלי זמין שבאמצעותו פוגעים בפרטיותם של גברים ונשים או ברגשותיהם, בשמם הטוב ובכבודם. עד לתיקון החוק למניעת הטרדה מינית נתפס חוק הגנת

135 לניתוח משטרי עבר אלה וחשיפת התפיסות המונחות ביסודן, שביקשו לכלוא נשים בכלוב פטריארכלי כדי להבטיח סביבה של סטריליות מינית שלא תחלל את תומתן ותכתים את שמן הטוב ומכובדותן, ראו בהרחבה חלק א של מאמר זה, לעיל ה"ש 1.

136 המונח "התנכלות תעסוקתית" נטבע לראשונה במאמרה של שולמית אלמוג לפני למעלה מעשור; ראו שולמית אלמוג "התנכלות תעסוקתית" (Mobbing) "עבודה, חברה ומשפט" יא 225 (2005). ראו בהקשר זה הצעת חוק למניעת התנכלות תעסוקתית, התשע"ה–2015, פ/1543/20, ברוח המוצע במאמר זה. והשוו לפסק דין שניתן לאחרונה בסע"ש 53849-07-15 וייס – ריסקו בע"מ (פורסם בנבו, 16.6.2016), שבו ספגה התובעת יחס מתעמר ומשפיל, שלמרות שאינו כולל מימד מיני, חומרתו רבה וקשה לחלוק על כך שהמשפט מחויב להוקיעו. בית הדין לעבודה אכן הכיר בחובה לתת מענה משפטי כל אימת שהעובד/ת מבססת/ מסכת עובדתית שעולה כדי העסקה פוגענית, וזאת אף ללא הסמכה חקיקתית מפורשת.

137 חוק למניעת הטרדה מינית (תיקון מס' 10).

138 אנו סבורות כי מלבד הסדרת תופעת הפורנו הפוגעני דווקא בחוק למניעת הטרדה מינית, הרי שגם פרטי ההסדר מצביעים על אותה עורפות רגולטורית בעייתית שמנציחה את הקישור המטריד שבין מין לבושה. ניתוח דוקטרינרי כזה חורג מהיקפו של המאמר. לבחינה מאירת עיניים של התיקון לחוק למניעת הטרדה מינית כדי לתת מענה לנוקי הפורנו הפוגעני, ראו הניתוח המקיף של הדר דנציג-רוזנברג ורוני רוזנברג "תיקון מטריד: על תיקון מס' 10 לחוק למניעת הטרדה מינית" (עתיד להתפרסם בכתב העת חוקים).

הפרטיות כמכשיר המשפטי המופקד על הטיפול בפגיעות אלה, ועל פיו התקיימו עד כה חקירות והוגשו כתבי אישום ותביעות אזרחיות.¹³⁹ הנרטיב המנחה שבהשראתו עוצב התיקון החדש הוא ההכרה בסקאלת ההשפלה ובייחודה של ההשפלה שרקעה מיני לעומת כל סוגי ההשפלות האחרות. עניינו בידול הפגיעה המינית באמצעות רשת האינטרנט מפגיעות קשות אחרות – כגון תופעת הביוש הרשתי (Shaming) – שאותן מאפשר העידן הדיגיטלי. דברים אלה מומחשים היטב בהתייחסות הפמיניסטית המברכת על התיקון לחוק:¹⁴⁰

חשיפת סרטונים או תמונות המבזים מבחינה מינית יכולה לפגוע גם בגבר וגם באישה, וחוק הגנת פרטיות נתן מענה לפגיעה זו. אולם, עם הפגיעה בפרטיות נוסף גם 'ביזוי מיני' [...] יש לבחון את הביטוי 'ביזוי מיני' על רקע התפיסות החברתיות, ועל רקע השאלה כיצד אנחנו תופסים מיניות של נשים ושל גברים בחברה. אישה שנראתה 'שוכבת עם כולם', תיתפס כזולה ולא ראויה. לעומת זאת, גבר שייראה 'שוכב עם כולן' – ייתפס כגברי, כ'מאצ'ו'. לכן, הגנה באמצעות חוק הגנת פרטיות היא אולי מספקת לפגיעה בגברים, אך היא בוודאי אינה נוגעת בפגיעה החמורה של עבירות כאלו בנשים, בתפיסתן את עצמן ואת מיניותן, ואת תפיסתן בעיני החברה.

התוצאה היא מתן משנה תוקף לכוחה של הסקאלה ולהשפעתה הנמשכת על חוויית החיים של נשים, ושוב – לסימון חד-משמעי של המיניות הנשית כאזור של השפלה וסכנה שהעידן הדיגיטלי מעצים.¹⁴¹

תופעת הפורנו הפוגעני מציבה אתגר רגולטורי לא פשוט בפני המשפט. מצד אחד הרצון הוא שלא להנציח את קרבנותן של נשים ולא לתת גיבוי לתפיסות נגטיביות בדבר מיניות נשית. מצד שני הרצון הוא לסייע לנשים ולא להתעלם מן הנזקים הממשיים שנגרמים להן בדיוק משום שבמציאות חיינו באלף השלישי מיניות נשית עדיין כרוכה בבושה. לכן גם אם בטווח המידתי חובה על המשפט להכיר בפגיעות המיניות של נשים ולספק להן הגנות נרחבות ויעילות מפניה, בטווח הרחוק ראוי לשאוף לשחרר נשים מן הפגיעות הזאת. תקוותנו היא כי בעתיד יוכלו נשים לחוות את מיניותן בדומה לאופן החיובי והמעצים שבו גברים חווים אותה. בעולם כזה כבר לא יהיה הבדל מגדרי בין גברים לנשים בנוגע לתופעות כמו פורנו פוגעני, ובהתאם תיעלם או תצטמצם מאוד תופעה זאת ותופעות אחרות שהמכנה המשותף להן הוא שימוש ציני במיניותן של נשים כדי לפגוע בהן.

139 ראו רע"א 2063/11 פלוגית נ' פלוגי (פורסם בנבו, 23.10.2011); ת"פ (שלום אש') 1645/08 שפר נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 22.9.2008).

140 ראו איילת הוכמן "בעקבות הצעת החוק למניעת הטרדה מינית (תיקון – הפצת תצלומים בעלי תוכן מיני ללא הסכמת הצדדים)", התשע"ג-2013 "הטרקלין" 5.6.2013 http://hatraklin.org/2013/06/05/sexual_harrasment/.

141 ראו את דבריה של חברת הכנסת יפעת קריב, שהציבה לעצמה כמטרה ליצור "עולמות חדשים של חקיקה" מגוננת הקשורה במיניות, בפרוטוקול ישיבה מס' 32 של הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי, הכנסת ה-19, 4 (30.7.2013) www.knesset.gov.il/protocols/data/rtf/maamad/ 2013-07-30.rtf.

לעת הזו, להשקפתנו, דרך המלך להתמודד עם הפורנו הפוגעני תוך הגנה על נשים ללא העברת מסר תודעתי בעייתי של חולשה והשפלה היא באמצעות חוק כללי וניטרלי – כגון חוק הגנת הפרטיות – שאינו מייחד את הפגיעות המינית מכל סוגי הפגיעה האחרים ולא מתקף את פרויקט הקישור הבעייתי בין מין לבושה. חוק כזה, לראייתנו, יתווה תרופות שעיקרן נעוץ פחות בחותם הפלילי של ההרשעה, ויותר בשני יעדים אחרים: האחד הוא פיצוי כספי על מתן פומבי להונה הארוטי של האישה ללא הסכמתה;¹⁴² השני הוא מתן סעד של החזרת המצב לקדמותו על דרך הסרת החומר הפוגעני מן הרשת והגברת חובת הבקרה של שומרי הסף הדיגיטליים השונים.¹⁴³

אמנם החוק הישראלי הפליג לעשות בהכבדת עולו על הנאשם,¹⁴⁴ אך הוא לא עשה את הצעד בעל הפוטנציאל להיטיב יותר עם נשים בדמות הסמכה חוקית לעצור את ההתפשטות הדיגיטלית של החומר המיני. בכך ניכרת שוב אותה תופעה של עודפות רגולטורית שיותר משהיא משרתת נשים היא פועלת לרעתן, הן במישור הדקלרטיבי-חינוכי, בשל המסר התודעתי הבעייתי שאותה עודפות יוצרת, והן במישור האופרטיבי, שבו החמרת האחריות הפלילית דומה שבאה על חשבון פיתוח מענה משפטי משוכלל ההולם יותר את הפגיעות הנשית בעידן הדיגיטלי.

(ב) חסר רגולטורי – חיזוק אלמנט ה"קנס"

העודפות הרגולטורית בנוגע לפגיעות מיניות היא בעייתית גם משום שמשאבי הקשב הציבורי והטיפול המשפטי המוקדשים לפגיעות שוליות יחסית בנשים נורמטיביות יש בהם כדי להשקיע את המצפון החברתי הקולקטיבי ולהשתיק את הנזקים הקשים שסופגות נשים

142 אכן, ראוי לציין שחשיפת תמונות וסרטונים מונעת בנסיבות מסוימות לא מתאוות נקם אלא מתאוות ממון, כפי שלאחרונה נתחוויר בעקבות פרשה שהסעירה את הרשת הגלובלית בגין פרסום חומר חושפני של נשים ידועניות, המוערך בשווי כספי רב. כך למשל נפסקו לאחרונה לטובת שדרנית הספורט האמריקנית, ארין אנדרו, פיצוי עתק בסך 55 מיליון דולר, בגין הפצת סרטון שלה בעירום ברשת. מעניין כי הנתבעים העלו להגנתם טיעונים כלכליים הממשיגים את המעשה כ"פרס" ולא כ"קנס", שכן כפי שהם הראו, פרסום הסרטון מינף להפליא את הקריירה של אנדרו ופתח בפניה הזדמנויות עסקיות חדשות שלא הייתה זוכה להן אלמלא החשיפה (ראו "השדרנית ארין אנדרו תפוצה ב-55 מיליון ד' לאחר שסרטון שלה בעירום הופץ ברשת" 8.3.2016 כלכליסט www.calcalist.co.il/world/articles/0,7340,L-3682985,00.html). לשיטתנו, נודעת חשיבות לא רק לעצם הפיצוי המכיר בערכו של ההון הארוטי הנשי, אלא גם למסר ההצהרתי הגלום בעילה המשפטית המסדירה את הסוגיה. תרגום השפה המשפטית למונחי כלכלת המין משמעו שלרשות נשים אלה, שהתעשרו על חשבונן, צריכה לעמוד מלבד הכלי הפלילי גם עילה אזרחית עצמאית של עשיית עושר ולא במשפט. עילה כזאת, שמדגישה את הנזק הכלכלי, יכול שתשמש לצד או במקום פיצוי נזיקי המדגיש את הנזק הרגשי או את הנזק לכבוד, למוניטין ולשם הטוב ובכך למעשה מהדהד שלא בטובתו את הקישור בין מין לבושה.

143 אין זה המקום להרחיב בפרטיה המדויקים של הדוקטרינה המשפטית שתספק סעד זה. בקצירת האומר יוער כי ניתן לחשוב על מערך משפטי כזה כחלק אפשרי במסגרת תיקון הדינים שעוסקים באינטרנט או במסגרת דיני זכויות היוצרים. לדיון מועיל בכלי משפטי כזה בהקשר של המשפט האמריקני ראו Derek E. Bambauer, *Exposed*, 98 MINN. L. REV. 2025 (2014).

144 לשם השוואה, בניגוד לחמש השנים הקבועות בחוק, מדינות אחרות מסתפקות בעונש מאסר סמלי בלבד. ראו את הדיון בחוקים של קליפורניה וניו ג'רזי וההפניות הנזכרות שם, לעיל ה"ש 88.

הממוקמות בדיוטה התחתונה של סקאלת ההשפלה.¹⁴⁵ נשים בזנות בישראל הן נשים מופקרות: הפגיעה בהן אינה מוכרת, אינה נראית ואינה זוכה לשם או לכותרת משפטית.¹⁴⁶ המשפט, מצדו, יוצא ידי חובה בתפיסה שטחית ופשטנית של הסכמה נשית שאינה נבדקת לעומקה, תוך שימור הרטוריקה המוסרנית בפסקי הדין ושעתוק ההבחנה בין האישה ההגונה לאישה הזונה.¹⁴⁷ התעלמותו של המשפט מחקירה ודרישה בטיבה של ההסכמה המיוחסת לנשים בזנות, אפילו במקרים שבהם מדובר בנשים שהן מכורות לסמים או פועלות מתוך מצוקה, עוני או נסיבות אישיות קשות, היא בבחינת "קנס" סמוי המוטל על מי שהוציאה עצמה מקהל ה"ברות" והפכה לפרוצה.¹⁴⁸

בעבר היה הקנס המשפטי במדינות מערביות מפורש: נשים בזנות הוחרגו מהגנתם של דיני האונס, וכשם שגופה של האישה הנשואה היה הפקר ל'בעלה', גופה של האישה הזונה היה הפקר לכולי עלמא, בבחינת כל דכפין יכפה וייטול. גם כאשר החסר המשפטי תוקן מבחינה נורמטיבית, מיגור מין כפוי בתעשיית המין הקנוי עדיין סובל מתת-אכיפה מבחינה מעשית.¹⁴⁹ גם סחר בנשים בישראל היה לעברה "מינורית כמעט" ונשים נסחרות מומשגות יותר כעברייניות מאשר כקרבנות.¹⁵⁰ אזלת היד הרגולטורית של רשויות האכיפה חוברת

145 אלמוג נשים מופקרות, לעיל ה"ש 29, בעמ' 82–83.

146 שם, בעמ' 78.

147 צבי טריגר "המשפט הישראלי הוא אחד: דיני המשפחה וסחר בנשים בישראל כשני קצוות של רצף אחד" ספר דליה דורנר 363, 369, ה"ש 19 (שולמית אלמוג, דורית ביניש ויעד רותם עורכים, 2009). אכן, המשפט המערבי אינו מדקדק ככלל בהסכמתן של נשים בזנות ורואה בה דבר המובן מאליה. כך עולה מדרוש שהוגש לאחרונה לפרלמנט האיחוד האירופי, אשר מצא כי אף ש-62% מן הנשים בזנות דיווחו על אונס, שיעור ההרשעות הנמוך ממחיש כי "prostituted persons are also subject to public opprobrium and are socially stigmatized, even if they stop practicing prostitution" (Mary Honeyball (Rapporteur), Comm. on Women's Rights & Gender Equality, Rep. on Sexual Exploitation and Prostitution and its Impact on Gender Equality, §§ 13, 17, 2013/2103(INI), A7-0071/2014 (Feb. 4, 2014), available at http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pub_Ref=-//EP//NONGML+REPORT+A7-2014-0071+0+DOC+PDF+V0//EN). המשפט הישראלי קבע לא אחת כי "גופה של פרוצה אינו הפקר, וכי גם לה יש זכות כאדם, שלא ייעשו בה מעשים מיניים ללא הסכמתה. גם היא זכאית לסרב ליחסים מיניים". עם זאת במרבית המקרים שבהם דן בית המשפט, חוותה הקרבן, נוסף על יחסי המין עצמם, גם אלימות קשה או שהתקיימו נסיבות חיצוניות המראות בבירור כי הסכמה לא נתבקשה ולא ניתנה. כך היה לדוגמה במקרה דורוב, שבו נאנסה המתלוננת בידי כמה גברים, בדירה נעולה, תוך קריעת בגדיה והפעלת אלימות קשה כלפיה; ראו ע"פ 8523/99 דורוב נ' מדינת ישראל, פ"ד נד (4) 837 (2000); ב"ש 323/78 מדינת ישראל נ' חשש, פ"ד לב (3) 803, 803 (1978).

148 וראו שולמית אלמוג "זה הסיפור של זנות" – משפט פוגש קולנוע" המשפט טו 471, 493 (2010): "בית המשפט נדרש בהרחבה לבחינת מצבים הנתפסים כמונעים מאישה 'רגילה' שאינה נתפסת כזונה, לתת הסכמה חופשית לקיום יחסי מין, ורואה זאת מתפקידו להגן על נשים המצויות במצב כזה, ולהעניש בחומרה מי שניצלו אותו ובצעו עברת אינוס. לעומת זאת, המשפט אינו נדרש כמעט אף פעם להעמקה או לבחינה יסודית בדבר קיומה של הסכמה או בחירה בזנות 'רגילה' או בבחינת אותות לקיומה של הסכמה כזו, ויוצא מנקודת מוצא, המאותגרת רק במקרים המוגדרים כסחר בנשים, שעל פיה הזנות משמעה בהכרח קיום הסכמה ובחירה של האישה בזנות לקיום יחסי מין".

149 טריגר, לעיל ה"ש 147, בעמ' 369 (הנסמך בין היתר על מחקרן של בן ישראל ולבנקרון, לעיל ה"ש 43).

150 יוסי דהאן ונעמי לבנקרון "סחר בנשים בישראל בחסות שלטון החוק" תיאוריה וביקורת 24, 31 (2004).

לגישה שיפוטית סלחנית, שגוזרת עונשים מינימליים בגין חילול גופן של נשים בזנות ובגין עברות הלוויין של סרסורות וסחר בנשים מצד אחד, ומכחישה את זכותן של נשים לפיצויים, מצד שני.¹⁵¹

לטענתנו, פסיחת המשפט על שתי הסעיפים – ההכלה שזוכה לה הזנות, המתבטאת בחסר רגולטורי מצד אחד (ה"קנס"), והסלידה הרשמית והמתחזקת כלפי כל מה שהוגדר כהטרדה מינית, המתבטאת בעודפות רגולטוריות מצד שני (ה"פרס") – היא חלק מאותו נרטיב תת-קרקעי הפועל כדי לאפשר למשפט להמשיך בפועלו המסורתי: הבניית הבושה כתופעת לוואי אינהרנטית לשימוש במיניות נשית. על רקע הבולטות של אכיפת נורמות הטרדה מינית, החסר הרגולטורי בנוסח המסדירות את תעשיית המין מעמיק את הפער בין נשים נורמטיביות לנשים בזנות וחושף את המוטיבציה המשפטית ליצירת מעמדות פנים-מגדריים בקרב נשים, התורמים להנצחת סקאלת ההשפלה.¹⁵²

רפורמה משפטית שתטפל בנזקי הזנות היא אפוא נדבך מרכזי בחתירה לאיון סקאלת ההשפלה.¹⁵³ על פני הדברים, הזנות אינה אמורה להיחשב פסולה במסגרת תפיסה המבקשת להכשיר שימוש חופשי ומעצים במיניות נשית. אכן, אין אנו רואות בקנייה ובמכירה של מין, כשלעצמן, מעשה לא מוסרי שיש להילחם בו או לעוקרו מן השורש מחמת פגימות עקרונית המובנית בו. סחר במין אמור להיתפס, בעינינו, כעיסוק ניטרלי מבחינה ערכית כל עוד הוא נערך בשוויוניות, בגלוי ובדרך עניינית, כשם שנסחרים שירותים אחרים שמספקים גברים ונשים לגברים ולנשים. אולם מוסד הזנות, על שורשיו ההיסטוריים ובמתכונתו כיום, שונה מאוד מסחר כזה. הזנות התעצבה, כידוע, על אובניים פטריארכליות למען גברים וכדי לשרת בלעדית את טובתם ורצונותיהם. במערך כוחני-הייררכי כזה הזנות איננה מין ממוסחר אלא סחר בנשים; ככזו היא משמשת גם כיום לתיקוף חוסר השוויון המגדרי בין המינים

151 טריגר, לעיל ה"ש 147, בעמ' 374–378. דוגמה מקוממת במיוחד היא העונש בן שבעה חודשי מאסר שנגזר על סגן ראש מחלקת החקירות במרחב אילת בגין כפייתו את עצמו בניידת משטרה על עובדת זרה, קרבן סחר בנשים, תוך איום שתגורש מישראל אם לא תתמסר לתביעותיו המיניות. על כך יש להוסיף כי גם במקרה זה, כמו במקרים רבים אחרים, שלל בית המשפט מן האשה את זכותה לפיצויים, התרופה שמסייעת באופן הישיר ביותר לרווחתה, ופוגעת בסרסורים במקום הרגיש להם ביותר – כיסם (שם, בעמ' 377–378).

152 אלמוג נשים מופקרות, לעיל ה"ש 29, בעמ' 80–81.

153 אכן, ברוח זו צעד בית המשפט המחוזי בחיפה, בפסק דין שפורסם עם שליחתו של מאמר זה לדפוס ואשר אזכר תובנות מתוכו בהקשר של פסיקת פיצויים נכבדת לאישה בזנות; תפ"ח (מחוזי חי') 8086-10-14 מדינת ישראל נ' אבו גיליון, פס' 27 לפסק הדין (פורסם בנבו, 29.1.2015). לפי פסק הדין, נערך "סיכום" בין המתלוננת לנאשם שלפיו היא תקבל 200 ש"ח תמורת קיום יחסי מין. משסירבה המתלוננת לקיום יחסי המין לפני קבלת התמורה, תקף הנאשם את המתלוננת וכפה עליה בכוח לבצע בו מין אוראלי ואף ביצע בה מעשה סדום. בקבעו את מתחם הענישה ההולם, התייחס בית המשפט להמשגת המיניות כמשאב נשי על פי תאוריות כלכלת המין במאמר זה, ועל רקע הדברים, נוסף על עונש המאסר שהושת על הנאשם, פסק כי יש להשית עליו פיצוי לטובת המתלוננת בסך 50,000 ש"ח. בערעור על פסק דין זה אזכר בית המשפט העליון את "חשיבות ההגנה על נשים כדוגמת המתלוננת – הנמצאות בשולי החברה ומהוות 'טרף קל' לעבירות מהסוג בהן הורשע המערער"; ראו ע"פ 1630/15 אבו גיליון נ' מדינת ישראל, פס' 16 לפסק הדין (פורסם בנבו, 13.3.2016). עם זאת מצא בית המשפט לנכון להפחית שנתיים מעונש המאסר שנפסק, הגם שכידוע התערבות בגור הדין נעשית ככלל רק כשמדובר בסטייה קיצונית ממדיניות הענישה המקובלת.

ולמעמקתו, והיא עודנה כרוכה בנזק קשה הנגרם לנשים בזנות, לנשים כמגדר ולחברה בכללותה, כבסיס שממנו מתאפשרת צמיחתה החברתית-תרבותית של סקאלת ההשפלה. הנה כי כן, בחברה הנותנת לגיטימציה לזנות, כפי שהיא ממוסגרת תרבותית היום, מיניות נשית תיכרך בהכרח בקלון ובהשפלה ותוסיף להיות חסם בפני הגעה לשוויון במקום להיות מקדם של שוויון כזה. קיום תופעת הזנות תורם כוח וחיות גם לשלבים העליונים של סקאלת ההשפלה ומאפשר לתיוגים ה"מקלים" יותר, מבחינת רמת הבושה הנקשרת אליהם, להתקיים ולקבל משמעות. מבחינה זו, הזנות היא בעת ובעונה אחת גם תחתיתה של הסקאלה וגם יוצרת את הבסיס שלה; ככזו, היא מתחזקת רצף של סוגים שונים של פגיעות מיניות בנשים בדרגות חומרה שונות. זאת כיוון שבעולם שבו הזנות – המקוטלגת כפרקטיקה שפלה ומשפילה – היא תופעה הניתנת להכללה, בכל אישה מוטמע פוטנציאל הקישור לזנות והקישור לקלון, ובעולם כזה יקשה עד מאוד לקטוע את הרצף הנמשך מן הזנות לעבר אונס, תקיפה מינית, מעשים מגונים, פורנו פוגעני והטרדות מיניות לסוגיהן. בפשטות, זנות היא הטרדה מינית במרעה. כל עוד היא קיימת, גם הצורות הקלות יותר של הטרדה מינית ימשיכו להתקיים. מסיבה זו בדיוק תנאי מקדים להחלשת כוחה הממשטר של הסקאלה עד לאיוונו הוא למוטט אותה באמצעות פירוק בסיסה. לטעמנו, ניתוח זה אף מדגים את היתרונות הגלומים בפרדיגמת מפגש הרצונות כמכשיר להסדרת מיניות נשית. הוא מתמקד באפשרות של קיום מפגש רצונות רווחי לשני הצדדים מתוך מודעות לכך שהתמקדות בהסכמתן של נשים לעסוק בזנות היא תפיסה פשטנית המעוותת את תמונת המציאות. בעסקת הזנות, בעסקת החשפנות, בעסקת הפורנוגרפיה (שבה ניתנת ההסכמה בתחילה לכן הזוג המבצע את האקט המצולם, אך לאחר מכן למספר לא מסוים של צופים, ברובם המכריע גברים) ובעסקאות אחרות בשוק המין המסחרי, החיפוש אחר ההסכמה מחמיץ את העיקר – הקלון הדבק בצד הנשי לעסקה. שלא כפרדיגמה השלטת, הפרדיגמה המוצעת רואה בהסכמה רכיב אחד בלבד בתוך מערכת מורכבת, הכוללת בין היתר גם את רכיב הקלון החברתי הכרוך בזנות וגם את אי-השוויון המגדרי המוטמע בה. הסכמתן של נשים לעסוק בזנות נתפסת כטפלה לעומת הרכיבים האחרים שמהם התעלם המשפט עד כה, ובייחוד הקלון האולטימטיבי הכרוך בסחר במין, שלעת הזאת מונע לטעמנו התגבשות של מפגש רצונות הוגן ואמתי. סחר לא פוגעני במין מחייב שינויים עמוקים בתפיסת המיניות, הזוגיות והיחסים בין גברים לנשים. הוא מחייב המשגה של מין כמשאב הניתן לכימות מבלי שהכימות יישא מחיר אובליגטורי של קלון חברתי, כשם שהוא נושא היום, ומבלי שייקשר אינהרנטית לאי-שוויון מגדרי.¹⁵⁴

מתווה הפעולה לערעור בסיסה של סקאלת ההשפלה הוא סבוך, ונדמה שאין כרגע פתרון ריאלי-אידאלי שביכולתו הן לאפשר סחר לגיטימי במין והן להסיר את מס הקלון

154 מקובלת עלינו התובנה הבאה באשר לזנות המופיעה ב-"Report on Sexual Exploitation and Prostitution and its Impact on Gender Equality", לעיל ה"ש 147, בעמ' 6: "prostitution and forced prostitution are intrinsically linked to gender inequality in society and have an impact on the status of women and men in society and the perception of their mutual relations and sexuality".

מסחר כזה. לעת הזאת, המודל הנורדי, המפליל צרכני זנות תוך תפיסת נשים בזנות כקרבנות, מייצג דרך פעולה חיונית בעינינו, אף כי המודל עצמו אינו חף מקשיים. זוהי דרך שתחילתה היא איסור על זנות, וסופה, יש לקוות, הוא סחר במין בעולם מתוקן – אותו סחר שלהתקיימותו איננו מתנגדות – אשר לא ייקרא "זנות" ולא ייתפס כפי שהזנות נתפסת ומומשגת היום. הוא יהיה תופעה שונה לחלוטין, שאינה מטילה קלון בנשים.¹⁵⁵

סיכומי של דבר: פיתוח רפורמה משפטית שתטיב להתייחס למורכבות המיניות הנשית היא משימה ארוכת-טווח ומאתגרת, בין היתר משום שקשה לדמיין ולבנות מערך נורמטיבי חדש בעת שחשיבתנו כבולה בגבולות ובמונחי המוסכמות המשפטיות-חברתיות הנוהגות.¹⁵⁶ אולם למרות הקושי, אנו מקוות כי הצלחנו להראות שגיוס המשפט לאיון סקאלת ההשפלה הוא תנאי מקדים לצורך לידתה ועיצובה של רפורמה מהפכנית זאת. קיומה של סקאלת ההשפלה הוא סיבת העומק שבגינה האינטרס הפטריארכלי מוסיף להוביל ולנסח את דרך הסדרת המיניות בכלל והמיניות הנשית בפרט, במשפט. סקאלת ההשפלה היא החסם המונע פיתוח תפיסה חדשה שתאפשר לנשים לקחת בעלות על מיניותן

155 וראו תחזיתה של סימון דה-בובואר בהקשר זה: "היעלמותה של הזנות תלויה בשני תנאים: בכך שלכל אישה יובטח מקצוע מהוגן, ובכך שהמוסכמות לא יציבו מכשול בדרכה של האהבה החופשית" (סימון דה-בובואר המין השני כרך שני 451, ה"ש 91 (שרון פרמינגר מתרגמת, 2007)). יש לציין כי בשלב הטריטוריאלי, כל עוד צריכת זנות היא חוקית, אנו סבורות שהמשפט אמור לסמן כמטרה העצמת נשים בזנות המגיעות לפתחו, ולעצב את הדינים השונים באופן שיוכלו לתוצאה כזאת. למשל, במקרים המגיעים אל בית הדין לעבודה ראוי לפסוק, כשעולה השאלה, פיצויים המתבססים לא על שכר מינימום אלא על ההכנסה הראלית המכירה בייחודיותו של משאב המין הנשי. אנו גם רואות בעיני רוחנו טיפול משפטי בתביעותיהן של נשים בזנות בגין הטרדה מינית (למשל, במקרים של גברים שהצמידו למימוש זכותם החזונית דיבור משפיל כלפי נשים בזנות) והכרה בקלון חברתי כראש נזק נזיקי. לעניין אחרון זה ראו "זנות – לקראת המשגה משפטית של קלון חברתי" (נייר עמדה, אוניברסיטת חיפה – הפקולטה למשפטים, שולמית אלמוג מנחה, 2009).

156 השו GREER, לעיל ה"ש 64, בעמ' 326. במסגרת המציאות החברתית החדשה שאנו מדמינות לא יוסיפו גברים לצרוך מין מגשים באופן הזמין, הזול והנוח שבו הם צורכים אותו היום, ונשים לא ישלמו במטבע של השפלה על שימוש במיניותן. כלכלת המין תתקיים על רקע החזקה העצמית השווה הן של גברים והן של נשים. הזנות, כשם שהיא מובנית וקיימת היום, תחדל מלהתקיים. כך גם ההחפצה הקשורה למיניות. החיים החברתיים האנושיים לא זימנו עד עתה תסריט שכזה, וכשמעלים אותו על הדעת, עולות מבעד הדברים שאלות משדות שונים בדבר תרחישים היפותטיים מגוונים וסותרים העשויים להתפתח: כיצד למשל תשפיע החזקה העצמית הנשית החדשה על ערך המיניות הגברית והנשית? האם תשתנה משוואת "גברים קונים / נשים מוכרות" התקפה היום בכל הנוגע למיניות ותוחלף במציאות של "נשים מוכרות וקונות / גברים מוכרים וקונים"? האם כמות המין הנצרכת תשתנה? האם הפרדיגמה החדשה תוביל להיצף בכמות המין במסגרת סחר החליפין החברתי? או שמא יתרחש תהליך הפוך, וכמות המין המוצעת תצטמצם מאוד? אילו מערכות תמריצים חדשות תיווצרנה? אילו תפיסות ערכיות תשתנינה בעקבות המהפך? כיצד יושפעו קווי הגבול המשורטטים היום בין הפרטי לציבורי? כיצד יושפע שוק העבודה? כל אלה הן שאלות מרתקות, העשויות להניב השערות חלופיות ומענים סותרים, ואנו מקוות כי יישמשו בעתיד נושא לחקירה נמרצת בתחומי ידע שונים. יצוין כי גם אם ביום שלאחר יישום הצעתנו יתרחש "כשל שוק" שיוריד לחלוטין את מחיר המיניות הנשית, עדיין תצאנה נשים נשכרות, שכן יקודם מצב של שוויון בין המיניות הנשית למיניות הגברית, שבו היא אינה ניתנת עוד לניצול ולמניפולציה. נוסף עוד כי במשטר משפטי עתידי שכזה, שיאפשר לסחור במשאב המין מתוך עמדת שוויון אמיתית וימסגר סחר כזה באופן השונה מהותית מהאופן שבו ממוסגרת ונתפסת תופעת הזנות היום, תאזין אף מידת ההשפלה הזעומה בחלקה העליון של הסקאלה, הכרוכה גם במין נשי שהוא חלק ממסגרת זוגיות נורמטיבית.

ועל תשוקותיהן, והיא המעצימה את הפגיעה ואת הבושה שחוות אלו מאתנו שהיו קרבן לעברות על רקע מיני. האתגר הגדול של המשפט והפמיניזם הוא אפוא לחתור לאיון סקאלת ההשפלה.

ג. אפילוג

במאמר זה, על שני חלקיו, ביקשנו להציע פרספקטיבה ביקורתית חדשה, שלאורה יש לבחון את השפעתם של דינים שונים הנוגעים לנשים ולמיניות. אנו סבורות כי על התובנות של תאוריית כלכלת המין להיכלל כממד חשוב, גם אם לא היחיד או אפילו העיקרי, להבנת ההיבטים הקולקטיביים והבין-אישיים של הארגון התרבותי והמשפטי של המיניות. המהלך הרעיוני שאנו מציעות כאן, שבמרכזו הצגת המתח הרצוף והעל-זמני בין המשגת המין כמשאב לבין סקאלת ההשפלה מוסיף ממד הסברי חדש לתופעות ולפרקטיקות הנוגעות למיניות ומגדר.

כפי שצינו בפתח הדברים, הפרספקטיבה שתאוריית כלכלת המין פותחת עשויה להיתפס כפרובוקטיבית וחתרנית, בין היתר משום שהיא תוקפת בעקיפין את ההפרדה המסורתית, שנשים וגברים אמונים עליה משחר ההיסטוריה, בין הזונות המגוננות לבין הנשים המהוגנות, שמיניותן אינה אמורה להיקשר לשיח תועלתני או חישוב כלכלי. אולם לדידנו בכך כוחה: היא תורמת לחשיבה מחודשת על דוקטרינות משפטיות מקובעות. נדגיש כי מובן מאליו שמיניות משקפת פן אינטימי ואישי, הנוגע בלב הזהות והרגש העמוק של האינדיווידואל ובשליטתם של גברים ונשים על גופם ונפשם. אך לצד הכרה בכך אנו טוענות כי תאוריית כלכלת המין מוסיפה נדבך תשתיתי, שעד עתה נסתר מן העין הציבורית והמשפטית, על האופן שבו נתפסת המיניות הנשית דרך רגולציות משפטיות שונות המבקשות להסדירה.

בחינה ביקורתית מחודשת של דינים מוכרים העלתה שהמשפט היה שותף פעיל מאז ומעולם בפרויקט הפטריארכלי של כריכת מיניות האישה בבושה. הראינו כי פרויקט זה מסייע להפיכת כלכלת המין לקלקלת מין ולתרגום הכוח הטמון במיניות נשית למקור חולשה. כפי שהראינו, דיכטומיית הברה-פרוצה תפקדה כמכשיר מבני רב-עצמה למשטור מיניות נשית ומילאה תפקיד אינסטרומנטלי מרכזי בהנכחת הבושה. מפתיע שלא אבד עליה כלח. הנורמה הממשטרית, בגרסתה העכשווית, נותרת אותה גברת ממוגדרת בשינוי אדרת: הציר הבינארי הומר בסקאלה הייררכית, המותאמת לתנאי התרבות הסביבתיים של עידן המודרנה הליברלי.

סקאלת ההשפלה, המציעה המשגה של הקנסות שמשתיה החברה על רמות שונות של פעילות מינית נשית, מספקת רזולוציית עומק לאינטואיציה הכללית, הקושרת – עדיין – מיניות נשית עם בושה. לטעמנו, סקאלת ההשפלה היא חוט שלטובת השוויון המגדרי ולטובת האוטונומיה המינית של גברים ונשים גם יחד, ראוי לפרוס אותו אל מחוץ למארג המיניות. מציאות חיינו החברתית והמשפטית רחוקה מלאפשר זאת. למרות נורמות, אינטרסים והתפתחויות חברתיות ומשפטיות הסותרות אותה ולעתים אף מכחישות בלהט את קיומה, סקאלת ההשפלה עדיין בת-קיימא ומתפקדת בעצמה. לפיכך לא ניתן, ואף לא

נכון, להבין את שדה המיניות בלעדית; כל תאוריה משפטית או אחרת המבקשת לחקור את שדה המיניות בהכרח תהיה חסרה ולא מדויקת אם לא תשכיל להביא בחשבון, כנתון יסודי בסיסי, את קיומה של סקאלת ההשפלה. לא למותר לחזור ולהפנות מבט לטקסט המכונן שחיברה סימון דה בובואר בשנת 1949, "המין השני", המבהיר תפיסת יסוד באשר למיניות:¹⁵⁷

לגבר יש זכות מוצהרת או משתמעת להשביע את תשוקותיו המיניות, בעוד האישה כלואה בגבולות הנישואים. בכל הקשור בה, יחסי מין שאינם מקודשים על ידי החוק או הדת נחשבים לחטא, לנפילה, לתבוסה, ולחולשה [...] כאשר היא 'מתפתה' או 'נותנת', רוחשים לה בוז; גם אם מייחסים אשמה מסוימת לגבר שכבש אותה, אשמה זו מהולה בכל זאת בהערצה. מימי קדם ועד ימנו המשגל נתפס תמיד כ'שירות' שהאישה מספקת, והגבר מודה לה עליו באמצעות מתנות או הבטחת מחייתה.

שינויים חשובים התרחשו בעשורים שחלפו מאז כתיבת הדברים. על פי הרטוריקה הרווחת היום, לאישה – לא רק לגבר – עומדת זכות חד-משמעית להשביע את תשוקותיה המיניות. נשים חופשיות יותר מאי פעם להבטיח בכוחות עצמן את מחייתן, והן תלויות פחות ופחות בחסות גברית לשם כך. ועם זאת איכות הזכות הגברית למימוש מיני נותרה שונה מאיכות הזכות הנשית; טריטוריית הזכות המשתמעת של נשים מצומצמת הרבה יותר. גם אם הן כבר אינן "כלואות בגבולות הנישואים", או אינן חשות עצמן מוגבלות באמצעות כללי החוק, המוסר או הדת, נותרו בעינן שתי הקביעות שצוטטו לעיל מתוך "המין השני", המתארות את הבוז לאישה ה"מתפתה" או ה"נותנת", ואת תפיסת המשגל כעסקה בין הגבר, מקבל השירות, לאישה הנותנת אותו.

הקביעה הראשונה מבין השתיים מגלמת את העיקרון שסקאלת ההשפלה בנויה עליו. הקביעה השנייה מגלמת את העיקרון שעליו בנויה כלכלת המין. שתי הקביעות הללו רלוונטיות גם היום, למרות השינויים ברוח הזמן והמשפט, שהטביעו את חותמם על המין האנושי ועל המיניות הנשית במישורים רבים אחרים. אמנם כיום, שלא כבעבר, המשפט מספק לנשים שורה של הגנות נגד נטילת מין בניגוד לרצונן, אולם שימוש רצוני במשאב המין נתפס כעניינה הפרטי של האישה. היא אמורה לנהל את מהלכיה בכל הקשור אליו בחשאיות יחסית וללא תמורה מעשית, שכן פומביות תוביל אותה למיקום נמוך על סקאלת ההשפלה, וההמשגה של עניינים מיניים במונחים ממוניים תטביע בה אות קלון. הקישור בין מין לבושה גזור בידוד יחסי שבו כל אישה מכלכלת לבדה את משאבי מיניותה והוא אינו מעודד סולידריות בין-נשית שתאפשר עריכת שינויים בכלליה של קלקלת המין. פרקטיקת הבידוד מבנה את ניגוד האינטרסים בין נשים, אינה מאפשרת להבנות נשיות קולקטיבית, וממשיכה גם היום למשטר ולנטרל את היכולת הנשית להתעצם באמצעות שימוש בהונן הארוטי.¹⁵⁸

157 דה-בובואר, לעיל ה"ש 155, בעמ' 153.

158 גם במאגר העצום של הייצוגים התרבותיים נדיר למצוא דוגמאות לעיסוק באפשרות כזו. אחת הדוגמאות הבוודות היא "ליסיסטרטה", גיבורת המחזה של אריסטופנס (אריסטופנס ליסיסטרטה) (אהרון שבתאי

פרויקט משפטי של שחרור מין נשי מכבלי הבושה הוא מלאכה קשה, אך רק לעתים רחוקות משימות חשובות הן קלות לביצוע. מיגור מערך מיניות עתיק יומין זה הוא אתגר משפטי ארוך טווח שמצריך מחויבות אקדמית ותחכום אינטלקטואלי. אנו קוראות לפיתוח שיח חדש בהגות הפמיניסטית שיליד פרויקטים מחקרניים בתחומי ידע שונים כדי להביא לאיון סקאלת ההשפלה.¹⁵⁹ פיתוח מודעות לתפקיד הפוטנציאלי של המשפט בשחיקת סקאלת ההשפלה חיוני ליצירת פרויקטים מחקרניים כאלה ולקידומם. באופן פרדוקסלי, במקום לחתור תחת יסודותיה של הסקאלה, משמש המשפט סוכן אפקטיבי רב-עצמה בהנצחתה. למשל, נורמות עכשוויות של הטרדה מינית וחיסון-שם הן בפועל אמצעים למשטור המיניות הנשית, תוך "ערכונים" משפטיים המתחייבים מרוח הזמן ומוסכמותיו. דומה שהאכיפה המתרחבת של נורמות המאבק בהטרדה מינית, על רקע החסר הרגולטורי בנוגע לזנות, לא רק מסיגה נשים לאחור, לעבר תפיסות שחלף זמןן בכל הנוגע למיניות נשית, אלא שהיא גם גורמת לדחיקתן, להשתקתן ולהסרתן מסדר היום הציבורי של פגיעות קשות הרבה יותר בנשים ובשוויון המגדרי.

התוצאה היא שבכל הנוגע למיניות המשפט ממשיך לפעול מתוך נקודת מבט המשרתת בראש ובראשונה אינטרס גברי. נורמת הבסיס העוסקת בהסדרת המיניות מתמקדת בהסכמה ליחסי מין ולא בתמורה ליחסי מין. ההתייחסות המשפטית לתמורה נעשית רק בהקשר הנבדל והמבדל של זנות, ובאופן הממסגר את התמורה למין כחריג, שגם אם הוא חוקי, הוא בהכרח בזוי. נקודת מבט זאת אינה מתעלמת מאמתות כלכלת המין; מתוך מודעות מלאה אליה היא מארגנת את המציאות באופן שמשאב המין יוזל ככל שהשוק מאפשר למען הקונים, קרי גברים. התשלום הנדרש מהם מבחינת השיטה המשפטית הוא מינימלי – השגת

מתרגם, 1997). השימוש בנשק 'שביתת המין' בנוסח המחזה היווני העניק השראה לנשים בנות זמננו להשתמש באמצעי זה להשגת מטרות פוליטיות ואחרות. אחת מהן, לימה גבאווי, אף זכתה בפרס נובל לשלום בשנת 2011, בשל הצלחתה להביא לסיום מלחמת האזרחים בארצות, ליבריה, באמצעים שכללו 'שביתת מין' המונית; ראו Elizabeth Braw, Nobel Prize Laureate Leymah Gbowee: "Sex Strikes Help Good Men", THE WORLD POST (Aug. 1, 2012) http://www.huffingtonpost.com/elisabeth-braw/leymah-gbowee-nobel-peace-prize_b_1561922.html.

159 מחקרה של Janet Halley הם דוגמה מייצגת לכתיבה ברוח זו, המזהירה מפני חקיקה המקבעת מודל שלילי של מיניות נשית וחותרת תחת האינטרס לכונן תרבות מינית בריאה. לכתיבה מוקדמת ראו ספרה הנודע Janet Halley, SPILT DECISIONS: HOW AND WHY TO TAKE A BREAK FROM FEMINISM (2008). לכתיבה מאוחרת ראו Janet Halley, *The Move to Affirmative Consent*, SIGNS (Nov. 10, 2015) <http://signsjournal.org/currents-affirmative-consent/halley/>. לכתיבה חתרנית שבה Halley מעצימה החוגגת עונג נשי וריגוש מיני ראו Ian Halley, *Queer Theory by Men*, 11 DUKE J. GENDER & POL'Y 7 (2004). גם במסורת היהודית ניתן לזהות ניצנים לגישה חיובית למיניות נשית, הנלמדת לא רק מעצם חיוב האיש במצוות "עונה", אלא גם מהנגדתה למיניות הומוסקסואלית. כך למשל את הפסוק "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד", דורשים חז"ל כך: "ודבק באשתו – ולא בזכר". רש"י מסביר כי יסוד הדבקות במקרה של משכב זכר נשלל בשל הנחת היסוד שרק הצד האקטיבי לאקט המיני זוכה להנאה מינית ("דליכא דיבוק, דמתוך שאין הנשכב נהנה אינו נדבק עמו"). בבלי, סנהדרין נ"ח, ע"א. מכאן למדים על חשיבותו של עונג מיני נשי במסורת היהודית, שהוא העומד ביסוד מתן ההכשר לקשר זוגי בין גברים לנשים. ההנאה ההדדית של נשים מיחסי המין מונחת כנתון תשתיתי שהוא המפתח להיווצרות ה"דבקות" ולקשר הנישואין.

הסכמה נשית, המייצגת לא את רצונה של המסכימה אלא את הסכנתה עם יחסי המין. העדכונים המשפטיים, ובהם איסורי ההטרדה המינית לסוגיה, מייקרים במידת מה את משאב המין לגברים, שכן השגת ההסכמה הופכת למאתגרת יותר, אולם בד בבד הם מצמצמים ומגבילים יותר מתמיד את יכולתן של נשים לנצל את הונן הארוטי באופן חף מקלון חברתי.

אנו מבקשות להביא ל"נרמול" המין ולהמשגתו החדשה כתופעה החופשית מנטלים של קלון, השפלה ובושה. אנו קוראות לצמצום טווח הסכנות, הקנסות והמבוכות החברתיות והרגשיות שנשים נאלצות להתמודד עמם בעת שימוש במיניותן. אנו שואפות להמיר את מצב הדברים הקיים במצב דברים שבו מין יאופיין בניטרליות מגדרית. כפי שהראינו, המשטר המשפטי הנהוג היום, ממש כמו המשטרים המשפטיים שנהגו בעבר, לא רק שאינו מקדם ניטרליות מגדרית כזו אלא אף מרחיק אותנו ממנה. הצענו כאן המשגה חדשה שבכוחה לשנות את נקודת המבט המסורתית ולהפוך את המשפט, בכל הנוגע למין, ממשרתם של אדונים למשרתם של נשים וגברים.

אחת התוצאות שאנו חוזות מאימוץ גישתנו היא צמצום ניכר בנפח מקרי ההטרדות המיניות ועברות המין. רוח הזמן יוצרת מצב דברים המתאפיין בשניות מבלבלת, שאידאולוגיית עולם משפטית-ליברלית מעדנת ומטשטשת. מצד אחד, כאמור, מתחזקות ברציפות ההגנות הניתנות לנשים נגד פגיעות הקשורות במין, ומה שנראה בעבר כמעשה משובה גברי נתפס כיום בגרדיו של המשפט הפלילי. מצד שני מיניות נשית, ככלל, הפכה למשאב המאופיין בזילות. המשאב הנשי מומשג כסחורה זולה ונגישה במיוחד שניתן לנטלה בקלות; החפצת נשים היא נורמה ידועה ושכיחה במדיה; וזמינות מינית נשית מוצגת כמובנת מאליה. דומה שהמגמה השלטת בחיינו, למרבה הצער, היא דווקא זו של התעצמות מספר העברות המיניות בנשים.

כפי שהצענו בניתוח ביטוייה של קלקלת המין, ניתן לתפוס את ההטרדות המיניות כניסיון להשגת טובת הנאה מינית, מבלי לשאת בתמורה ההוגנת האמורה להיות כרוכה בכך. בעתיד שאנו חוזות – עתיד שבו המיניות הנשית תומשג מחדש כמשאב מגדרי יקר ערך שיש להשקיע תמורה הולמת כדי לזכות בו, בין בכסף, שווי כסף או בדרך אחרת כהשקעה במפגש רצונות איכותי – תופעות של "סחיבת" ו"גזילת" חלקיקים של הנאה מינית באמצעות הטרדת נשים תעלינה על הדעת פחות ופחות. כשם שגבר נורמטיבי אינו מעלה על דעתו לגנוב מוצר מחנות ללא תשלום, כך לא יעלה גבר כזה על דעתו לנסות להשתמש שלא כדין במשאב המין באמצעות מה שמכונה היום הטרדה מינית. במילים אחרות, לשיטתנו, הכרה מפורשת במנגנונים של קלקלת המין ופיתוח אסטרטגיות תרבותיות ומשפטיות לנטרולם עשויה לסייע – כך יש לקוות – בהפחתת תכיפות העברות המיניות.

אך זאת אינה הסיבה היחידה לאפשרות שאיון סקאלת ההשפלה, ועמו הקישור בין מין-אישה-בושה, יוביל להפחתה ניכרת במופעי ההטרדה המינית. אחת התובנות החשובות של הספרות הפמיניסטית היא כי הטרדות מיניות רבות אינן נובעות ממניעים מיניים או מרצון לסיפוק היצר אלא ממקום של כוח ומרצון לשליטה מגדרית בנשים.¹⁶⁰ הדעת נותנת

160 ראו סקירת הספרות בהקשר זה, בין היתר עבודותיהן של Vicky Shultz ו-Catherine MacKinnon, המובאות אצל דנציג-רוזנברג ורוזנברג, לעיל ה"ש 138, בעמ' 3-6.

כי כאשר יפורק המין מן המטענים המשפילים שהוא נושא מבחינתן של נשים, פרקטיקות של הטרדה מינית כבר לא תוכלנה לשמש כלי גברי אפקטיבי לדיכוי נשי. יש בסיס אפוא לקוות כי עם הפיחות בתועלת שגברים יכולים להפיק מהן, נראה בפיחות ואף בהתפוגגות של כל קשת ההטרדות המיניות שמגמתן שימור נחיתותן של נשים כמגדר. ויתרה מזו, על פי תפיסתנו, איון סקאלת ההשפלה יסייע בפתרון בעיה כאובה ומוכרת – הימנעותן של נשים מהגשת תלונות במקרים שבהם נפגעו על רקע מיני. תופעה זו מוסברת על רקע דינמיקה פסיכו-סוציאלית וחברתית שגורמת לנשים נפגעות תקיפה מינית לחוש בושה והשפלה מעצם העובדה שנפגעו. בושה זו היא אחד הגורמים העיקריים לתת-הדיווח החרף של עברות מין.¹⁶¹ כעולה מכך, מיגורה של סקאלת ההשפלה יוביל, יש לקוות, לא רק לצמצום היקפה של תופעת ההטרדות והפגיעות המיניות, אלא גם להעצמת יכולתן של נשים שהיו קרבן לפגיעות כאלה להגיש תלונות ולהתמודד עם ההליכים המשפטיים הנגזרים ללא מעצורים של אשמה ובושה. בעתיד שאליו אנו שואפות לא יעלה על הדעת כי אישה שהותקפה, הטרדה או נפגעה מינית תימנע מתלונה בשל תחושת בושה או השפלה. כשם שקורבנות עברות אחרות – בין אם עברות רכוש כגון שוד או גניבה ובין אם עברות גוף כגון תקיפה שאינה מינית – עומדים על זכויותיהם ונותנים קול לפגיעה בהם, כך נשים שבוצעו בהן עברות מין לא תחושנה אלא תחושנה למצות את הדין עם הפוגעים בהן. הנחישות הנשית החדשה תסייע בתורה לצמיחת מעגל הרתעה רחב הרבה יותר מזה הקיים היום ובכך לצמצום מקרי ההטרדה המינית.

לסיום, נטעים כי הטיעון שלנו הוא פוליטי. בלבו עומד מהלך המבקש להעמיד על האופן שבו חוברים עקרונות כלכלת המין לסקאלת ההשפלה כדי לשמר יחסי כוח הייררכיים בין גברים לנשים ולחסום את החתירה לעבר יחסי כוח שוויוניים. בספרה "משגל" השוותה אנדריא דבורקין את חוקי הניאוף למפה שנערכה מנקודת מבט גברית ולצרכים גבריים, ואשר בעזרתה מנווטים גברים את דרכם באופן שהאינטרסים של גבר אחד במין נשי לא יפגעו באינטרס כזה של גבר אחר.¹⁶² המטאפורה של דבורקין יפה לא רק לצורך חוקי הניאוף אלא למערך רחב הרבה יותר של חוקים ממשטרי מיניות. מערך זה משול למבנה קואורדינטות שנקודת המבט והאינטרס הגברי ממשיכים להדריך אותו, וכך הוא מאפשר לגברים להפיק את המרב מן החליפין הכלכליים של המין, ולקפח את יכולתן של נשים לעשות כן. מבנה קואורדינטות זה הוביל את דבורקין, את מקינון ואת ממשיכות הקו הרעיוני שלהן לנער חוצנן כליל ממיניות הטרסקסואלית, המובנית, לטעמן, באופן חסר תקנה מבחינת האינטרסים והצרכים הנשיים.

אנו מציעות כיוון הפוך, שאינו מרחיק נשים ממיניות הטרסקסואלית, אלא מגדיר מחדש את מעמדן, כוחן וטיב האופציות העומדות לרשותן כשחקניות מרכזיות בשוק שבו היא מתנהלת. את מטאפורת הקואורדינטות אנו מציאות להמיר, ברוח הזמן, במטאפורה חדשה – מערכת ניווט אינטראקטיבית המקושרת קישור מלא ודינמי לסביבה שבה היא

161 לדין בתופעה זו ראו Hadar Dancig-Rosenberg, *Sexual Assault Victims: Empowerment or Re-victimization? The Need for a Therapeutic Jurisprudence Model*, in TRENDS AND ISSUES IN VICTIMOLOGY 150 (Natti Ronel, K. Jaishankar & Moshe Bensimon eds., 2008).

162 אנדריא דבורקין משגל 172–173 (דניאל פרידמן מתרגם, 2005).

פועלת, על המכשולים והדרכים לעקוף אותם. כלי כזה, המסור בידי כל אישה וגבר, יאפשר להתנהל התנהלות מושכלת בשדות כלכלת המין, לפי תכתיבי הרצון החופשי ואופי המשאב המיני שבו נעשה השימוש.

”כשאת כותבת על מיניות נשית, אף אחד לא גאה בכך בגלל זה”,¹⁶³ כתבה כלת פרס נובל, אליס מונרו. ובכל זאת, מהינות גם אנו לכתוב על מיניות נשית, מונעות מן התקווה והשאיפה להקים מערך משפטי שונה מהותית מזה הקיים היום, שיתרום לשגשוגה של מיניות אנושית – גברית ונשית – כמקור להנאה, להעצמה ולמימוש עצמי. העמדת מבנהו השלם של המערך העתידי היא אתגר שאנו מקוות שיוביל לתחילתו של סדר יום פמיניסטי חדש.

Lisa Allardice, *Nobel Prizewinner Alice Munro: 'It's a Wonderful Thing for the Short Story'*, 163 THE GUARDIAN (Dec. 6, 2013), available at <http://www.theguardian.com/books/2013/dec/06/alice-munro-interview-nobel-prize-short-story-literature>